

**İLKÖĞRETİM DÖRDÜNCÜ VE BEŞİNCİ SINIF
TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA YER ALAN METİN
ETKİNLİKLERİNİN ELEŞTİREL
DÜŞÜNME BECERİLERİYLE ÖRTÜŞME DÜZEYİ**

Zühal BÜYÜKARSLAN

**Yüksek Lisans Tezi
İlköğretim Ana Bilim Dalı
Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı
Yrd. Doç. Dr. A.Halim ULAŞ
2011
(Her Hakkı Saklıdır)**

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANA BİLİM DALI
SINIF ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

İLKÖĞRETİM DÖRDÜNCÜ VE BEŞİNCİ SINIF TÜRKÇE DERS
KİTAPLARINDA YER ALAN METİN ETKİNLİKLERİNİN ELEŞTİREL
DÜŞÜNME BECERİLERİYLE ÖRTÜŞME DÜZEYİ
(Erzurum İli Örneği)

Coincidence Level of Text Activities In 4th And 5th Grades Turkish Course Book
With The Critical Thinking Skills
(Sample from Erzurum Province)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Zühal BÜYÜKARSLAN

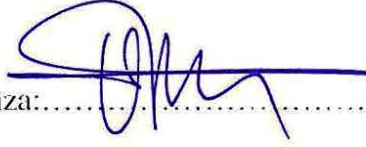
Danışman: Yrd. Doç. Dr. A. Halim ULAŞ

ERZURUM
Eylül, 2011

TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Yrd. Doç. Dr. A. Halim ULAŞ danışmanlığında, Zühal BÜYÜKARSLAN tarafından hazırlanan “İlköğretim Dördüncü ve Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metin Etkinliklerinin Eleştirel Düşünme Becerileriyle Örtüşme Düzeyi” başlıklı çalışma 16/03/2011 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından, İlköğretim Anabilim Dalı Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi Yrd. Doç. A.Halim ULAŞ

İmza:

Jüri Üyesi Yrd. Doç. Kadir KIRBAŞ

İmza:

Jüri Üyesi Yrd. Doç. Ahmet NALÇACI

İmza:

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.....

Prof. Dr. H. Ahmet KIRKILIÇ

Enstitü Müdürü

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “İlköğretim Dördüncü ve Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metin Etkinliklerinin Eleştirel Düşünme Becerileriyle Örtüşme Düzeyi” başlıklı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla doğrularım.

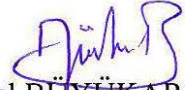
Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin .2. yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

16.109/2011

İmza

Zühal BÜYÜKARSLAN

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İLKÖĞRETİM DÖRDÜNCÜ VE BEŞİNCİ SINIF TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA YER ALAN METİN ETKİNLİKLERİNİN ELEŞTİREL DÜŞÜNME BECERİLERİYLE ÖRTÜŞME DÜZEYİ (Erzurum İli Örneği)

Zühal BÜYÜKARSLAN

2011, 163 sayfa

Bu araştırma ile 2010-2011 eğitim-öğretim yılında Erzurum ilinde okutulan ilköğretim 4. ve 5. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerileri ile örtüşme düzeyinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Türkçe öğretim programında yer alan kazanımlar eleştirel düşünme becerisi kazanımları olarak Ulaş, Kolaç, Karabacak (2010), tarafından sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmadan yola çıkılarak ilköğretim 4. ve 5.sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan toplam 458 etkinlik tek tek incelenmiş ve eleştirel düşünme becerisi kazanımlarına göre gruplandırılmıştır.

Elde edilen veriler sayısallaştırılarak frekans ve yüzde değerleri hesaplanmış ve tablolar halinde sunulmuştur. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre 4.sınıf Türkçe ders kitabında yer alan 8 temaya ait toplam iki yüz kırk etkinlikten, yüz yetmiş iki tanesi eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir. 5.sınıf Türkçe ders kitabında yer alan 8 temaya ait toplam iki yüz on sekiz etkinlikten yüz elli tanesi eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir. Bu bulgulara göre ilköğretim 4. ve 5. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metin etkinlikleri yüksek düzeyde eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Anahtar Sözcükler: Eleştirel düşünme, eleştirel düşünme becerisi, türkçe öğretim programı

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

COINCIDENCE LEVEL OF TEXT ACTIVITIES IN 4TH AND 5TH GRADES TURKISH COURSE BOOK WITH THE CRITICAL THINKING SKILLS

(Sample from Erzurum Province)

Zühal BÜYÜKARSLAN

2011, 163 pages

In this research, it is aimed to determine the coincidence level of the critical thinking skills with text activities in 4th and 5th grades Turkish course books in 2010-2011 school year in Erzurum. Among qualitative research methods, document analysis method has been used in the research. The attainments in Turkish curriculum, as critical thinking skill, have been classified by Ulaş, Kolaç and Karabacak (2010). Based on this classification 458 activities partaking in Turkish textbooks have been examined one by one and categorized in respect to the attainment of critical thinking skill.

The frequency and percent values of the obtained data have been calculated by digitizing and presented in the shape of tables. In the result of the research, in view of the data, 172 ones of 240 activities belonged to 8 themes in 4th grade Turkish course book have coincided with critical thinking skills. In 5th Turkish course book 150 of 218 activities belonged to 8 themes have coincided with critical thinking skills. According to these findings text activities in 4th and 5th grades Turkish course books have been coinciding dramatically with the critical thinking skills.

Key Words: Critical thinking, critical thinking skill, Turkish curriculum.

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	i
TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI.....	ii
ÖN SÖZ.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TABLOLAR DİZİNİ.....	ix
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xi

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	2
1.2. Araştırmanın Amacı	4
1.3. Araştırmanın Önemi	4
1.4. Varsayımlar	5
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	5
1.6. Tanımlar	5

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	7
2.1. Düşünme.....	7
2.1.1. Düşünme Türleri	9
2.1.2. Eleştirel düşünme	10
2.2. Eleştirel Düşünmenin Boyutları	15
2.3. Eleştirel Düşünme Stratejileri	18
2.4. Eleştirel Düşünmenin Zihinsel İşlemleri.....	26
2.5. Eleştirel Düşünme Beceri ve Eğilimleri.....	28
2.6. Eleştirel Düşünen Bireyin Özellikleri	38
2.7. Eleştirel Düşünme Öğretilebilir mi?	42

2.8. Eğitimde Eleştirel Düşünmenin Önemi.....	43
2.8.1. İlköğretim Programı ve Eleştirel Düşünme.....	48
2.8.2. Eleştirel Düşünme ve Türkçe Öğretim Programı	51
2.9. Eleştirel Düşünme Becerisi Kazandırmada Karşılaşılan Engeller	63
2.10. Eğitimde Ders Kitaplarının Önemi	66
2.11. Eleştirel Düşünme ile İlgili Araştırmalar	67
2.11.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar.....	67
2.11.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	72

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM.....	75
3.1. Araştırmanın Modeli	75
3.2. Evren ve Örneklem.....	76
3.2.1. Araştırmanın evreni.....	76
3.2.2. Araştırmanın örnekleme.....	76
3.3. Verilerin Elde Edilmesi	76
3.3.1. Veri Toplama Aracı.....	77
3.4. Verilerin Analizi.....	77

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR ve YORUM.....	79
4.1. İlköğretim 4.sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Metin Etkinliklerinin Eleştirel Düşünme Becerisi ile Örtüşme Düzeyine Ait Bulgular ve Yorumlar..	79
4.2. İlköğretim 5.sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Metin Etkinliklerinin Eleştirel Düşünme Becerisi ile Örtüşme Düzeyine Ait Bulgular ve Yorumlar..	93
4.3. İlköğretim 4. ve 5. sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metin Etkinliklerinin Eleştirel Düşünme Becerisi ile Örtüşme Düzeyine Ait Bulgular ve Yorumlar	106

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	108
5.1. Sonuç.....	108
5.2. Öneriler.....	110
KAYNAKÇA	113
EKLER.....	119
Ek 1. 4. Sınıf türkçe ders kitabında yer alan etkinliklerin sınıflandırılması.....	119
Ek 2. 5. Sınıf türkçe ders kitabında yer alan etkinliklerin sınıflandırılması.....	129
Ek 3. İlköğretim 4. sınıf türkçe ders kitabında yer alan etkinlik örnekleri.....	139
Ek 4. İlköğretim 5. sınıf türkçe ders kitabında yer alan etkinlik örnekleri.....	153
ÖZ GEÇMİŞ.....	163

TABLolar DİZİNİ

Tablo 2.1.Düşünme türleri ve düşünme becerileri.....	9
Tablo 2.2.Ennis'e göre eleştirel düşünme Becerileri.....	30
Tablo 2.3.Delphi projesi'nde ortaya çıkan eleştirel düşünme becerileri.....	31
Tablo 2.4.Eleştirel Düşünmenin Duyuşsal Eğilimleri.....	37
Tablo 3.1.Değerlendirilen Türkçe Ders Kitapları (4.ve 5. Sınıf).....	76
Tablo 4.1.İlköğretim 4.sınıf Türkçe ders kitabının 1. Temasında yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerilerine göre frekans ve yüzde dağılımı.....	79
Tablo 4.2. İlköğretim 4.sınıf Türkçe ders kitabının 2. Temasında yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerilerine göre frekans ve yüzde dağılımı.....	80
Tablo 4.3. İlköğretim 4. sınıf Türkçe ders kitabının 3. Temasında yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerilerine göre frekans ve yüzde dağılımı.....	82
Tablo 4.4. İlköğretim 4. sınıf Türkçe ders kitabının 4. Temasında yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerilerine göre frekans ve yüzde dağılımı.....	83
Tablo 4.5. İlköğretim 4. sınıf Türkçe ders kitabının 5. Temasında yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerilerine göre frekans ve yüzde dağılımı.....	85
Tablo 4.6. İlköğretim 4. sınıf Türkçe ders kitabının 6. Temasında yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerilerine göre frekans ve yüzde dağılımı.....	86
Tablo 4.7. İlköğretim 4. sınıf Türkçe ders kitabının 7. Temasında yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerilerine göre frekans ve yüzde dağılımı	88
Tablo 4.8.İlköğretim 4. sınıf Türkçe ders kitabının 8. Temasında yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerilerine göre frekans ve yüzde dağılımı.....	89

Tablo 4.9. İlköğretim 4. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerilerine göre frekans ve yüzde dağılımı.....	90
Tablo 4.10. İlköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitabının 1. Temasında yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerilerine göre frekans ve yüzde dağılımı.....	93
Tablo 4.11. İlköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitabının 2. Temasında yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerilerine göre frekans ve yüzde dağılımı.....	94
Tablo 4.12. İlköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitabının 3. Temasında yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerilerine göre frekans ve yüzde dağılımı.....	96
Tablo 4.13. İlköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitabının 4. Temasında yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerilerine göre frekans ve yüzde dağılımı.....	97
Tablo 4.14. İlköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitabının 5. Temasında yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerilerine göre frekans ve yüzde dağılımı	99
Tablo 4.15. İlköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitabının 6. Temasında yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerilerine göre frekans ve yüzde dağılımı.....	100
Tablo 4.16. İlköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitabının 7. Temasında yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerilerine göre frekans ve yüzde dağılımı.....	101
Tablo 4.17. İlköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitabının 8. Temasında yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerilerine göre frekans ve yüzde dağılımı.....	103
Tablo 4.18. İlköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerilerine göre frekans ve yüzde dağılımı.....	104
Tablo 4.19. İlköğretim 4.ve 5. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerilerine göre frekans ve yüzde dağılımı.....	106

KISALTMALAR DİZİNİ

akt : Aktaran

f : Frekans

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

s : Sayfa

T : Toplam

TDK : Türk Dil Kurumu

TTK : Talim Terbiye Kurulu

vd. : Ve diğerleri

% : Yüzde

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

İçinde bulunduğumuz 21.yüzyıl bilgi çağı olarak adlandırılmaktadır. Hızla gelişen teknoloji ve sınırsız bir şekilde ilerleyen bilime ayak uydurmak için yeterli donanımına sahip olmak gerekir. Bunun içinde bireylerin başta eleştirel ve yaratıcı düşünme, problem çözme, araştırma, inceleme ve tüm bu yöntemlerle öğrendiklerini uygulayabilme yeteneklerine sahip olmaları gerekmektedir. Ayrıca bilgiye ulaşma, bilgiyi nasıl ve nerede kullanacağını tahmin edebilme, sahip olduğu bilgileri yorumlama ve onlardan sonuç çıkarma konusunda bireyin donanımlı olması gerekir. Donanımlı bireyler yetiştirmek için üst düzey düşünme becerilerine daha fazla önem verilmelidir.

Üst düzey düşünme becerilerlerinden biri olan eleştirel düşünme becerisi, artık eğitim-öğretim sürecinde son yıllarda daha fazla önemsenmekte ve uygulanmaktadır. Eleştirel düşünme becerilerine sahip olan bireyler, karşılaştıkları durumlara farklı bakış açılarıyla bakabilen, başkalarının düşüncelerine demokratik tutum sergileyebilen, olayları sorgulamadan kabul etmeyen, olaylar arasında ilişki kurabilen, analiz edebilen, iddiaların güvenilirliğini test edebilen, vb. özelliklere sahiptirler. Etkili düşünebilen, etkili çözümler sunabilen bireyler yetiştirmek, toplumun sağlıklı bir şekilde yükselmesi için şarttır.

Eleştirel düşünmenin, eğitimin önemli ve istendik bir ürünü olduğu eğitimciler tarafından uzun süredir kabul edilmektedir (Branch 2000). Branch 2000 yılında yaptığı araştırmada ABD'deki eleştirel düşünmeyle ilgili literatürü taramış ve eleştirel düşünmenin bireylere hem mesleki hem de özel yaşamlarında hizmet edecek bir yeterlik olduğu sonucuna ulaşmıştır (akt: Akbıyık, 2002).

Bu bölümde araştırmanın problem durumu, amacı, önemi, varsayımları, sınırlılıkları, tanım ve kısaltmalarına yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Kişinin doğumundan ölümüne kadar geçen süreçte kendisini, dünyayı kısacası var olan her şeyi tanıyabilmesi için, sahip olduğu en önemli yeti öğrenme, bilgi edinme yetisidir. Kişi bu yeti sayesinde var olan düzeni geliştirebilir, değiştirebilir, yaşamını daha verimli ve kaliteli hale getirebilir.

Kişi bilgi edinmeye ilk olarak ailede başlar. Çoğunlukla birey okul çağına kadar organize edilmiş ya da edilmemiş bilgileri sorgulamadan, olduğu gibi kabul eder. Eğitim-öğretim süreci başladığı andan itibaren artık bilgi, aşamalı ve düzenli bir şekilde bireye aktarılır. İşte bu sürecin başarılı bir şekilde tamamlanabilmesi için belirli yapı taşları vardır. Bunlar; iyi bir eğitimci, eğitimcinin kılavuzu olan iyi bir eğitim-öğretim programı ve de bu sürecin en önemli yapıtaşı olan öğrencidir.

Eğitim-öğretim programı son olarak 2005-2006 yıllarında yenilenerek, daha donanımlı bireyler yetiştirmeyi amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda başta eleştirel ve yaratıcı düşünebilen, problem çözebilen, araştıran, inceleyen ve tüm bu yöntemlerle öğrendiklerini uygulayabilen bireyler topluma kazandırılacaktır. Bunların gerçekleştirilmesi için eğitim-öğretim sürecinde uygulanması gereken en önemli öğretim yöntemlerinden biri olan eleştirel düşünme becerisini bireye en doğru şekilde kazandırmak gerekir.

Eleştirel düşünme özellikle son yıllarda daha fazla önemsenmekte ve bu alanda yapılan çalışmalara daha fazla ağırlık verilmektedir. Bunun için gerek yurt içinde gerekse yurt dışında çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Türkiye’de eleştirel düşünme ile ilgili yapılan çalışmalar oldukça sınırlıdır.

1980’li yıllardan itibaren psikologlar ve eğitimciler eleştirel düşünme kavramı ile ilgili tanımlar ortaya koymuşlardır. Bu tanımlar incelendiğinde çeşitlilik ve değişiklik gösterdiği gözlemlenmektedir. Eleştirel düşünmeye ilişkin ileri sürülen tanımların bir kaçı şu şekildedir:

Cüceloğlu (1993)’na göre eleştirel düşünme; kendi düşünce süreçlerimizin bilincinde olarak, başkalarının düşünce süreçlerini göz önünde tutarak, öğrendiklerimizi

uygulayarak kendimizi ve çevremizde yer alan olayları anlayabilmemizi amaç edinen aktif ve organize bir zihinsel süreçtir.

“Eleştirel düşünme olguları analiz etme, düşünce üretme ve onu örgütleme, görüşleri savunma, karşılaştırmalar yapma, çıkarımlarda bulunma, tartışmaları değerlendirme ve problem çözme yeteneğidir”(Chance, 1986:236).

En genel tanımıyla eleştirel düşünme “Hiçbir savın geçerliliğini ve doğruluğunu sorgulamadan benimsemeyen bir düşüncedir” (Demirci, 2000:3).

“Eleştirel düşünme her yaştaki insana öğretilir.” (Demirel, 1999:214) düşüncesinden hareketle bugün çağın ihtiyaç duyduğu düşünme yetisine sahip bireylerin yetişmesinde, eğitimde yeni benimsenen bir yöntem olarak düşünülebilir. Eleştirel düşünme becerisi bireyin doğuştan sahip olduğu bir beceri değildir. Bireye sonradan kazandırılabilir.

Bu amaçla yola çıkan eğitimciler bu becerinin oluşturulması ve geliştirilmesi için çalışmalarını halen sürdürmektedirler. Bunun için gerek yurt içinde gerekse yurt dışında çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Ancak Türkiye’de eleştirel düşünme ile ilgili yapılan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Özellikle ilköğretim Türkçe dersi öğretim programında eleştirel düşünme becerisi üzerinde durulmasına rağmen bu alanda yeterince bilimsel çalışma yoktur.

Şahinel (2001), “Eleştirel Düşünme Becerileri ile Tümlşik Dil Becerilerinin Geliştirilmesi” başlıklı çalışmasında eleştirel düşünme becerileri ile tümlşik dil becerilerinin geliştirilmesi yaklaşımını esas alan Türkçe öğretim programlarının toplam erişime ve kalıcılığa etkisini araştırmış ve bu modelin uygulandığı sınıf içinde oluşan sosyal ortamdan öğretmen ve öğrencilerin nasıl etkilendikleri değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgulara bakıldığında, eleştirel düşünme becerilerini temel alan yaklaşımın, Türkçe tümlşik dil becerilerinin geliştirilmesinde geleneksel yöntemden daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Munzur (1998), “Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarının Eleştirel Düşünme Eğitimi Üzerine Bir Değerlendirme (Edebiyat 1 ve 2 Örnekleri)” başlıklı çalışmasında

kitaplarda yer alan metinlerden önce ve sonra yer alan bölümlerin yaratıcılık, sorun çözme ve eleştirel düşünme alanlarında eğitim vermekten uzak olduğu vurgulanarak, belirlenen yetersizliklerin temelinde MEB'in yeterli bir standart geliştirememiş olmasının yattığı belirtilmiştir.

Yapılan bu araştırmada, ilköğretim 4. ve 5. sınıf Türkçe ders kitaplarının eleştirel düşünmeyi geliştirmeye uygun hazırlanıp hazırlanmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

1.2.Araştırmanın Amacı

Yenilenen ilköğretim programı öğrenciye eğitim-öğretim sürecinde birçok beceriyi kazandırmayı hedeflemiştir. Bu becerilerin arasında yer alan en önemli becerilerden biri de eleştirel düşünme becerisidir.

Bu araştırmanın temel amacı, ilköğretim 4. ve 5. Sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerisi ile örtüşme düzeyini belirlemektir.

Bu amaçla aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. İlköğretim 4. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerisi ile örtüşme düzeyi nedir?
2. İlköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerisi ile örtüşme düzeyi nedir?
3. İlköğretim 4. ve 5. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerisi ile örtüşme düzeyleri arasında fark var mıdır?

1.3.Araştırmanın Önemi

Yenilenen eğitim-öğretim programı ile İlköğretim Türkçe (1-5) Dersi Öğretim Programı, öğrenciye eleştirel düşünme becerilerini kazandırmayı hedef haline getirmiştir. Türkçe dersi öğretim programının bu hedefi etkili bir şekilde yerine getirebilmesi için, bu derste kullanılacak eğitim materyallerinin, özellikle ders kitaplarının eleştirel düşünme becerisini öğrenciye kazandırabilecek nitelikte olması

gerekir. Yeni programla birlikte ders kitaplarının dağıtımında da değişiklikler yapılmıştır. MEB 'in uygun gördüğü yayınevlerinin ders kitapları belirlenmiş ve belirlenen bu kitaplar kullanılmaya başlanmıştır. Bu doğrultuda ilköğretim okullarında kullanılan Türkçe ders kitaplarının incelenmesi, varsa eksikliklerinin tespit edilmesi, bu eksikliklerin giderilmesi hususunda gerekli önlemlerin alınması önem kazanmaktadır.

Bu alışma ile ilköğretim 4. ve 5.sınıf Türkçe ders kitapları incelenerek, bu kitapların eleştirel düşünme becerileri ile örtüşme düzeyi tespit edilecektir. Türkçe ders kitaplarında yer alan metin etkinliklerinin ne düzeyde eleştirel düşünme becerileri ile örtüştüğü ortaya konulacaktır. Elde edilen bulgular sayesinde öğretmenlerin eleştirel düşünme becerisi konusunda farkındalık düzeylerinin artması beklenmektedir.

1.4.Varsayımlar

Bu bölümde araştırma ile ilgili varsayımlara yer verilmiştir.

1. İlköğretim 4. ve 5. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metin etkinliklerinin incelenmesi için kullanılan eleştirel düşünme becerileri sınıflamasının güvenilir olduğu,
2. Örneklemin, evreni temsil ettiği varsayılmaktadır.

1.5.Sınırlılıklar

Bu araştırma:

1. 2010-2011 eğitim-ğretim yılı ilköğretim 4. sınıf Türkçe dersine ait bir kitap, 5. sınıf Türkçe dersine ait bir kitap incelenmesi ile,
2. Birçok düşünürün eleştirel düşünme becerileri sınıflandırmaları arasından yalnız bir sınıflandırmaya göre incelenmesi ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Düşünme: Zihnın bir konuyla ilgili bilgileri karşılaştırarak, aralarındaki bağlantıları inceleyerek bir yargıya ya da karara varma etkinliğidir (Türk Dil Kurumu (TDKa)).

Eleştirel düşünme: “Bir bilgi, beceri, tutumu olduğu gibi kabul etmeyerek, bir amaç doğrultusunda ilgili olan her türlü verinin toplanması, bu verilerin düzenlenip anlamlandırılması, ayıklanması ve bir ölçüte dayandırılarak değerlendirilmesi sürecidir” (Demirci, 2002; 42).

Beceri: Kişinin yatkınlık ve öğrenime bağlı olarak bir işi başarma veya bir işlemi amaca uygun olarak sonuçlandırma yeteneğidir (TDKb).

Eleştirel düşünme becerileri: Bilgiler arasındaki ilişkileri ve benzerlikleri bulmaya yarayan; problemleri planlamak ve bu problemleri çözmek için kullanılan bilgilerin geçerliliğini ve uygunluğunu belirleyen ve problemlere yaklaşım yollarını ve çözümlerini bulma ve değerlendirmede kullanılan beceriler (Potts, 1994, akt. Şenkaya, 2005).

Eğitim: Yeni kuşakların, toplum yaşayışında yerlerini almak için hazırlanırken, gerekli bilgi, beceri ve anlayışlar elde etmelerine ve kişiliklerini geliştirmelerine yardım etme etkinliğidir (TDKc).

Öğretim programı: Öğretilmesi istenilen ders ya da konuların amaçlar, yönergeler ve ders gereçleri ile birlikte sıralı olarak düzenlenmesi sonucu ortaya çıkan kılavuzdur (TDKd).

Kazanım: Öğrenme süreci içerisinde planlanmış ve düzenlenmiş yaşantılar sayesinde Öğrencilerde görülmesi beklenen bilgi, beceri, tutum ve değerler bütünüdür. (Vural,2005).

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1.Düşünme

Düşünme felsefi olarak ele alındığında Sokrates, Platon'a kadar gitmekte ve ne olduğu konusunda farklı felsefi açıklamalar getirilmektedir. En genel tanımıyla düşünmek, insanları diğer canlılardan ayıran bir özelliktir. İnsan sahip olduğu bu özelliklerle çevresinde olup bitenleri araştırmakta, incelemekte ve sonuçta elde ettiği bilgiler doğrultusunda kendisine ve doğaya ilişkin anlamlar üretmektedir.

Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlüğü (2005; 592)'nde düşünmek, bir sonuca varmak amacıyla bilgileri incelemek, karşılaştırmak ve aradaki bilgilerden yararlanarak düşünme üretmek, zihinsel yetiler oluşturmak, muhakeme etmek olarak tanımlanmaktadır.

Jessop (2002), öğrencilere düşünmenin nasıl öğretilceğini sorduktan sonra, düşünmenin sadece ev ödevlerinde "X" in ne anlama geldiğini bulmak olmadığını söylemekle birlikte iyi bir alışkanlığın ürünü olduğunu söylemektedir. Düşünmenin sürekli olarak "Kim?, Ne?, Neresi?, Ne zaman?, Niçin?, Nasıl?" sorularının zihinde olmasını gerektirdiğini söylemektedir.

Von Aster (1945; 35)'e göre düşünmek; birleştirmek, parçalamak ve mukayese etmektir."Birleştirmede objeleri bir birlik veya bir bütün halinde toplarım; parçalamakla da bir objeyi parçalarına ayırmış olurum; mukayesede ise iki veya daha ziyade obje arasında mevcut olan bir nispeti (mesela bir eşitlik, benzerlik, başkalık nispetini) öğrenirim." biçiminde açıklamaktadır.

Cüceloğlu (1993)'na göre düşünmek; için de bulunulan durumu anlamak amacıyla yapılan aktif, amaca yönelik, organizeli zihinsel bir süreçtir.

Morgan (1991) düşünmeyi, simgesel aracılık işlemi olarak tanımlamaktadır. Burada aracılık ile ifade ettiği, uyarıcı durum ile bireyin bu duruma gösterdiği davranım arasındaki boşluğu doldurmasıdır. Yani düşünme, çevremize ilişkin bilginin işlenmesidir.

Cole (1974)'a göre düşünme, “mevcut bilgilerden başka bir şeye ulaşma” ve “eldeki bilgilerin ötesine gitme” dir (akt: Özden, 2003).

John Dewey (1973)'e göre, herhangi bir kimsenin her şeyi düşünmesi olanaksızdır. Hatta hiç kimse deneyim geçirmediği, hakkında bilgi sahibi olmadığı bir şey hakkında düşünemez. Dewey düşünmenin bir problemle başladığını söyleyerek, problemi gidermek için şu basamakların izlendiğini söyler:

1. Karşılaşılan problem ya da güçlük saptanır.
2. Problemin çözümü ya da giderilmesi için muhtemel çözüm yolları aranır.
3. Problemi çözüme ulaştıracağına inanılan öneriler geliştirilir, çözüm denenir.
4. Probleme getirilen çözümün kabul edilmesi ya da reddedilmesi için ek gözlem ve deneylere gereksinim duyulması halinde yeni gözlem ve deneyler yapılır.

Tanımlardan da anlaşıldığı gibi düşünme öncelikle varolan durumu anlamak, daha sonra bunlar arasındaki ilişkileri belirlemek ve bu ilişkilerden bir anlam çıkarma yeteneğidir. Bireyin günlük yaşamındaki düşünme biçimiyle, bilimsel anlamdaki düşünme biçimi arasında önemli farklar olduğu söylenebilir. Bilimsel nitelikli düşünme becerilerinin kazandırılması eğitim kurumlarının işlevleri arasında yer aldığından, bu konuda okullara ve öğretmenlere büyük sorumluluklar düşmektedir.

Vural ve Kutlu (2006)'nın belirttiği gibi günümüzde gelişmiş ülkelerin eğitim sistemlerine yapılan en yaygın eleştirinin, ders içeriklerini düşünme gereksinimlerine imkan sağlamaktan uzak olması ve eleştirel düşünme becerisinin işe koşulmasına olanak tanıyacak biçimde yapılandırılmamış olmasından kaynaklanmaktadır.

Düşünme ile ilgili birçok tanım vardır. Düşünme her bireyin doğuştan sahip olduğu en temel beceridir. Bu becerinin geliştirilmesi için eğitim-öğretim kurumları

bütün derslerde düşünmeyi ön plana çıkarmalıdır. Bununla birlikte düşünme becerilerinin ve türlerinin de çok iyi bilinmesi gerekmektedir.

2.1.1.Düşünme Türleri

Düşünme türleri genel olarak, problem çözme, yaratıcı düşünme ve eleştirel düşünme olmak üzere üç başlıkta incelenir. Kazancı (1989)'nın F.L. Ruch'dan aktardığına göre; düşünme iki aşırı uç arasında olur. En alt ve basit uçta, içe dönük istekleri yansıtmada kullanılan autistic düşünme, diğer uçta gerçekçi (realistic) düşünme yer almaktadır. Gerçekçi düşünme ya da akıl yürütme, eğitsel açıdan aranan bir süreçtir ve bu düşünme başlıca üç alt düşünme sürecini içerir;

1. Tümdengelimci düşünme süreci,
2. Tümevarımcı düşünme süreci,
3. Değerlendirici ya da eleştirel düşünme süreci.

Tümdengelim, üretici düşünme olarak nitelendirilen bir düşünme çeşidinin alt süreci olmakla birlikte, yöntemdir ve amacı, bireyi rahatsız eden problemi gidermeye yöneliktir. Üretici düşünme, bireyin bilgi ve deneyimlerini hareket noktası olarak alan, tümdengelimci bir yol izleyerek karşılaşılan bir problemin çözümüne yönelik zihinsel bir davranış biçimidir (Kazancı, 1989).

Düşünme türleri konusunda bir çalışma da Perkins ve arkadaşları tarafından yapılmıştır. Tablo 2.1'de görüldüğü gibi, Perkins ve arkadaşları her bir düşünme türünün amacını ve bu amacın gerektirdiği becerileri ortaya koymaktadır.

Tablo 2.1.

Düşünme türleri ve düşünme becerileri

DÜŞÜNME TÜRÜ	AMACI	DÜŞÜNME BECERİLERİ
Eleştirel düşünme	Karşıt durumları ya da fikirlerin açıklığını değerlendirmek	Durumun ya da fikrin tanımlanması, karşıt görüşlerin analizi, kanıtların değerlendirilmesi
Yaratıcı düşünme	Yeni fikirler üretmek yeni ürünler geliştirmek	Fikirlerin saptanması, sorunun yeniden yapılanması, olasıkların belirlenmesi

Tablo 2.1 (devam)

Karar verme	Bilgilendirilmiş bir karara ulaşmak	Varolan bilginin düşünülmesi, seçeneklerin tanımlanması ve kararın verilmesi
Sorun çözme	Bir soruna bir ya da daha fazla çözüm bulmak	Bir stratejinin tanımlanması, anlatılması, seçilmesi, uygulanması ve değerlendirilmesi

2.1.2.Eleştirel Düşünme

Eleştirel düşünme denildiğinde ilk akla gelen herhangi bir durum ya da konu ile ilgili olumsuz yorumlarda bulunma olsa da, eleştirel düşünme bu demek değildir. Aslında “eleştiri” kavramı tek başına ele alındığında bile, olumsuzluğu belirtmez. Eleştirel düşünme konusunda insanlar farklı bakış açılarına sahiptir. Eleştirel düşünmenin ne olduğu ile ilgili edebiyata bakıldığında çeşitli tanımlarla karşılaşmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır:

Eleştirel düşünmenin geliştirilmesi deneyimi ve geliştirdikleri, Glaser’in 1940’lı yıllarda Watson-Glaser eleştirel düşünme testine kadar başlangıç olarak uzanmaktadır.

“Eleştirel (critic) kelimesi; değerlendirme, yargılama, ayırt etme anlamlarını dile getiren Yunanca "kritikos" teriminden türemiş, Latinceye "critius" olarak geçmiş ve bu yolla diğer dillere yayılmıştır. Eleştirme, bir şeyi iyi ya da kötü yanlarıyla değerlendirme anlamına gelmektedir”(Kaya, 1997: 8).

Robert Ennis eleştirel düşünme konusunda çok kapsamlı çalışmalar yapmıştır. Eleştirel düşünme konusunun bir alan olarak gelişmesinde önemli katkısı olmuştur. Eleştirel düşünme, bir entelektüel gelişme aracı olarak da ilk defa 1970’li yıllarda Perry tarafından ortaya konulmuş, daha sonra Paul ve arkadaşları tarafından modellenmiştir. Paul’a göre özgür bir toplumun oluşturulması için eleştirel düşünme becerilerinin güçlü bir biçimde kazandırılması, eğitimin uzun dönemli bir amacı olmalıdır (Akınoğlu, 2001)

“Eleştirel düşünme, temelde bilgiyi etkili bir biçimde elde etme, değerlendirme ve kullanma yeteneği ve eğilimine dayanır”(Demirel, 2005: 226).

“Eleştirel düşünme, olguları analiz etme, düşünce üretme ve onu örgütleme, görüşleri savunma, karşılaştırmalar yapma, çıkarımlarda bulunma, tartışmaları değerlendirme ve problem çözme yeteneğidir”(Chance, 1986: 6).

Cüceloğlu (1995) eleştirel düşünmeyi, “kendi düşünme süreçlerimizin bilincinde olarak, başkalarının görüşlerini göz önünde tutarak öğrendiklerimizi uygulayarak, kendimizi ve çevremizdeki olayları anlayabilmeyi amaç edinen aktif ve organize zihinsel bir süreç” olarak açıklamaktadır. Eleştirel düşünme yaşamın her anında başarılı olabilmek için göz önünde bulundurulması gereken önemli bir özelliktir.

Gibson (1995)’e göre, düşünme nefes almak kadar doğaldır, ancak iyi düşünme kendiliğinden gerçekleşmez, bunun olabilmesi için eğitim vazgeçilmezdir. (Akt: Kökdemir, 2003).

Yıldırım (1997: 283) ise eleştirel düşünmeyi şöyle tanımlamaktadır: “Eleştirel düşünme, ölçülü kuşkuculuk içinde ilgi konusu olan bir görüş, bir sav, bir açıklama veya bir değer yargısını, bir davranış, bir durum, bir yapıt veya oluşumu kendine özgü ölçütlere başvurarak, doğruluk ya da geçerlilik yönünden nesnel ve ussal bir yaklaşımla irdeleme etkinliğidir.”

Thayer-Bacon (2000)’a göre eleştirel düşünme, neyin delil sayılıp sayılmayacağına karar verme ya da eldeki delillerin bir kısmını eleme gibi delilleri kullanma gerektiren problemlerle karşılaşıldığında ortaya çıkar.

Eleştirel düşünme, normal bir sebeplendirme durumunda zorlukları bulma becerisi ve huyudur. Eleştirel düşünmek için tartışma, delil arama, sonuç çıkarma kabiliyetlerine sahip olunması gerektiği üzerinde duran Johnson (2000: 26), düşüncelerini şu şekilde ifade eder:

Eleştirel düşünme, benim anladığım kadarıyla zihinsel ürünü güçlülüğüne ve zayıflığına göre değerlendirme kabiliyetidir. Eleştirel düşünme çoğunlukla argüman üzerine yoğunlaşmasına rağmen tartışma becerilerini gerektirir ve eleştirel düşünmenin daha geniş bir yoğunlaşma alanı vardır. Eleştirel düşünebilmek için sadece tartışma kabiliyetine sahip

olmak yeterli değil ayrıca iyi sonuçlar çıkarma, anlamı açıklığa kavuşturma, delil arama vb. kabiliyetlere sahip olunmalıdır.

Eleştirel düşünmenin faydalı ve doğru düşünmeye, yapıcı karar vermeye bir araç olduğu üzerinde duran Schafersman (1991)'a göre eleştirel düşünme, faydalı işlerle ilgili doğru düşünmek ve dünya hakkında güvenilir bilgiler edinmek için bir araçtır. Başka bir deyişle o; makul, anımsatıcı, güvenilir ve yapıcı düşünmenin inançlarımız ve davranışlarımızla ilgili kararlara odaklanmasıdır.

Eleştirel düşünce, nesnel ve üretici bir akıl yürütme biçimidir. Bu akıl yürütme biçimi, günlük yaşamda, işyerinde, okulda, kısaca insanın var olduğu her ortamda üretici amaçlar için gerekli görülmekte, bireyin karmaşık zihinsel etkinliğini ortaya koyduğu bir süreç olarak değerlendirilmektedir (Büyükkantarcıoğlu, 2007).

Amerikan Felsefe Birliği tarafından 1990 yılında açıklanmış Delphi Raporunda ise eleştirel düşünmenin tanımı şu şekildedir: Eleştirel düşünme, yorumlama, analiz, değerlendirme ve çıkarımla birlikte kararın dayandığı delilsel, kavramsal, metotsal, ölçütsel ya da içeriksel incelemelerin açıklamasıyla da sonuçlanan amaçlı, öz düzenleyici bir karar mekanizmasıdır.

Eleştirel düşünme, temel olarak araştırmanın gerekli bir aracıdır. Buna benzer olarak eleştirel düşünme, bireyin kişisel ve yurttaşlık hayatı içerisinde güçlü bir kaynak ve eğitimde özgür bırakılan bir güçtür. Bununla birlikte iyi düşünmeyle eş anlamlı olmasa da eleştirel düşünme, yaygın ve kendini düzelten bir insan fenomenidir (Demir, 2006).

Eğitim alanında eleştirel düşünme konusunda çalışmalar yapmış olan Ennis "Eleştirel Düşünme Kavramı" isimli makalesinde "durumlar ya da sorunlar hakkında doğru değerlendirmeler yapma" biçiminde eleştirel düşünmeyi tanımlamaktadır. Ennis (1985: 45) "neye inandığımız veya ne yaptığımızı karar vermeye odaklandığımız yaratıcı ve akla yakın düşünme" olarak eleştirel düşünmeyi tanımlamıştır.

Sternberg ve Baron (1985) eleştirel düşünme ile problem çözme arasındaki bağlantıyı ortaya koymuştur. Sternberg ve Baron eleştirel düşünmeyi "tanımlama ve

sınıflama, bilgiyi yargılama, problemi çözmeden önce sonuç çıkarma ve akla uygun sonuçlar çıkarma" olarak tanımlamışlardır.

Norris (1985) eleştirel düşünmeyi, neye inanıp inanılmayacağına mantık yoluyla karar verme olarak tanımlamıştır.

Halpern (1996) eleştirel düşünmeyi, istenilir bir ürünün ortaya çıkma ihtimalini artıran zihinsel becerilerin veya stratejilerin kullanılması şeklinde açıklar.

Maiorana (1992)'ya göre eleştirel düşünme anlamayı başarma, farklı bakış açılarını değerlendirme, problem çözmedir. Bu üç alan, soru sormayı gerektirdiğinden, anlama, değerlendirme ve çözmeye çalışmakla meşgul olduğumuzda eleştirel düşünmenin de, sorgulama ya da araştırma olduğunu söylenebilir.

Ellis (2002)'e göre eleştirel düşünen kişi; gerçekte düşünceyi birbirinden ayırır, sorular sorar, detaylı gözlemler yapar, varsayımları açığa çıkarır ve onların şartlarını tanımlar, sağlam delilere veya mantığa dayalı olarak iddialar ileri sürer

McKnow (1997) yapılan eleştirel düşünme tanımlarından yola çıkarak, eleştirel düşünmenin iki bileşeninin olduğunu söylemiştir. Bunlardan biri akıl yürütmeyi değerlendirmedir ki bununla şunu kastetmektedir: Uygun anlamı çıkarma, iddia, tartışma ve ileri sürülen nedenleri değerlendirmeyi içine alan becerilerdir. Diğer bileşen ise eleştirel mizaçtır: Bu da eleştirel düşünmeyi uygulamaya yatkınlık olarak ifade edilmektedir.

“Eleştirel düşünme, düşünceleri ve başkalarının fikirlerini daha iyi anlayabilmek ve düşünceleri açıklayabilme becerilerinin geliştirilmesi için gerçekleştirilen etkin, örgütlü ve işlevsel bir bilişsel süreçtir”(Royalty, 1995).

Eleştirel düşünme, sorgulamanın ve dışa vurmanın dirik bir süreci, bilginin edilgen birikimine karşın etkin bir biçimde bilgiyi irdelemek ve tanımları, eylemleri ve inançları sorgulamak ve yapıla gelmiş olan ile henüz yapılabilecek olanı düşündürmektir (Mckee, 1988).

Eleştirel düşünme, bilgiyi edinme biçimi, açıklamalar üretme, görüşleri yargılama ve kavramlar arasındaki ilişkileri yapılandırmadır (Crawler, 1989).

Eleştirel düşünme, olguları analiz etme, düşünce üretme ve onu örgütleme, görüşleri savunma, karşılaştırmalar yapma, çıkarımlarda bulunma, tartışmaları değerlendirme ve problemleri çözme yeteneğidir (Chance, 1986).

Eleştirel düşünme, zihinsel süreçlerle kişinin problem çözmede kullandığı stratejiler ve disipline edilmiş belli bir düşünme moduna veya ögesine yönelmiş kusursuz düşünebilme yeteneğidir. Eleştirel düşünme, günlük kararları vermeye yarayacak düşünme süreçleri ya da becerileri olarak da açıklanabilir (Kayabaşı, 1995).

Ennis (1986)'e göre düşünmenin bir boyutu olarak kabul gören eleştirel düşünme, bireyin neye inandığı ya da ne yapacağına karar vermede odaklanan kıyaslanabilir bir yansıtıcı düşünmedir.

Grant (1988)'a göre; birçok referans tarafından sunulan eleştirel düşünme tanımları özetle şunu söyler; eleştirel düşünme, yüksek düşünme becerisi, zekâ hareketleri, yaratıcı düşünme ve düşünmedir.

Clifford (1984)'a göre ise; sosyal verim için okuryazarlık zorunluluğu baskın gelmiştir. Geçmişte birinin adını söyleyebilmek olan okuryazarlığın anlamı şimdi eleştirel düşünme olarak değişmiştir.

Cüceloğlu (1994) ise; bireyin kendini gerçekleştirerek, eleştirel düşünmeye ulaşabilmesi için:

1. Kişi düşünce sürecinin bilincine varmalı.
2. Kişi başkalarının düşünce süreçlerini inceleyebilmeli.
3. Öğrendiği bilgileri günlük yaşamında uygulamalı.

Munzur (1999)'a göre; eleştirel düşünme, anlamayı ciddi olarak istemek, bilgiyi değerlendirmek ve çözümler yapmak.

Chaff'ye göre eleştirel düşünme; kendi düşüncemizi ve başkalarının düşüncelerini daha iyi anlayabilmek ve düşüncelerimizi anlayabilme becerilerimizi geliştirmek için gerçekleştirilen aktif ve fonksiyonel bir süreçtir (Kökdemir, 2001).

Eleştirel düşünme, görülen, okunan, elde edilen bilgiyi olduğu gibi kabul etme yerine, bunları sürekli inceleyerek, sorgulayarak, ölçütlere göre değerlendirerek açıklama ve yargıya varmadır (Semerci, 2000).

Özden (2003) eleştirel düşünmenin; kendi düşünce süreçlerimizin farkında olup aynı zamanda başkalarının düşünce süreçlerini de göz önüne alarak, öğrendiklerimizi uygulayarak, kendimizi ve çevremizde yer alan olayları anlayabilmeyi amaç edinen aktif bir zihinsel süreç olduğunu ifade etmektedir. Özden'e göre eleştirel düşünmenin 5 temel özellikten oluşur. Bunlar:

1. Eleştirel düşünme aktif olmayı gerektirir. Eleştirel düşünme sırasında zekâmızı, bilgimizi, belleğimizi ve bilişsel becerilerimizi aktif olarak kullanırız.
2. Eleştirel düşünme, bağımsız olmayı gerektirir. Eleştirel düşünme hiçbir ön yargı ya da herhangi bir otoriteye bağlanmayı kabul etmez.
3. Eleştirel düşünme, yeni düşüncelere açık olmayı gerektirir. Eleştirel düşünen kişi, kendi düşünceleriyle farklı düşünenleri gözden geçirir ve alması gerekenleri alarak düşüncelerini zenginleştirir.
4. Eleştirel düşünme, düşünceleri destekleyen delilleri ve nedenleri dikkate almayı gerektirir. Eleştirel düşünen kişi, ortaya attığı düşüncenin nedenlerini ve delillerini açıklayabilir, açıklayamadığı ve delil gösteremediği düşünceleri savunmaz.
5. Eleştirel düşünme, organizasyonu gerektirir. Neyin sebep, neyin sonuç olduğunu, melerin delil olarak kullanıldığını, hangi düşüncelerin temel, hangilerinin destekleyici düşünce olduğunu açıklamayı sağlar.

2.2. Eleştirel Düşünmenin Boyutları

Eleştirel düşünme becerisinin farklı boyutları vardır. Bunlardan bazıları şu şekildedir;

Argüden (2007)'e göre bir problemle karşılaşıldığında o problemi oluşturan farklı unsurları belirleyebilmek, bunlara farklı ağırlıklar verebilmek, bu unsurlardan

çözümüne etkisi olabilecek ve olamayacak olanları ayırt edebilmek ve sonuca etkisi belirlenemeyenler için belirsizliği kabul etmek eleştirel düşüncenin ilk adımıdır.

İkinci adım, problemin çözümü için yeterli bilgiye sahip olunup, olunmadığını anlamak, bu eksikliğin nasıl giderilebileceğine ilişkin çıkarımlar yapabilmek ve bilgi eksikliğini gidermek için sorgulamaktır.

Üçüncü adım ise, sunulan bilgiyi anlamak için teorik modeller hakkında bilgi sahibi olmak ve sunulan bilginin varsayılan modelle uyumlu ve uyumsuz kısımlarını değerlendirmektir.

Dördüncü adım, sunulan bilginin ve teorik modeli oluşturan kavramların açık tanımlarının tüm üyeler tarafından paylaşıldığından emin olmaktır. Aksi takdirde, aynı kelimeler kullanılmasına rağmen, üyeler arasında anlaşmazlıklar ortaya çıkabilir. Kavramların açıklanmasını istemek eleştirel düşüncenin önemli adımlarından biridir.

Besinci adım, sunulan bilgiden çıkarımlar yapabilme yeteneğidir. Bu beceri sunulanın ötesinde bilgiye ulaşabilmeyi ve tutarlılık testlerinin gerçekleştirilmesini sağlar.

Altıncı adım, sunulan bilginin değerlendirilmesinde farklı alternatifleri tartma ve değerlendirme sürecinde akılcı kıstaslar kullanmaktır. Değerlendirme kriterleri konusunda fikir birliği yaratılmadan ortak bir karar almak mümkün olamaz.

Yedinci adım ise, kararı oluşturan gerekçelerin ne kadar güçlü olduklarını değerlendirebilmektir. Varsayımlardan, gerekçelerden ve çıkarımlardan elde edilenlerin karar için yeterli olup olmadığını değerlendirebilmek eleştirel düşüncenin önemli adımlarından birisidir.

Paul, Binker, Jensen ve Krelau (1990) eleştirel düşüncenin üç önemli boyutunu şu şekilde açıklamaktadır;

Doğru düşünce: Dünyayı olduğu gibi anlama girişimi olan düşünme doğal bir kusursuzluğa sahiptir. Bu kusursuzluk düşüncenin anlaşılır, kesin, kendine özgü, konu ile ilişkili, tutarlı, mantıklı, derin, eksiksiz, anlamlı, tarafsız ve amaca uygun olması ile oluşur. Doğru düşüncenin içerdiği bu özellikler, bilim veya düşünce alanı ile uyum

içinde hareket eder. Bireyin bu standartlar doğrultusunda zihinsel sürecini geliştirmesi ve disipline etmesi yoğun ve uzun erimli bir uygulamayı gerektirir. Bu standartlara erişme görel bir durumdur ve düşünce alanları arasında değişiklik gösterir.

Düşüncenin öğeleri: Bunlar;

- Problemi veya soruyu
- Düşünmenin amacını
- Görüşleri
- Sayıltıları Temel kavramları
- İlke ve kuramları
- Kanıt, veri ve nedenleri
- Yorumları ve iddiaları
- Çıkarımları, usa vurmaya ve düzenlenen görüşün genel hatlarını
- Doğurguları ve izleyen sonuçları doğru ve eksiksiz bir biçimde açıklayabilme, analiz edebilme ve sınavabilme becerisini ya da anlayışını içerir.

Düşünce alanları: Düşünme, bir görüşün içinde yer alan sorunlar ya da amaçlar doğrultusunda yönlendirilir veya yapılandırılır. Bir başka deyişle, düşünme amaç ve probleme bağlı olarak değişir. Eleştirel düşünenler problemin veya alanın içeriğini göz önüne alarak kendi düşüncelerini düzenler. Bu durum problemler arasındaki farklılıklar ortaya konulurken ya da farklı konu alanları ve akademik disiplinler arasındaki görüşler belirlenirken açıkça görülür. Örneğin: Matematik alanına ilişkin düşünme süreci ile tarih alanına ilişkin düşünme süreçleri birbirinden tamamen farklıdır; çünkü tarih ve matematik farklı düşünce alanlarını temsil etmektedir.

Eleştirel düşünmenin bilgiyi etkili bir şekilde kazanma, değerlendirme ve kullanma yeteneklerine ve eğilimlerine dayandığını belirten Demirel (1999), eleştirel düşünmenin beş temel boyutunun bulunduğunu ve bunların "tutarlılık, birleştirme, uygulanabilme, yeterlilik ve iletişim kurabilme" olduğunu belirtmektedir.

- Tutarlılık, eleştirel düşünen bireyin düşüncedeki çelişkilerin farkına varması ve bu çelişkileri ortadan kaldırabilmesiyle ilgilidir.

- Birleştirme boyutundan eleştirel düşünen bireyin düşüncenin boyutları arasında ilişkiler kurabilmesi kastedilmektedir.
- Uygulanabilme boyutuna göre eleştirel düşünen birey düşüncelerini bir model üzerinde uygulayabilmelidir.
- Yeterlilik boyutu eleştirel düşünen bireyin, deneyimlerini ve ulaştığı sonuçları gerçekçi temellere dayandırabilmesini ifade etmektedir.
- İletişim kurabilme boyutunda ise eleştirel düşünen bireyin düşüncelerini etkili bir iletişimle, anlaşılır bir biçimde paylaşabilmesi söz konusudur.

Son olarakta Carr (1988)'a göre ise eleştirel düşünmenin boyutları şunlardır: Cümleler ve kelimelerin anlamları arasında iddia edilen yargılayıcı ilişkileri bulmaya yarayan **mantıksal boyut**, mantıksal boyutun kapsadığı cümleleri yargılamadaki kriter bilgisini ölçmeyi sağlayan **ölçütsel boyut** ve cümlenin amaca uygun olup olmadığına karar vermede kullanılan **fydacı boyuttur**.

2.3. Eleştirel Düşünme Stratejileri

Paul, Binker, Jensen ve Krelau (1990: 56-102) duyuşsal stratejiler, bilişsel stratejiler-makro yetenekler ve bilişsel stratejiler-mikro beceriler olmak üzere üç ana grupta topladıkları eleştirel düşünce stratejilerini otuz beş farklı boyutta listeleyip ardından her bir stratejiye ilişkin ilkeleri aşağıdaki biçimde açıkça ortaya koymuşlardır.

1-Duyuşsal Stratejiler:

S-1 Bağımsız düşünme: Eleştirel düşünme özerk düşünmedir. Bireyin kendi düşünmesidir. İnançlarımızın birçoğunu çok küçük yaşlarda ediniriz. Eleştirel düşünenler akılcı bulmadıkları inançları kökten silmek için eleştirel becerilerini ve iç görülerini kullanırlar. Yeni inançları ortaya koyarken, eleştirel düşünenler diğerlerinin inançlarını edilgen bir şekilde doğrudan kabul etmezler; aksine sorunları kendi kendilerine analiz ederler ve anlamadıkları inançları doğru ya da yanlış olarak kabul etmezler. Kendilerinin de başkaları tarafından kullanılmalarına izin vermezler.

S-2 Ben-merkezli veya toplum-merkezli iç görüler geliştirme: Benmerkezcilik algılamanın gerçek ile karıştırılmasıdır. Bireyde diğerlerinin görüşlerini göz önüne

almaya isteksizlik olarak ortaya çıkar. Benmerkezci bir birey, gerçeğin, insafılığın ve tarafsız düşünmenin şekli ile ilgilenirken, bu kavramları yaşamına uygulayamaz. Benmerkezcilik eleştirel düşünmenin karşıtıdır. İnsanlar sosyalleştikçe, benmerkezcilik toplum merkeziliğe dönüşür. Bir başka deyişle, benmerkezci kimlik gruplaşmaya dönüşür. Bireyler, benmerkezci anlayışlarıyla bir grubun üyesi olduklarında, onların bireysel düşünceleri grup halinde düşünme olarak ortaya çıkar. Bu durum çocuklarda ve yetişkinlerde gözlenebilir.

S-3 Tarafsız düşünmeyi hayata geçirme: Sorunlar hakkında eleştirel düşünmek için karşıt görüşlerin güçlü ve zayıf yönlerini düşünebilmeliyiz. Diğer bireyleri gerçekten anlamak için kendimizi onların yerine koyabilmeliyiz. Bu özellik, diğerlerinin görüş ve anlayışlarını doğru olarak yeniden yapılandırabilme ve kendi dışımızdaki öncelikleri, sayıltıları ve görüşleri yargılayabilme yeteneği ile orantılıdır. Dünya, birçok farklı görüşe ve düşünme biçimine sahip birçok topluluğu ve ulusu kapsamaktadır. Akılcı bireyler olarak yetişmek için bu ulusların ve toplulukların sahip olduğu çerçeve ve görüşler içine girebilmeli ve düşünebilmeliyiz.

S-4 Duygu ve düşünce arasındaki ilişkiyi anlama: Düşünce ve duyguyu birbirinden ayırmak hemen hemen herkesin ortak düşüncesi olmasına rağmen, insan duyguları belli bir düzeyde düşüncelere, düşünceler ise belli bir düzeyde duygulara bağlıdır. Eleştirel düşünenler, duygularının bir duruma karşı tepkileri olduğunu ve durumu daha farklı anlayıp yorumladıklarında duygularının da farklı olacağını bilir. Duygu ve düşüncenin sadece iki farklı şey olduğunun ötesinde, tepkilerinin iki yönü olduğunun farkındadırlar. Eleştirel düşünemeyenler duygu ve düşünceleri arasında ya çok az ya da hiçbir ilişki kuramaz.

S-5 Zihinsel alçak gönüllüğü ve yargıyı geciktirmeyi geliştirme: Eleştirel düşünenler kendi bilgilerinin sınırlarını bilirler. Kendi görüşlerinin yanlılığına, ön yargılılığına ve sınırlılığın karşı duyarlıdırlar. Zihinsel alçak gönüllülük bireyin bildiğinden fazlasını iddia etmemesidir.

S-6 Zihinsel cesareti geliştirme: Birey bağımsız ve tarafsız düşünmek için yaygın olmayan görüşler veya inançlar ile tarafsızca ilgilenmeye ve karşılaşmaya gereksinim duymalıdır. Kendimiz için neyin ne olduğunu tanımlamak gerektiğinde, öğrendiğimiz

şeyi ilgisiz bir tutumla yargılamadan kabul etmemeliyiz. Sosyal grubumuz içinde kuvvetle destek bulan bazı düşüncelerdeki çarpıtma ve sahteliği ya da tehlikeli ve saçma bulunan bazı görüşlerdeki gerçeği kabul etmek için cesarete gereksinim duyarız.

S-7 Zihinsel iyi niyeti ve dürüstlüğü geliştirme: Eleştirel düşünenler, uyguladıkları zihinsel standartlarla uyumlu olma, kendi düşünce ve eylemlerindeki çelişki ve tutarsızlıkları dürüstçe kabul etme gereksiniminin farkındadır. Kendi düşüncelerine ve analiz edilmiş deneyimler ile yargılanmış bulgulara çok güçlü bir biçimde inanırlar.

S-8 Zihinsel azmi geliştirme: Eleştirel düşünen biri olmak kolay değildir. Zaman ve çaba gerektirir. Eleştirel düşünenler, zorluklara, engellere ve hüsrana rağmen, zihinsel iç görülerin ve gerçeklerin peşinden gitmeye devam ederler. Anlamli değişikliğin sabır ve çok çalışmayı gerektirdiğinin farkındadırlar. Önemli sorunlar geniş ölçüde düşünmeyi, araştırmayı ve mücadeleyi gerektirir.

S-9 Düşünme becerisine güven duymayı geliştirme: Akılcı birey, akılcı standartlar ile uyumlu düşünmeyi disipline etmenin değerini ve usa vurmanın gücünü bilir; aslında bilimdeki ve insan bilgisindeki tüm gelişmeler de bu gücü doğrulamaktadır. Yerinde cesaretlendirme ve yetiştirme ile bireyler toplumda ve insanın doğasında var olan kök salmış engellere rağmen, kendileri için düşünme, akılcı görüşler oluşturma, akılcı sonuçlara ulaşma, mantıklı ve anlamlı düşünme ve de düşünme ile birbirini ikna etme yeteneklerini geliştirebilir.

2-Bilişsel Stratejiler – Makro-Yetenekler

S-10 Genellemeleri arılaştırma ve yalınlaştırarak anlamını bozmaktan kaçınma: Eleştirel düşünenler, yanlış betimlemelerden ve çarpıtmalardan kaçınarak kolaylaştırıcı örüntüleri ve çözümleri bulmaya çalışırlar. Yararlı kolaylaştırmalar ve yanlış yönlendiren kolaylaştırmalar arasındaki ayırımı yapma eleştirel düşünme için önemlidir. Benmerkezci, eleştirel olmayan zihinlerin kuvvetli eğilimlerinden biri, her şeyi “siyah” ve “beyaz” ya da “tamamı doğru” ve “tamamı yanlış” şeklinde görmeleridir.

S-11 Benzer durumları karşılaştırma: İç görüleri yeni bağlamlara transfer etme: Eleştirel düşünenlerin görüşleri düşünerek kullanma yetenekleri, görüşleri eleştirel olarak transfer etme yeteneğini de artırır. Görüşleri ve içgörülerini uygun olarak yeni

durumlarda kullanarak onları alışkanlık haline getirirler. Bu durum, onlara farklı yollarla materyal ve deneyimleri örgütlemelerine, alternatif yolları karşılaştırmalarına, kendi anlayışlarını farklı durumlar ile birleştirmelerine olanak tanır.

S-12 Bireyin görüngesini geliştirme: İnançları, görüşleri veya kuramları yaratma ya da keşfetme: Dünya bize önceden belirlenmiş sınıflamalar biçiminde sunulmaz. Dünyayı parçalara ayırıp, yaşantılar oluşturacağımız çok sayıda seçenek vardır. Bunu yapma biçimimiz, düşünmemiz ve davranışımız için en önemli noktadır. Eleştirel düşünmeyenler algılamalarının tek doğru olduğunu sanır. Tarafsız eleştirel düşünenler ise, kendi düşünme biçimlerinin ve diğer tüm algılamaların hata koşuluna bağlı olduğunu farkında olmayı öğrenirler. Deneyimlerinin eleştirel analizi ile kendi görüşlerini geliştirmeyi öğrenirler.

S-13 Sorunları, sonuçları veya inançları açık hale getirme: Bir sorun veya ifade ne kadar bütün, açık ve doğru olarak düzenlenirse, bu oluşumun veya incelemenin tartışılması o kadar kolay ve verimli olur. Eleştirel düşünenler sorun olan savları, kavramları ve değerlendirme standartlarını fark eder. Gerçekleri yorumlardan, görüşlerden, yargılardan veya kuramlardan kolaylıkla ayırt ederler.

S-14 Sözcüklerin veya söz öbeklerinin açık hale getirilmesi ve analiz edilmesi: Eleştirel, bağımsız düşünme düşünce açıklığı gerektirir. Açık düşünen kavramları anlar. Tanımlama yeteneği anlamının kanıtı değildir. Bunun için bireyin tanımla ilişkili açık örnekler verebilmesi ve görüşü uygun olarak kullanabilmesi gerekir. Açık düşünmeyen bir birey, düşüncenin bağımsızlığından yoksundur; çünkü bir kavramı analiz edip, kullanımını irdeleyemez.

S-15 Değerlendirme için ölçüt geliştirme: Değerleri ve standartları açık hale getirme: Eleştirel düşünenler, bireysel bir yeğlemeyi ifade etmek ile değerlendirmenin farklı olduğunu ve birbirlerinin yerine kullanılamayacağını bilir.

S-16 Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini değerlendirme: Eleştirel düşünenler sonuçları düzenlerken, güvenilir bilgi kaynaklarını kullanmanın önemini bilir. Eleştirel düşünenler, sorunla ilişkili olarak göz önüne alınması gereken birden fazla konum varsa, alternatif bilgi kaynaklarını karşılaştırır, kabul gören noktaları not eder ve kaynakların zıt görüş belirttikleri noktalarda daha fazla bilgi toplar.

S-17 Derinlemesine sorgulama: Temel ve önemli soruları sorma ve bu soruların devamlılığını sağlama: Eleştirel düşünener bir düşünme veya tartışma sürecinde ilişkili noktaları belirleyerek, sorunu derinliğine irdeler. Bir metni okurken ifade edilen savların temelini oluşturan sorunları ve kavramları araştırırlar. Konunun ve bireysel algılamaların geniş bir çerçevesini çizip sonuca ulaşırlar.

S-18 Görüşleri, yorumları, inançları veya kuramları analiz etme ya da değerlendirme: Eleştirel düşünener, bir görüşe dikkatsizce katılmak ya da katılmamak yerine o görüşü anlayıp zayıf ve güçlü yönlerini belirlemek için analitik araçlar kullanır. Anahtar kavramlar, sayıtlılar ve doğurgular arıcılığıyla soruları, tartışmaları, yorumları ve kuramları analiz ederler.

S-19 Çözümler üretme ya da çözümleri değerlendirme: Eleştirel problem çözücüler bulabilecekleri en iyi çözüme ulaşmak için her türlü kaynağı kullanır. Çözümleri birbirinden bağımsız olarak değil, birbirleriyle ilişkilendirerek değerlendirirler. En iyisini bulmak için olası çözümler üretirken, eleştirel düşünener aynı zamanda yaratıcı da düşünebilmelidir.

S-20 Eylemleri veya politikaları analiz etme ya da değerlendirme: Eleştirel düşünme usa vurma ile ilgili düzenlenmiş durumların analizinden daha çok şey içerir. Eleştirel düşünener hem kendilerinin hem de diğer bireylerin davranışlarını değerlendirirken, kullandıkları standartlar konusunda bilinçlidir. Bu standartlar onların değerlendirme hedeflerini oluşturur.

S-21 Eleştirel okuma: Metinleri açık hale getirme ya da irdeleme: Eleştirel düşünener güçlü bir şüphecilikle okur; fakat metni anlayana kadar şüphe duymazlar ve karşı çıkmazlar. Yargıda bulunmadan önce ifadeleri açık hale getirirler. Ders kitapları yazarları dâhil herkesin hata yapabileceğini bilirler. Herkesin bazen ilgili bilgiyi atlayabileceğinin farkındadırlar. Aynı görüngeyle bir kitabı tamamen aynı yazan iki yazar yoktur; bu nedenle eleştirel okuyucular bir kitabı okumanın bir konu hakkında sınırlı bir algılamayı okumak olduğunu ve diğer algılamalarda göz önüne alındığında daha fazla öğrenilebileceğini bilir. Eleştirel okuyucular, okurken kendilerine sorular sorar, okudukları materyalin doğurgularını, yazılma nedenlerini, örneklerini, anlamını ve doğruluğunu merak eder. Kendi yorumlarına uymayan ifadeleri göz ardı etmeden ve

çarpıtmadan, çalışmanın bütünlüğüne uyan bir yoruma ulaşana kadar çeşitli yorumları deneyip, bir bütün olarak yazılı materyalleri incelerler. Yazılı materyalleri kesinlikle sadece tümcelerin bir araya getirildiği metinler olarak görmezler.

S-22 Eleştirel dinleme: Sessiz diyalog sanatı: Eleştirel düşünenler dinlemenin edilgen ve eleştirel düşünmeden ya da etkili ve eleştirel düşünerek iki biçimde yapıldığını bilir. Diğer bireylerin söylediklerini yanlış anlamamanın kolay olduğunu ve birinin düşüncesini kendi düşüncesi ile bütünleştirmenin de zor olduğunu bilirler. Konuşurken belli bir düzen içerisinde kendimize yabancı olmayan düşünceleri ifade ederek kendi görüşlerimizin çizdiği yoldan ayrılmayız. Konuşmanın aksine dinleme daha karmaşıktır. Bir başkasının sözcüklerini duyar ve onları anlamlı görüşler biçimine çeviririz. Konuşmacının deneyimlerini bilemeyiz. Görüşlerinin içine girmek ve düşünceler zincirini izlemek için görüş alış verişinde bulunmak gerekir. Tüm bunlar, etkili ve eleştirel bir şekilde nasıl dinleyeceğimizi bilmemiz gerektiğini göstermektedir. Dinlemenin sadece zamanla ve yaşantılar yoluyla geliştirilebilecek becerileri kapsayan bir sanat olduğunu bilmeliyiz.

S-23 Disiplinler arası ilişki kurma: Eleştirel düşünenler düşüncelerini kontrol etmek için konu alanları arasındaki keyfi ayrımlara izin vermez. Alanların üstünde kalan sorunları düşünürken birçok konu alanından ilişkili kavramları, bilgileri ve içgörürleri analiz için bir araya getirirler. Bir konu alanını anlamak için başka bir konu alanındaki içgörürlerden yararlanırlar.

S-24 Sokratik tartışmayı uygulama: İnançları, kuramları ve görüngeleri açık hale getirme ve sorgulama: Eleştirel düşünenler, karşılarındakileri küçük düşürmeden onların düşüncelerini geliştirmelerine yardımcı olarak veya değerlendirmeye başlangıç olarak, karşılarındakinin düşündüklerini öğrenmek için farklı soru sorma teknikleri kullanır. Yeni bir görüş ile karşılaştıklarında onu anlamak, kendi deneyimleri ile ilişkilendirmek ve doğurgularını, sonuçlarını ve değerini tanımlamak isterler. Eleştirel düşünenler sorgulanmaktan rahatsızlık duymaz, kırılmaz, şaşırmaz ve korkmaz. İyi sorulmuş soruların tümünü, düşünce deseni geliştirmek için bir fırsat olarak kabul edip içtenlikle karşılarlar.

S-25 Diyaloğsal düşünme: Görüngeleri, yorumları veya kuramları karşılaştırma: Diyaloğsal düşünme, bir diyalog içinde veya farklı görüşler, bilişsel alanlar ya da kaynaklar arasında yer alan karşılıklı görüş alış verişini kapsayan bir düşünme biçimidir. Eleştirel düşünenler, kavram ve sorunları diğer kavram ve sorunlar ile ilişkilendirmek istediklerinde, inceleme diyalogları, düşünce önerme, düşüncelerin köklerini araştırma, konu alanı içgörülerini ve kanıtları göz önüne alma ile içi içe olur. Düşünmeye başladığımızda gerek içsel konuşma olarak, gerekse yüksek sesle düşünerek diyalogları kullanırız. Eleştirel düşünme becerilerinin diyalog yaklaşımı ile bütünleştirilmesi verimli sonuçlar elde edilmesini sağlar. Sokratik sorgulama diyaloğsal düşünmenin bir biçimidir.

S-26 Diyalektik usamlama: Görüngeleri, yorumları veya kuramları değerlendirme: Diyalektik düşünme karşıt görüşlerin zayıf ve güçlü yönlerini sınamak için işe koşulan diyaloğsal düşünme anlamına gelir. Mahkeme duruşmaları ve tartışmalar biçim ve amaç açısından diyalektiktir. Görüşleri keşfetmeye başlar başlamaz, görüşler arasındaki çatışmalar ve tutarsızlıklar olduğunu görürüz. Düşünmemizi işe koşmamız gerekirse, karşıt görüşlerden hangisini geçici olarak kabul, hangisini reddedeceğimizi, karşıt görüşlerin güçlü ve zayıf yönlerini ve de bu görüşleri nasıl uzlaştırabileceğimizi sorgulamamız gerekir. Diyalektik düşünme sürecinde eleştirel düşünenler, eleştirel makro stratejileri yerinde ve uygun bir biçimde kullanabilir.

3-Bilişsel Stratejiler – Mikro-Beceriler

S-27 Gerçek uygulama ile idealleri karşılaştırma ve birbirinden ayırt etme: Öze dönük ve sosyal ilerleme, eleştirel düşünmenin önceden tahmin edilen değerleridir; bu nedenle eleştirel düşünme kendimizi ve diğer bireyleri doğru olarak anlamamız çabasını gerektirir. Bu da gerçek ile idealler arasındaki ayırımın farkında olmayı gerektirir. Tarafsız düşünen gerçeğe ve tutarlılığa değer verir ve bu nedenle, ideal ile gerçek arasındaki ayırımı en aza indirmeye çalışır. İdeallerin olgular ile karıştırılması yapılması gerekenleri gerçekleştirmemize engel olur. Bu strateji “zihinsel iyi niyet geliştirme” ile sıkı sıkıya bağlantılıdır.

S-28 Düşünme hakkında kusursuz düşünme: Eleştirel sözcük dağarcığı kullanma: Eleştirel düşünmenin önemli koşullarından biri düşünme hakkında düşünme

yeteneğidir. Bu da ilgiyi “bilış ötesine” çekmektedir. Eleştirel düşünmenin olası tanımlarından biri şudur: Eleştirel düşünme, düşünmenizi daha iyi, daha açık, daha doğru ve daha tarafsız bir hale getirmek için düşünürken, düşünmeniz hakkında düşünme sanatıdır. Düşünmemiz hakkında düşünmemizi sağlayan sözcük dağarcığı şu terimlerden oluşmaktadır: Sayıltı, vardama, sonuca varma, ölçütler, görüğe, görüş, ilişki, sorun, anlamlandırma, çift anlamlılık, karşı koyma, destekleme, yanlılık, kanıtlama, algılama, çelişki, güvenilirlik, kanıt, yorumlama ve ayırt etme.

S-29 Önemli benzerliklere ve farklılıklara dikkat etme: Eleştirel düşünmeyenler anlamlı benzerlik ve farklılıkları göz ardı eder. Yüzeysel olarak benzer olan şeyler önemli derecede farklı veya yüzeysel olarak farklı olanlar da özünde farklı olabilir. Sadece gözlem ve uslamlama becerilerimizi yüksek bir noktaya getirerek anlamlı benzerlik ve farklılıklara duyarlı hale gelebiliriz.

S-30 Sayıltıları inceleme ve değerlendirme: Eleştirel düşünenler gerçeğe ve güçlü uslamlamaya tutkundur; bu nedenle yanlış sayıltıları arayıp bulmak ve reddetmek için zihinsel cesarete sahiptirler. Herkesin bir takım şüpheli sayıltılar geliştirdiklerini bilirler. Alternatif sayıltıları göz önüne alırlar. Bağımsız düşünenler sayıltıları kendileri için değerlendirir ve diğerlerinin sayıltılarını kolayca kabul etmez; hatta tanıdıkları kişiler tarafından ileri sürülen varsayımları bile kolayca kabul etmezler.

S-31 İlgili olmayan olgulardan ilgili olanları ayırt etme: Eleştirel düşünme sorunla ilişkili ve ilişkili olmayan olgular arasındaki ayırma duyarlı olmayı gerektirir. Eleştirel düşünenler, dikkatlerini sorun ile ilişkili olgular üzerinde toplar ve ilişkisiz olguların sonuç çıkarma sürecinde etkili olmasına olanak tanımaz. Ayrıca, bir olgunun soruna göre ilişkisiz veya ilişkili olduğunu bilirler. Bir problem ile ilişkisi olan bilgi bir diğer problemle de ilişkili olmayabilir.

S-32 Akılcı çıkarımlar, kestirmeler veya yorumlar oluşturma: Eleştirel düşünme gözlemi ve bilgiyi temel alan güvenilir sonuçlara varma yeteneğini içerir. Eleştirel düşünenler gözlemlerini sonuçlarından ayırır. Olguların neyi ima ettiğini anlamak için o Olguların ilerisini araştırırlar. Eleştirel düşünenler, insanların doğal olarak kendi benmerkezci veya toplum merkezci dünya görüşlerini destekleyen çıkarımlarda bulunma eğilimi içinde olduklarının farkındadır; bu nedenle kendi ilgi ve çıkarları söz

konusu olduğunda, ortaya koydukları çıkarımları dikkatlice değerlendirirler. Her yorumun bir çıkarımı temel aldığı ve bizimde içinde bulunduğumuz durumları yorumladığımız hiçbir zaman unutulmamalıdır.

S-33 Kanıtları ve iddia edilen olguları değerlendirme: Eleştirel düşünenler, uslamlama sürecinin parçalarını incelemek ve değerlendirmek için bu süreci parçalara ayırır. Sonuçlara ulaşmada temel aldıkları kanıtların bilincindedirler. İfade edilmemiş, bilinmeyen nedenlerin aktarılamayacağını ve irdelenemeyeceğini bilirler. Kanıt olarak önerilen her şey kabul edilmemelidir. Kanıtlar ve gerçeğe ilişkin iddialar irdelenmeli ve değerlendirilmelidir. Kanıt tam veya eksik, kabul edilebilir veya şüpheli, hatta yanlış bile olabilir.

S-34 Çelişkileri fark etme: Tutarlılık eleştirel düşünenleri tanımlayan temel bir özelliktir. Kendi inançlarındaki çelişkileri ortadan kaldırmak için uğraşırlar ve diğer görüşlerdeki çelişkilerden kuşku duyarlar. Eleştirel düşünenler karşıt görüşlerin çeliştiği noktaları kesin olarak ayırt edebilir.

S-35 Doğurguları ve sonuçları keşfetme: Eleştirel düşünenler ifadeleri kavrayabilir, doğurgularını tanıyabilir ve anlamlarını eksiksiz anlayabilir. Bir ifadeyi kabul etmenin onun doğurgularını da kabul etmek anlamına geldiğini bilirler. Hem doğurguları hem de sonuçları uzun uzadıya araştırırlar. Eylem ya da politikalarla ilişkili inançları düşünürken, bu inançlarla hareket etmenin sonuçlarının da ne olacağını hesaba katarlar.

Görüldüğü gibi, Paul ve arkadaşları eleştirel düşünme stratejilerini üç gruba ayırmaktadır. Bunlar: Duyuşsal stratejiler, makro yetenekler ve mikro becerilerdir. Bu stratejiler birbirinden bağımsızdır. Duyuşsal stratejiler bağımsız düşünmeyi, makro beceriler, düşünmeyi gerektiren ve düşüncenin genişletilmiş ardışıklığı içinde farklı temel becerileri örgütlemeyi, mikro beceriler ise, bütünü göz ardı etmeden parçaları saptama becerilerinden oluşmaktadır (akt: Şahinel, 2002).

2.4. Eleştirel Düşünmenin Zihinsel İşlemleri

Eleştirel düşünmenin ne olduğunun yanı sıra ne tür zihinsel işlemlerin bu düşünme eylemini oluşturduğuna da değinmekte yarar bulunmaktadır. Burada belirtilen

zihinsel işlemlerin arasında paylaşılan bazı ortak özellikler bulunmaktadır; ancak her biri eleştirel düşünmenin ayrı bir yönüne odaklanmaktadır.

Halpern (1996)'e göre eleştirel düşünmenin zihinsel işlemleri 8 basamaktan oluşmaktadır. Bunlar;

1. Değişkenlerin ayırt edilmesi ve denetimi
2. Bilgideki eksiklikleri fark etmek
3. Açık seçik tanımların gerekliliğini görmek
4. Belirli bir sonucu desteklemekte kullanılan gerekçelerin ne denli güçlü olduklarını değerlendirebilmek
5. Verilerden ve bulgulardan çıkarımlar yapabilmek
6. Karar verirken akılcı kıstaslar kullanmak
7. Anlamak için okumak
8. Problem çözmede planlı yaklaşım

Öte yandan, zihinsel bir takım işlemlerin yanı sıra eleştirel düşünen kişilerin bazı tutumlara da sahip olduklarını öne süren Halpern bu tutumları da şu şekilde açıklamaktadır.

1. Plan yaparak düşünme ve çalışma eğilimi: Eleştirel düşünme planlı ortamlarda ve planlı çalışmalarda ortaya çıkabilmektedir.

2. Esneklik: Yeni fikirlere ve düşünme biçimlerine açık olmak eleştirel düşünmenin başlıca koşullarından biridir.

3. Sebat: Bir işe başlayıp sonuna kadar düşünerek sürdürüp tamamlamak eleştirel düşünme çerçevesinde işlemin tamamlanması için gereklidir.

4. Değişime açıklık: Her türlü fikir ve yaklaşım yeni verilerin ışığında değiştirilmeye açıktır. Bu yaklaşım eleştirel düşünmenin bir beceri olarak var olsa da tutumsal olarak yerleşmesinin en önemli ögesidir.

5. Farkındalık: Düşündüğünün ve düşünürken kullandığı işlemlerin farkına varmak, eleştirel düşünme sürecinde sadece düşüncenin içeriğine bir eleştirel yaklaşım getirmekle kalmaz, aynı zamanda kişinin kendi düşünme süreçlerini de eleştirel bir yaklaşımla değerlendirmesini gerektirir.

Woolfolk (1980:312)'un Kneeder'den aktardığına göre eleştirel düşünme becerisi kazandırma takip edilmesi gereken zihinsel süreçleri şu şekilde listelemiştir:

Problemi Tanımlama ve Açıklama

1. Konuları veya problemleri tanıma
2. Benzerlikleri ve farklılıkları kıyaslama
3. Hangi bilginin, konuyla ilgili olduğu karşılaştırma
4. Uygun soruları formüle etme

Problemin Ne Anlattığını Sorgulama

5. Gerçek düşünceleri, fikirleri ayırma
6. Tutarlılığını kontrol etme
7. Belirtilmemiş noktaları belirleme
8. Her zaman kullanılan noktaları tanıma
9. Duygusal faktörleri, eğilimleri tanıma
10. Farklı sistemlerin ve ideolojilerin değerlerini tanıma

Problemin Çözümü/Sonuçlarını Tasarlama

11. Verileri tanıma
12. Olası sonuçları tahmin etme

Eleştirel düşünme becerisinin bireye kazandırılması için zihinsel işlemlerinin iyi bilinmesi ve eksiksiz olarak uygulanması gerekmektedir. Tüm bu adımlar amacına uygun bir şekilde uygulanırsa bu beceri birey tarafından daha kolay ve kalıcı içselleştirilebilir.

2.5. Eleştirel Düşünme Becerileri ve Eğilimleri

Eleştirel düşünmenin hangi beceri, eğilim ya da boyutlardan oluştuğu konusunda da çok sayıda araştırmacı fikir belirtmiştir. Bunlardan bazıları:

Dewey (1973) ile Norris & Ennis (1989) gibi uzmanlar, eleştirel düşünmenin beceri ve eğilim boyutlarını kapsadığı konusunda hem fikirdirler. Zoller, Ben-Chaim & Ron (2000)'a göre eleştirel düşünmek için bir öğrencinin eğilimi önkoşuldur. Öğrencinin taşıdığı bu eğilim de onun eleştirel düşünme kapasitesini önemli ölçüde etkiler.

Son yıllarda Watson ve Glaser (1980), McPeck (1981), Paul (1982, 1985), Siegel (1991), Brookfield (1987), Kurfiss (1988), Facione (1990) ve Bostrum (1994) gibi önemli eleştirel düşünme teorisyenleri eleştirel düşünmeyi bilişsel becerilerin spesifik bir setinden daha çok beceri, bilgi ve tutumların bir bileşimi olarak görürler. Onlar, eleştirel düşünmenin kanıtın mantığını ve doğruluğunu düşünebilme becerisiyle çıkarımlar ve genellemeler yapmanın doğasını anlamayı kapsadığını belirtirler (akt: Simpson & Courtney, 2002).

McKnown (1997)'a göre eleştirel düşünmenin özellikleri şunlardır:

- Eleştirel düşünme akıl yürütmeye dayalıdır: Eleştirel düşünme sürecinde elde edilen çıkarımların uygun, geçerli ve sağlam kanıtlara dayalı olması, gelişmiş ve güzel olmaması gereklidir.
- Eleştirel düşünme derinlemesine düşünmeyi gerektirir: Bir düşünceyi geliştirmek, başkasına ve kendine ait düşünceleri bilinçli bir şekilde değerlendirmeyi gerektirir.
- Eleştirel düşünme odaklanmayı gerektirir: Bir amaç ile düşünmeyi gerektirir. Bu amaç ise bireyin ne yaptığı veya neye inandığıyla ilgili olarak en iyi kararı vermektir (akt: Vural ve Kutlu, 2006).

Slattery (1990)'e göre eleştirel düşünme soru sormayı, problemleri tanımayı, kanıtları araştırmayı, varsayım ve önkabulleri analiz etmeyi, duygusal akıl yürütmelerden ve genellemelerden kaçınmayı, diğer yorumları dikkate almayı ve belirsizliğe karşı tolerans göstermeyi içerir.

Simpson & Courtney (2002)'e göre eleştirel düşünme bilgi, aktif tartışma, muhakeme, girişim, sezgi, uygulama, karmaşık anlamları analiz etme, problemleri saptama, alternatifleri tasavvur etme ve değer yargılarıyla ilgili olasılıklar oluşturma gibi unsurlarla bütünleşmiştir.

Decaroli (1973)'ye göre ise eleştirel düşünmede birbirini tamamlayıcı biçimde işe koşulan yedi beceri söz konusudur. Bu beceriler şunlardır: Tanımlama, denence kurma, bilgi toplama, yorumlama ve genelleme, akıl yürütme, değerlendirme ve uygulama.

Ennis (1986), eleştirel düşünme becerilerini 12 madde olarak sıralamıştır. Fisher (1990: 68) ise bu maddelere daha iyi anlaşılması için açıklayıcı birer soru eklemiştir. Bu maddeler ve sorular Tablo 2.2’de verilmiştir.

Tablo 2.2.

Ennis’e Göre Eleştirel Düşünme Becerileri

Eleştirel Düşünme Becerileri	Açıklayıcı sorular
Bir ifadenin anlamını kavrama	İfade anlamlı mı?
Usavurmada herhangi bir çift anlamlılık olup olmadığını yargılama	İfade açık mı?
İfadelerin birbirleriyle çelişkili olup olmadığını yargılama	İfade tutarlı mı?
İfadenin bir sonuca ulaşp ulaşmadığını yargılama	İfade mantıklı mı?
İfadenin yeterince kesin olup olmadığını yargılama	İfade kesin mi?
İfadenin herhangi bir ilkeyi kullanıp kullanmadını yargılama	İfade bir kuralı izliyor mu?
Bir gözleme dayalı olan ifadenin güvenilir olup olmadığını yargılama	İfade tam mı?
İfadenin tümevarımcı bir sonucu garanti edip etmediğini yargılama	İfade savunulabilir mi?
Bir problemin belirlenip belirlenmediğini yargılama	İfade ilişkili mi?
İfadenin sayıtlıya dayalı olup olmadığını yargılama	İfade doğru olarak kabul edilebilir mi?
Bir tanımın yeterli olup olmadığını yargılama	İfade yeterince tanımlanmış mı?
İfadenin otoriteler tarafından doğru olarak kabul edilip edilemeyeceğini yargılama	İfade doğru mu?

Tanımlanmasında çok sayıda farklılığa ve çeşitliliğe rastlanılan eleştirel düşünmenin hangi becerilerden oluştuğu konusunda da görüldüğü gibi birbirinden farklı bakış açıları ve yaklaşımlar söz konusudur.

Eleştirel düşünmenin tanımlanmasındaki karmaşıklığı gidermede önemli bir paya sahip olan ve Facione başkanlığında yürütülen Delphi Projesi, eleştirel düşünmenin hangi becerileri kapsadığı konusuna da kapsamlı bir açıklama getirmiştir. Delphi Projesi’ne katılan uzmanlar, iyi eleştirel düşünmenin bir beceri boyutunu bir de eğilim boyutunu kapsadığını ortaya koymuşlardır.

Uzmanlar, eleştirel düşünmenin yorumlama, analiz, değerlendirme, çıkarım yapma, açıklama ve öz düzenleme bilişsel becerilerini kapsadığını belirtmişlerdir (Facione, 1990: 4). Eleştirel düşünmenin kapsadığı bilişsel beceriler ve alt beceriler Tablo 2.3'te sunulmuştur.

Tablo 2.3.

Delphi Projesi'nde Ortaya Çıkan Eleştirel Düşünme Becerileri

Beceriler	Alt Beceriler
Yorumlama (Interpretation)	Sınıflandırma (Categorization)
	Önemini çözme (Decoding Significance)
	Anlamını aydınlatma (Clarifying Meaning)
Analiz (Analysis)	Fikirleri gözden geçirme (Examining Ideas)
	Argümanları ortaya çıkarma (Identifying-Detecting Arguments)
	Argümanları analiz etme (Analyzing Arguments)
Değerlendirme (Evaluation)	İddiaları değerlendirme (Assessing Claims)
	Argümanları değerlendirme (Assessing Arguments)
Çıkarım yapma (Inference)	Kanıttan kuşkulama (Querying Evidence)
	Alternatifleri tahmin etme (Conjecturing Alternatives)
	Sonuçlar çıkarma (Drawing Conclusions)
Açıklama (Explanation)	Sonuçları ifade etme (Stating Results)
	Prosedürleri doğrulama (Justifying Procedures)
	Argümanları sunma (Presenting Arguments)
Öz düzenleme (Self-Regulation)	Kendini gözden geçirme (Self-examination)
	Kendini düzeltme (Self-correction)

Delphi Projesi'nde ortaya çıkan merkezi-öz eleştirel düşünme becerileri ve alt becerilerinin konsensüs tanımları şu şekildedir:

YORUMLAMA (INTERPRETATION): Çok çeşitli tecrübe, durum, veri, olay, yargı, gelenek, inanç, kural, prosedür ya da kriterin anlamını ya da önemini kavrama ve ifade etme.

Sınıflandırma (Categorization):

- Bilgiyi anlama, betimleme ya da karakterize etmek için kategorileri, farkları ya da çerçeveleri yakalama ya da uygun olarak formüle etme.

- Uygun kategori, fark ya da çerçeve tarzında anlaşılabilir anlamlar almaları için tecrübe, durum, inanç, olay ve benzerini betimleme.

Önemini Çözme (Decoding Significance):

- Dil, sosyal davranışlar, çizimler, rakamlar, grafikler, tablolar, çizelgeler, işaretler ve semboller gibi gelenek (convention) temelli iletişim sistemlerinde belirtilen çıkarımsal ilişkiler, kriter, prosedürler, kurallar, bakış açıları, değerler, sosyal önem, amaçlar, güdüler, anlamlar, direktif fonksiyonlar, etkileyici anlam ya da bilgi içeriğini betimleme, dikkat etme ve ortaya çıkarma.

Anlamını Aydınlatma (Clarifying Meaning):

- Kelimelerin, fikirlerin, kavramların, ifadelerin, davranışların, çizimlerin, rakamların, işaretlerin, çizelgelerin, grafiklerin, sembollerin, kuralların, olayların ya da törenlerin durumsal, geleneksel ya da amaçlanan anlamlarını şart koşma, betimleme, analogi ya da mecazi anlatım sayesinde başka sözcüklerle anlatma ya da açıklama.
- Kafa karışıklığı, istenmeyen belirsizlik ya da birden fazla anlama gelme durumunu kaldırmak için ya da mantıklı bir prosedür düzenlemek için şart koşma, betimleme, analogi ya da mecazi anlatım kullanma (Facione, 1990: 6–7).

ANALİZ (ANALYSIS): İnanç, yargı, tecrübe, sebep, bilgi ya da görüşleri belirtmeyi amaçlayan ifadeler, sorular, kavramlar, betimlemeler ya da diğer açıklama türleri arasındaki amaçlanan ve aktüel olan çıkarımsal ilişkileri saptama.

Fikirleri Gözden Geçirme (Examining Ideas):

- Tartışma, muhakeme ya da ikna etme durumunda çeşitli ifadelerin oynadığı rolü ya da amaçlanan rolü belirleme.
- Terimleri tanımlama.
- Fikir, kavram ya da ifadeleri karşılaştırma ya da aralarındaki farkı gösterme.
- Konuları ya da problemleri saptama ve onların bütüncül parçalarını belirleme ve o parçaların birbirleriyle ve bütünüyle olan kavramsal ilişkilerini saptama.

Argümanları Ortaya Çıkarma (Identifying-Detecting Arguments):

- Verilen ifade, betimleme, soru ya da grafik sunumlarının açık olup olmadığını ya da bazı iddia, görüş ya da bakış açılarını yanlışlayan ya da destekleyen sebep ya da sebepleri ifade etmeyi amaçlama durumunu belirleme.

Argümanları Analiz Etme (Analyzing Arguments):

- Bazı iddia, görüş ya da bakış açılarını desteklemeyi ya da reddetmeyi amaçlayan sebep ya da sebeplerin bir ifadesi verildiğinde;

- Amaçlanan temel sonucu tanıma ve ayırt etme.

- Temel sonucu desteklemeye yardım eden varsayım ve sebepleri tanıma ve ayırt etme.

- Temel sonucu destekleyici ilave ya da yedek varsayım ve sebepleri tanıma ve ayırt etme.

- Aracılık eden sonuçlar, belirtilmeyen varsayımlar ya da ön tahminler gibi ifade edilmeyen muhakeme unsurlarını tanıma ve ayırt etme.

- Argümanın kapsamlı yapısını ya da amaçlanan muhakeme zincirini tanıma ve ayırt etme.

- Arka planda amaçlanan ya da belirtilen muhakemenin bir parçası olarak amaçlanmadığı incelenmiş olan ifadelerin yapısında bulunan maddeleri tanıma ve ayırt etme (Facione, 1990: 7–8).

DEĞERLENDİRME (EVALUATION): İfadelerin ya da bir kişinin algı, tecrübe, konum, yargı, inanç ya da görüşünün betimlenmesi ya da açıklanması gibi diğer sunumların güvenilirliğini değerlendirme; ifadeler, betimlemeler, sorular ya da diğer sunum türleri arasındaki aktüel ya da planlı çıkarımsal ilişkilerin mantıksal gücünü değerlendirme.

İddiaları Değerlendirme (Assessing Claims):

- Bilgi ya da görüşün kaynağının güvenilirlik derecesini değerlendirme ile ilgili faktörleri tanıma.

- Soru, bilgi, prensip, kural ya da prosedür talimatlarının durumsal ilgisini değerlendirme.

- Verilen herhangi bir tecrübe, konum, yargı, inanç ya da görüşün doğruluk ya da olasılığının güven düzeyini, kabul edilebilirliğini değerlendirme.

Argümanları Değerlendirme (Assessing Arguments):

- Verilen bir argümanın varsayımlarının kabul edilebilirliğinin bir kişinin doğru olarak ya da çok muhtemelen doğru olarak kabul ettiği argümanın belirtilen sonucunu doğrulayıp doğrulamadığını yargılama.
- Soruları ya da itirazları önceden tahmin etme ya da ileri sürme ve bunların değerlendirilen argümanda önemli zayıflık olup olmadığını değerlendirme.
- Bir argümanın yanlış ya da kuşkulu varsayımlara ya da ön tahminlere bel bağlayıp bağlamadığını belirleme ve sonra bu durumun onun gücünü nasıl etkilediğini belirleme.
- Mantıklı ve temelsiz çıkarımlar arasında yargılama yapma.
- Bir argümanın kabul edilebilirliğini belirlemeye yönelik bir bakışla argümanın varsayımlarının gücünü yargılama.
- Bir argümanın kabul edilebilirliğini yargılamaya yönelik bir bakışla argümanın amaçlanan ya da amaçlanmayan sonuçlarının gücünü belirleme ve yargılama.
- Bir argümanı zayıflatabilen ya da güçlendirebilen olası ilave bilgilerin boyutunu belirleme (Facione, 1990: 8–9).

ÇIKARIM YAPMA (INFERENCE): Mantıklı sonuçlar elde etmek için gerekli olan unsurları saptama ve elde etme; varsayımlar ve hipotezler düzenleme; veri, ifade, prensip, kanıt, yargı, inanç, görüş, kavram, betimleme, sorular ya da diğer sunum türlerinden elde edilen sonuçlar ve ilgili bilgi üzerinde düşünme.

Kanıttan Kuşkulanma (Querying Evidence) :

- Destekleme gerektiren önermeleri fark etme ve destek sağlayabilecek bilgiyi araştırmak ve toplamak için özel olarak bir strateji belirtme.
- Verilen bir alternatif, soru, sorun, teori, hipotez ya da gerekli bir ifadenin değerini, akla yatkınlığını ya da kabul edilebilirliğine karar vermeyle ilgili bilgiyi genel olarak yargılama.

Alternatifleri Tahmin Etme (Conjecturing Alternatives):

- Bir problemi çözmek için çok sayıda alternatif belirtme, bir soruyla ilgili bir dizi tahmini varsayma, bir olayla ilgili alternatif hipotezleri tasarlama, hedefi gerçekleştirmek için farklı planlar geliştirme.
- Karar, pozisyon, politika, teori ya da inançların olası sonuçlarını tasarlama ve ön tahminler oluşturma.

Sonuçlar Çıkarma (Drawing Conclusions):

- Verilen bir konu ya da sorunla uğraşması gereken bir kişinin pozisyon, görüş ya da bakış açısını belirlemede uygun çıkarım usullerini uygulama.
- Bir dizi ifade, betimleme, soru ya da diğer sunum türleri verildiğinde onları destekleyen, haklı çıkaran, kapsayan ya da gerektiren çıkarımsal ilişkiler ve sonuçlar ya da ön tahminlerin mantıksal güç düzeyini düşünme.
- Analogik, aritmetik, diyalektik ve bilimsel olarak sorgulama gibi çeşitli alt tür sorgulamaları başarılı olarak kullanma.
- Bir kanıt tarafından çok güçlü bir şekilde desteklenen ya da haklı çıkarılan ya da verilen bilgi tarafından reddedilmesi ya da daha az akla yatkın olması gereken çeşitli olası sonuçları belirleme (Facione, 1990: 9).

AÇIKLAMA (EXPLANATION): Bir kişinin yaptığı muhakemenin sonuçlarını belirtme; bir kişinin sonuçları üzerine temellenen açık, kavramsal, metodolojik, kriter mantıklı ve durumsal düşüncelerin koşullarında yapılan muhakemeyi haklı çıkarma ve bir kişinin muhakemesini ikna edici argümanlar tarzında sunma.

Sonuçları İfade Etme (Stating Results):

- Bir kişinin muhakeme sonuçlarını analiz etmek, değerlendirmek, çıkarım yapmada kullanmak ya da izlemek için sonuçlardan doğru ifadeler, betimlemeler ya da sunumlar oluşturma.

Prosedürleri Doğrulama (Justifying Procedures):

- Bir kişinin yorumlamalar, analizler, değerlendirme ya da çıkarımlar oluşturmada kullandığı açık, kavramsal, metodolojik, kriter mantıklı ve durumsal düşünceleri, bu süreçleri kendi kendine ya da diğer kişilere doğru olarak kaydedebilme,

değerlendirebilme, betimleyebilme ya da haklı çıkarabilmek için ya da bir kişinin genel olarak bu süreçleri uygularken algılanan eksikliklerini düzeltmek için sunma.

Argümanları Sunma (Presenting Arguments):

- Bir iddiayı kabul etmek için nedenler gösterme.
- Çıkarımsal, analitik, değerlendirici kararların metot, kavramsallaştırma, kanıt, ölçüt ya da durumsal uygunluğuna olan itirazları karşılama (Facione, 1990: 10).

ÖZ DÜZENLEME (SELF-REGULATION): Bir kişinin bilişsel etkinliklerini, bu etkinliklerde kullanılan unsurları ve sorgulama, doğrulama, onaylama ya da bir kişinin muhakemesini ya da sonuçlarını düzeltmeye yönelik bir bakışla kişinin kendi çıkarımsal yargılarını analiz ve değerlendirme becerilerini özellikle uygulayarak elde edilen sonuçları kendini bilerek gösterme.

Kendini Gözden Geçirme (Self-Examination):

- Bir kişinin kendi muhakemesini düşünme ve elde edilen sonuçları, doğru uygulamayı ve istenen bilişsel becerileri yerine getirmeyi onaylama.
- Bir kişinin görüşlerini ve nedenlerini kabul etmek için düşünce dolu meta-bilişsel öz değerlendirmeyi ve hedefi gerçekleştirme.
- Bir kişinin nesnellik ya da rasyonelliğini engelleyen basmakalıplar, önyargılar, duygular ya da diğer faktörler veya kişinin bilgi eksikliğinden etkilenen düşünmesinin boyutunu yargılama.
- Bir kişinin analiz, yorumlama, değerlendirme, çıkarım ya da ifadelere karşı tarafsız, uygun düşünceli, titiz, objektif, dürüstlüğe saygılı, mantıklı ve rasyonel olmaya çalışmasını belirlemeye yönelik bir bakışla kişinin güdülerini, değerlerini, tutumlarını ve ilgilerini düşünme.

Kendini Düzeltme (Self-Correction):

- Kendini gözden geçirmenin ortaya çıkardığı hatalar ya da eksiklikler olduğunda eğer mümkünse hataları ve onların nedenlerini düzeltme ve çaresini bulmak için uygun yöntemler tasarlama (Facione, 1990: 10–11).

Eleştirel düşünmenin diğer bir boyutu olan eğilim boyutu da Delphi Projesi ile açıklık kazanmıştır. Facione (1990: 12)'ye göre projeye katılan uzmanların hemen

hemen üçte ikilik bir çoğunluğunun eleştirel düşünmenin belirli duyuşsal eğilimleri kapsadığını savunması ve yaklaşık üçte birinin ise eleştirel düşünmenin duyuşsal eğilimleri değil, bilişsel beceri ve eğilimleri kapsadığını savunması bu çalışmada yaşanan en derin bölünme olmuştur. Uzmanların çoğunluğu (%61), duyuşsal eğilimlerin eleştirel düşünmenin anlamını oluşturduğunu savunmuştur.

Tablo 2.4.

Eleştirel Düşünmenin Duyuşsal Eğilimleri

Eleştirel Düşünmenin Duyuşsal Eğilimleri	
GENEL OLARAK YAŞAMA VE YAŞAM TARZINA YAKLAŞIMLAR	Geniş bir konu dizisiyle ilgili meraklılık
	Genel olarak iyi bilgili olmaya ve öyle kalmaya ilgi duymak
	Eleştirel düşünmeyi kullanmak amacıyla fırsatlara karşı uyanıklık
	Araştırma süreçlerine güveni olmak
	Muhakeme yapmak için kişinin kendi yeteneğine güven duyması
	Farklı dünya görüşleriyle ilgili açık fikirlilik
	Alternatifleri ve görüşleri düşünmede esneklik
	Diğer insanların görüşlerini anlamak
	Muhakemeyi değerlendirmede uygun fikirlilik
	Kişinin kendi önyargıları, kayırmaları, basmakalıpları, ben merkezli ya da toplum merkezli eğilimleri karşısında dürüst olması
Yargılarda bulunma, erteleme ya da değiştirmede ölçülü olma	
Değişimi destekleyen dürüst düşünce ileri süren görüşleri tekrar düşünmek ve gözden geçirip düzeltmek	
SPEŞİFİK KONULAR, SORULAR YA DA PROBLEMLERE YAKLAŞIMLAR	Soru ya da ilişkiyi ifade etmede açıklık
	Karmaşıklığı çalışırken düzenli olmak
	İlgili bilgiyi araştırmada gayretli olmak
	Kriter seçme ve uygulamada mantıklılık
	Yakındaki bir konu üzerine dikkati odaklamada özenli olma
Zorluklarla karşılaşıldığında ısrarlı düşünmek	
Konu ya da durumun imkân verdiği derecede kesin olmak	

Facione (1990) tarafından yapıp beş yıl süren 7926 öğrencinin katıldığı boylamsal araştırma eleştirel düşünme becerileri ve eğilimleri arasındaki ilişkiyi tanımlamak için yapılan en geniş kapsamlı araştırma olarak bilinir. Araştırma 50 farklı kolejden öğrenciler üzerinde yürütülmüştür.

Bu araştırma sonucunda Delphi Projesi'yle ortaya çıkan eleştirel düşünmenin bütün becerileri ve eğilimleri arasında pozitif bir ilişki ortaya çıkmıştır (Demir,2006).

2.6. Eleştirel Düşünen Bireyin Özellikleri

Günümüzde bireyin daha iyi ve etkili düşünmesini sağlama ve bu doğrultuda davranış biçimi geliştirme konusu gittikçe önem kazanmaktadır. Çünkü kavramları olduğu gibi öğretmek etkili düşünme açısından yeterli görülmemektedir. Etkili düşünme gücü hipotez kurma, varsayımlarda bulunma, yorum yapma ve model hazırlama gibi davranışların gösterilmesi ile yakından ilgilidir. Bu tür davranışların gösterilmesi, bireyde eleştirel düşünme gücünün geliştirilmesi ile mümkündür(Yurdabakan, 1998).

Eleştirel düşünen ve eleştirel düşünmeyen bireylerin hangi özelliklere sahip olduklarını birçok eğitimci farklı şekilde ele almıştır. Literatürde bu bireylerin sahip oldukları ya da olmaları gereken özellikler konusunda çok çeşitli yaklaşımlar söz konusudur. Bunlardan bazıları şu şekildedir;

Ennis (1986) ve Nickerson (1984)'a göre eleştirel düşünme becerisine sahip bireylerin bazı becerileri şunlardır (akt. Semerci, 2000):

Esneklik: Kritik düşünen bireyler, doğru olarak gözükebilecekse bile aksine kanıtlar bulunan yargıdan vazgeçerler.

Sabır: Kritik düşünen bireyler, zorluk veya bir engelle karşılaştıklarında vazgeçmezler. Problemleri ve zorlukları çözebilecek bir yol buluncaya kadar uğrasızlar ve çözüm için beklerler.

Düşünerek hareket etme: Kritik düşünen bireyler, çözüm yollarını denemeden önce üzerinde tartışarak ne olduğunu, neye yaradığını anlamaya çalışırlar. Herhangi bir konuşma yapmadan ve yazı yazmadan önce düşünürler.

Açık niyetlilik: Kritik düşünen bireyler, kelimeleri siyah-beyaz, iyi-kötü gibi görmezler.

Özerklik ve bağımsızlık: Kritik düşünen bireyler, karar vermekten kaçınmaz. Kendisini motive edebilir ve meraklıdır. Kendi kendine düşünmekten korkmaz.

Demirel (1999)'e göre eleştirel düşünen insanların özellikleri şunlardır:

Tutarlılık: Eleştirel düşünen birey, düşüncedeki çelişkileri fark etmeli, bunları ortadan kaldıracabilmelidir.

Birleştirme: Eleştirel düşünen birey, düşüncenin bütün boyutları arasındaki ilişkileri kurabilmelidir.

Uygulanabilirlik: Eleştirel düşünen birey, düşüncelerini bir model üzerinde uygulayabilmelidir.

Yeterlilik: Eleştirel düşünen birey, deneylerini ve ulaştığı sonuçları gerçekçi bir temele dayandırabilmelidir.

İletişim kurabilme: Eleştirel düşünen birey, düşünceleri arasındaki ilişkiyi etkili bir iletişimle, anlaşılır bir biçimde paylaşabilmelidir.

Facione (1990)'ye göre eleştirel düşünme becerilerinde yeterli olan fakat onları uygun olarak kullanmada başarısız olan kişileri çoğunlukla iyi eleştirel düşünürler olarak değerlendirilemeyeceğini belirten Delphi Projesi uzmanlarının uzlaşma halinde ortaya koyduğu eleştirel düşünür özellikleri şu şekildedir:

İdeal bir eleştirel düşünür, alışkanlık haline getirmiş bir şekilde meraklı, bilgili, gerekçeleri güvenilir, açık fikirli, esnek, değerlendirmede adil, kişisel önyargılarla yüzleşmede dürüst, kararlar verirken dikkatli, yeniden ele almaya istekli, sorunlar konusunda net, karmaşık konularda düzenli, ilgili bilgiyi araştırmada gayretli, kriter seçiminde mantıklı, araştırmaya odaklı ve konu ve araştırmanın sağladığı şartlar kadar kesin olan sonuçları aramakta ısrarlıdır. Bu yüzden iyi eleştirel düşünürler yetiştirmek bu ideal doğrultusunda çalışmak demektir. Bu ideal, rasyonel ve demokratik bir toplumun temeli olan ve sürekli olarak faydalı anlayış üreten eğilimleri besleme ile eleştirel düşünme becerilerini geliştirmeyi birleştirir.

Beyer (1991:124) iyi yetkin düşünen bireylerin aşağıdaki özelliklere sahip olduğunu ileri sürmektedir. İyi düşünen bir birey:

- a. Bir sorunun, problemin veya iddianın açık bir biçimde ifade edilmesi,
- b. Diğer bireylerin kesin bir dil kullanmasını isteme,
- c. Düşünmeden hareket etmeme,

- d. Çalışmalarını kontrol etme,
- e. Bir düşünceyi oluşturmada azimli olma,
- f. Öne sürülen iddiaları destekleyen nedenleri ve kanıtları araştırma ve sunma,
- g. Daha çok dogmalar ve özlem duyulan düşünceler yardımıyla değil, sorunlar, amaçlar ve sonuçlar yardımıyla yargılama,
- h. Ön bilgileri kullanma,
- i. Yeterli kanıt buluna kadar yargıdan şüphe duyma eğilimi içindedir.

Beyer (1991:125) bu eğilimlerin göstergesi olan öğrenci davranışlarını da şu şekilde açıklamaktadır:

1. Kesin bir dil kullanma eğiliminde olan öğrenciler;

- öğretmenleri ve sınıf arkadaşları tarafından kullanılan sözcüklerin açıklanmasını ister,
- argo kullanımlardan kaçınarak, görüşleri ve nesnelere doğru adlandırır,
- temel düşünme işlemleri için teknik terimleri kullanır (Örneğin: Birden fazla olası seçenek için “seçenek” veya “seçme şansı” gibi sözcüklerin kullanımı),
- yeni sözcüklerin kullanımında örnekler ya da tanımlar vermeye isteklidir.

2. Düşünmeden hareket etmeme eğiliminde olan öğrenciler:

- yanıt vermeden önce düşünür ve duraklar,
- bir seçim yapmadan önce seçenekleri tek tek düşünür,
- eyleme geçmeden önce, yönergeleri bütünüyle okur,
- eyleme geçmeden önce, planını ifade eder ya da bir taslak çıkarır.

3. Çalışmalarını kontrol etme eğiliminde olan öğrenciler:

- bir problemi çözdükten sonra, problem cümlesini gözden geçirir,
- yanıtın nasıl elde edildiğini yeniden inceler,
- yanıtın nasıl elde edildiği konusunda dönüt verme arzusu duyar,
- kendi çözüm sürecini diğerlerinin çözüm süreci ile karşılaştırır,
- önceki yanıtın yanına işaret koyar ve doğru yanıtı onun yanına ya da yerine yerleştirir veya siler,
- problemi yeniden çözmek için başka bir yol dener.

4. Düşünce oluşturmada azimli olan öğrenciler:

- şaşırıldıklarında süreç hakkında sorular sorar,
- kafaları karıştığında “Böyle olsaydı ne olurdu?” soruları sorar,
- bir problemi yeniden tanımlar veya alt problemlere ayırır.

5. Ön öğrenmeleri kullanma eğiliminde olan öğrenciler:

- Yeni bir problem ile karşılaştıklarında, “Biz bu problemi daha önce yaptığımızı hatırlıyorum.” der,
- Başka bir derste öğrenileni diğer bir derste uygulamaya koyar,
- “Bu bana şunu hatırlatıyor.” ifadesini kullanır,
- yanıtları kontrol etmek için daha önce kullandığı kaynakları kullanır.

Eleştirel düşünen bireyler problemleri daha kolay çözerler. Başkalarının tesiri altına girmezler ve daha özgür yaşarlar. Özden (1998: 98)’e göre, eleştirel düşünme şu dört husus açısından önemlidir:

1. Eleştirel düşünmeye sahip bireylerin verecekleri kararlardaki isabet dereceleri eleştirel düşünme becerisine sahip olamayanlara göre daha yüksek olacaktır.
2. Eleştirel düşünme gücü çıkar çevrelerine, dogmalara, propaganda, reklâm ve benzeri her türlü sömürüye karşı bireyi doğruya ulaştırıp koruyacak olmasından dolayı önemlidir.
3. Doğru, erdemli, bilinçli ve özgür yaşayabilmek açısından eleştirel düşünme önemlidir.
4. Bilimsel düşünme alışkanlığı kazandırmak için de eleştirel düşünme önemlidir.

Eleştirel düşünmeye ilişkin farklı araştırmacılar tarafından belirlenen özellik, beceri, tutum ve eğilimler incelendiğinde, eleştirel düşünmenin bireyin üst düzeyde zihinsel işlemler yapmasını gerektiren bir düşünme türü olduğu söylenebilir.

Eleştirel düşünmede bir sorunu anlama, tartma, analiz etme, sentez yapma, değerlendirme gibi önemli zihinsel süreçler yer almaktadır (Kürüm, 2002).

Yeniçağın bireylerden beklentilerine uyan bu özellikler, bireylere eleştirel düşünmenin kazandırılması ve geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle eleştirel düşünme becerileri, tutum ve eğilimleri bir arada öğretilmeli ve eğitim süreci içinde kullanılmalıdır.

2.7. Eleştirel Düşünme Öğretilbilir Mi?

Hepimiz belli bir ölçüde eleştirel düşünme gücüne sahibiz. Gerçekte eleştirel düşünme zaten belli bir ölçüde eleştirel düşünen bireylere öğretilbilir. John Dewey bu durumu şu biçimde çok iyi ifade etmektedir: “Eğitim almadan düşünebilen bir kişiye düşünme öğretilmez; kişi iyi düşünmeyi öğrenmek zorunda olabilir, fakat düşünemez”

Sesow (1991)’a göre, eleştirel düşünme becerileri sürekli gelişmeyi gerektiren bir süreçtir. Eleştirel olarak düşünebilme yeteneği sonu olan bir süreç değildir. Pek çok beceri alanları gibi, usta bir eleştirel düşünmeci olabilmek için kişinin eleştirel düşünme becerilerini çalışması, üzerinde uğraşması gerekir. Bu nedenle öğretmenler öğrencilere eleştirel düşünme konusunda model olmalıdırlar ve eleştirel düşünmeyle uğraşabilecekleri fırsatları öğrencilerine sunmaları gerekmektedir.

Bu konuda çalışmalar yapan Ennis (1989) eleştirel düşünmenin öğretilbileceğini hatta başka alanlara da transfer etmenin mümkün olduğunu söylemektedir. Ennis'e göre eleştirel düşünmenin bileşenleri doğru biçimde tanımlanır ve bu bileşenler aşama aşama öğretilirse öğrenciler eleştirel düşünme becerilerine sahip olabilirler. Bu bileşenleri doğru olarak öğrenen öğrenci eleştirel düşünme becerisini diğer alanlarda da kullanabilir. Bunun problem çözmenin öğretimi ile benzerliğini kurabiliriz. Problem çözme becerisini kazandırmada da problem çözmenin basamakları öğrenci doğru olarak öğrendiğinde diğer alanlara transfer eder ve problem çözme becerisini değişik alanlarda rahatlıkla kullanabilir.

Eleştirel düşünme becerilerinin öğretimi konusunda yapılan pek çok araştırma bulunmakta.

Sesow (1991), sosyal bilgiler alanında yaptığı bir çalışmada, eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesi için hazırlanan IMPACT programı kullanmış ve bu programın sonunda öğretmen adaylarının eleştirel düşünme becerilerinde artış olduğu gözlenmiştir. Bununla birlikte okulda alınan derslerde eleştirel düşünmenin gelişmesine yardımcı olmaktadır. İdeal olarak, öğrencilerin eleştirel düşünme becerileri, hem üniversitede aldıkları derslerdeki başarıları tarafından gelişmekte hem de o derslerin bir sonucu olarak artmaktadır.

Eleştirel düşünme anlamlı derecede değişik derslerde, örneğin fizik, psikoloji ve gelişim gibi, gösterilen performansa bakılarak tahmin edilir (Gadzella, Ginther ve Bryant, 1997).

Peirece (2005), eleştirel düşünme becerilerinin öğretilip öğretilemeyeceği sorusunu bir kenara bırakarak, çevrimiçi olarak öğretilmesinin imkânları üzerinde durmaktadır. Bir disipline ait öğreticinin olmasını zorunlu kılan problem çözme ve mantık yürütme becerilerinin, eş zamanlı olarak internet üzerinden öğretilmesini incelemiştir. Sonuçta öğrenciler bu becerileri oldukça kısa zamanda ve de iyi bir şekilde kazanabilmişlerdir. Peirece internet ortamının öğretmene oldukça geniş bir imkân sağlaması ve interaktif öğrenmeye yardımcı olması açısından internet ortamında eleştirel düşünme becerilerinin öğrenilmesinin mümkün olduğunu vurgulamaktadır.

Ring (1993) eleştirel düşünme konusunda bir gerçeği şu şekilde ifade etmektedir:“Eleştirel düşünme konusunda herkes konuşuyor, fakat az sayıda öğretmen, eğitim programlarında etkili bir şekilde eleştirel düşünmeyi entegre etmekte, öğretmekte, değerlendirmektedir. Ayrıca; öğretmenlerden eleştirel düşünme becerilerini öğretmelerini eleştirel düşünmeyi nasıl öğreteceklerini öğretiyoruz. Buna beklerken nadiren onlara, ele karşılık eleştirel düşünme becerilerini nasıl değerlendireceklerini öğretmiyoruz. Eleştirel düşünme tutumunu öğrencilere nasıl aşılacaklarını da çok az öğretiyoruz.”

2.7. Eğitimde Eleştirel Düşünmenin Önemi

Eleştirel düşünme hayatımızın birçok alanında önemli bir yere sahiptir. Her bireyin kaliteli bir yaşam sürdürebilmesi için bu beceriyi kazanması gerekmektedir. Bu becerinin kazanılabilmesi için en uygun ortamların başında eğitim kurumları yani okullar gelmektedir. Yapılandırmacı eğitim sistemine göre birey sahip olmak istediği bilgi ve becerileri yaparak ve yaşayarak öğrenmelidir. Eleştirel düşünme becerisi de uygulamalar sonucunda bireylere kazandırılabilir.

Munzur (1998)'a göre, okuldaki yaklaşımların olumsuz olması, öğrencilerin okulu açık düşünmek için iyi bir yer olmasını sağlayacak; olumsuz tavırlar sonucunda da öğrenciler kapalı (gizli) düşünür olacaktır.

Ergen (2006: 148)'e göre, eleştirel-bilinçli eğitim yolunda atılması gereken dört adım şu şekildedir:

İlk adımda, bugünkü eğitim teorisi sorgulanmalıdır. İkinci adımda, eğitimde yine bu güne kadar hâkim olan, öğrenciye bilgi aktarmak, beynine yerleştirmek, işlemek, öğretmek anlayışının yeniden sorgulanmasıdır. Üçüncü önemli adımsa, iletişimin eğitimde hak ettiği önemi, dikkati bulmasıdır. Dördüncü adım da, eleştirel-bilinçli eğitimin, insanı varlığından, dolayısıyla algısından, dolayısıyla da sevgisinin boyutlarından haberdar edip bilinçlendirmek, sevgi içerisinde, sevgi hakkında ve sevgi için düşünme sürecini keşfettirip, insanın bu boyutlarını bu düşünme sürecine ve anlam bağlamına davet ve dahil etmek yoluyla mümkün olduğunca geliştirmektir.

Son yıllarda eleştirel düşünme, eğitim çevresinde sıkça söz edilen bir düşünme biçimi haline gelmiş ve eğitimciler tarafından düşünme becerilerinin öğretilmesi, bilginin öğretilmesi kadar önemli görülmeye başlamıştır. Çünkü bilgi eğitim yoluyla geliştirilebildiği gibi eleştirel düşünme de geliştirilebilmektedir.

Markham (2001)'in aktardığına göre California Üniversitesi'nden Prof. Mark Rosenweing, yeterli uyarı verildiği sürece beynin her yaşta gelişmeyi sürdürebildiğini kanıtlamıştır. Bu bulgu eleştirel düşünmenin geliştirilmesinde eğitimin önemini ortaya koymaktadır.

Eleştirel düşünme becerisine sahip olmayan bireyler kendilerini eleştirel olarak değerlendiremediklerinden, topluma nasıl katkıda bulunabileceklerinin farkına varamazlar. Bu bağlamda eğitim, bireyleri topluma kazandırma sürecinde bireylerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmelidir.

Eleştirel düşünüşten yoksun kişiler neyi neden yaptıklarının ayırımına varamazlar (Özdemir, 1973; akt: Demirci, 2000:8).

Eleştirel düşünme becerilerini kazanmış bir öğrenci ile hiç edinmemiş ya da sınırlı düzeyde edinebilmiş öğrencinin, bilgi içeriği, örgütlenmesi, olaylara, kendisine bakışı ve değerlendirme biçimleri arasında önemli farklılıklar vardır. Bu durum her eğitim düzeyinde göze çarpacak kadar kendini göstermektedir. Bu sonuçlar öğrencilerin aldıkları eğitimin onların gerek okul yaşamında gerekse sosyal yaşamda ne kadar yeterli, mutlu, üretken ve iyi düşünüp doğru karar verebilen bireyler olarak hazırlandıkları hakkında bir ipucu vermektedir.

Eğitim, çocuklar için felsefe ve özgür toplumun doğasını birleştirecek, uzmanlar tarafından dikkatlice tasarılacak programlar aracılığıyla ilköğretimin ilk yıllarından başlayarak eleştirel düşünme becerilerini gerçekleştirme amacını taşımalıdır (Akınoğlu ve diğerleri, 2002:215).

Programların ayakta durabilmesi, doğrudan veya dolaylı metodlarla düşünme becerilerinin programa yerleşmiş olmasına bağlıdır. David Perkins, düşünme becerilerinin derslere yerleştirilmesi için iki tür öneri sunmaktadır. Önerilerden birincisi; düşünmenin geliştirilmesi, ikincisi ise düşünme ürünlerinden biri olan eleştirel düşünmenin derslere yerleştirilmesidir (Woolfolk, 1980:311).

Özdemir (2005)'a göre öğrencileri sadece belirli konuları içeren standart testlerle ölçmek yerli değildir. Onları performans, problem ve ürün temelli sınama durumlarına tabi tutmak, portfolyo değerlendirmeleri yapmak çok yönlü bir bakış açısı getirecektir.

Güzel (2005)'e göre, önemli yaşamsal becerilerden biri olarak kabul edilen eleştirel düşünmenin eğitim programlarında yer alması gerekliliğinin nedenleri ve önemi şu şekilde sıralanabilir:

1. Milli Eğitim Temel Kanununda ifade edilen Türk Eğitim Sisteminin genel amaçlarında, düşünmeye yer verilmiş ve bireyi her türlü düşünmeye yönlendirme çalışmaları yapılmıştır. Kazandırılması istenen kabiliyetlerin de eleştirel düşünme becerileriyle kazandırılabilir nitelikte olduğu görülmektedir.
2. Eleştirel düşünme, demokratik bir toplum yapısının oluşmasında çok önemli bir aşama olup hatta eleştirel düşünmenin bir ön koşul niteliğinde olduğu bilinmektedir.
3. Öğrencilerin pek çoğunun yaşamlarının geri kalan kısmında verecekleri önemli kararlarda isabet derecesi, eleştirel düşünme sürecini kullanmadaki becerileriyle paralel olacaktır.
4. Eleştirel düşünme gücü çıkar çevreleri ve propaganda, reklâm vb. tekniklerin olumsuz etkilerinden bireylerin sakınmasında yararlanılacağı en önemli araçtır.
5. Günümüzde bireylerin kullanımına sunulan bilgi miktarı ve çeşitliliği karşısında birey, eleştirel seçimler yapmak zorunda kalmakta ve bunu da

insan, ancak eleştirel düşünmeyle bilgiyi ayıklamayı ve seçmeyi öğrendiğinde başarabilmektedir.

6. Son yıllarda iş alanlarında aranan nitelikler incelendiği zaman, iş gücünün, düşünme ile ilgili genel becerilere sahip olmaları istendiği görülmektedir. Bu da büyük ölçüde eleştirel düşünmeye bağlıdır.

7. Birey, dinledikleri konuşmacının kanaatlerini, varsayımlarını ve iddialarını ayırt edebilmesi, konuşmada açıklığa kavuşmayan noktaların ve argümanın eksik kalan kısımlarını görebilmesi ve tanımlamaların yeterliliğini ve sonuçların uygunluğunu değerlendirebilmesi için eleştirel düşünme becerilerini kullanır.

8. Zorunlu eğitimi bitiren öğrenciler okuduklarından ve dinlediklerinden mantıksal çıkarımlarda bulunmayı, satır aralarını okumayı, değişik imaları görebilmeyi ve sonuç çıkarmayı alışkanlık haline getirebilmeleri gerekmektedir. Bu becerilerin oluşumu da eleştirel düşünme ile bağlantılıdır.

10. Eleştirel düşünme becerilerinin öğretilmesi gerekliliğini ortaya koyan nedenlerden bir diğeri de her yaştaki öğrenci madalyonun arka yüzünü görebilmelidir. Kişi konuları bir yönü ile değil zıt ve alternatif yanlarıyla birlikte görebilmelidir. Eleştirel düşünme, öğrencilerin bazı istedik tutumlar (hoş görü, empati vb.) geliştirmelerine yardımcı olabileceği gibi onlara bilgiyi edinmede hangi aşamaları takip etmeleri gerektiği konusunda da yardımcı olmaktadır.

11. Eleştirel düşünmenin yaşamın az ya da çok her boyutuyla ilgisi vardır. Eleştirel düşünmede boyut zenginliği vardır.

12. Eleştirel düşünme tartışmayı öğretir, saldırganlıkları azaltır ve sosyal davranışları düzenler.

13. Eleştirel düşünebilen her öğrenci yeni düşünceler üretebilir ve üretilen düşüncelere saygı göstermesini öğrenir. Okul ve yaşam başarıları artar.

14. Eleştirel düşünme, öğrencilerin sadece sosyal yönden değil duyuşsal, bilişsel ve psikomotor gelişimlerine de katkıda bulunur.

Şahinel (2002) öğrenme-öğretme sürecinde, eleştirel düşünme becerilerini bir araç olarak kullanarak, bu becerilerden yararlanmayı hedef alan bir öğretim programının

uygulamaya konulabilmesi için aşağıda listelenen strateji ve tekniklerin işe koşulmasını önermiştir:

1. Doğru soruyu sorma
2. Yaratıcı drama ve diğer bireylerin görüşlerini yeniden yapılandırma
3. Olgu, görüş ve sebepler ile usa vurma arasındaki farklılığı öğretme
4. Sınıf içi değerlendirme teknikleri
5. İşbirliğine dayalı öğrenme stratejileri
6. Örnek olay / Tartışma
7. Diyaloglar
8. Eleştirel düşünme stratejilerinin her biri için önerilen sınıf içi uygulamalar.

Grace (1998) eğitimde eleştirel düşünmeyi öğretmen bilgisi, ders planı ve materyal kullanımına önem vermek ve öğretmen aktiviteleri olmak üzere iki bölüme ayırmaktadır. Ona göre bu iki bölüm pedagojik bilgi, öğrenci bilgisi, kendi bilgisi, öğretim ve sınıf organizasyonu yönetimi olmak üzere beş unsurdan oluşmakta ve bu unsurlar uygulanırken birbirlerini etkilemektedir. Bunlar eleştirel düşünme öğretiminde anahtar unsur olarak kullanılmaktadır.

Türk Milli Eğitimi'nin genel amaçları arasında "Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüslere değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek" maddesi yer almaktadır.

Eğitimin bu hedefi çocuklarda küçük yaşlardan başlayarak eleştirel düşünme becerisi kazandırmanın ne derece önemli olduğunu vurgulamaktadır. Ülkemizde uzun zamandır uygulanan programlar birçok eğitimci tarafından eleştirilmiş ve bunların öğrenme ihtiyacını karşılamadığı belirtilmiştir.

Eğitim alanında tespit edilen bu ihtiyacı karşılamak üzere Milli Eğitim Bakanlığı tüm eğitim seviyelerinde öğretim programlarını değiştirmek ve geliştirmek üzere bir reform hareketine başlamıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı öğrenciyi merkeze alan bir yaklaşımla; farkındalıklarını bilen, bireysel gelişime istekli, kendini gerçekleştiren, işbirliğine ve grup çalışmasına istekli, öğrenmeyi öğrenen, düşünme becerilerini geliştiren, akademik becerileri yaşam becerilerine dönüştüren, etkili iletişim becerisi kazanan, teknolojiyi etkin, zamanını ve enerjisini verimli kullanan bireyleri hedefleyen programları geliştirmek üzere harekete geçmiştir (Bayrakçı ve Arslan, 2006:100-101).

2.8.1. İlköğretim Programındaki Eleştirel Düşünme Çalışmaları

Milli Eğitim Bakanlığı'nda 1940'lı yıllardan sonra ilk defa 2004-2005 yılında yapılandırmacı yaklaşıma göre programlar yeniden hazırlanmaya başlamıştır. Yenilenen bu programlageleneksel öğretim yöntemlerinin yerine yapılandırmacılık yaklaşımı temel alınmıştır. Yapılandırmacılık yaklaşımı ile birlikte düşünme becerilerine fırsat tanıyan program, öğrencilerin bilgiyi kavrayıp, yeniden yapılandırmasına fırsat tanır.

Duit ve Treagust (1995)'a göre yapılandırmacı öğrenme kuramı, bilgiyi bireye olduğu gibi sunmak yerine, çevresiyle etkileşimi sonucu kişinin kendi bilgisini zihninde kendisinin yapılandırması gerektiğini savunmaktadır.

Yeni ilköğretim programı vizyonunda düşünme becerilerine fazlaca yer verilmesi eğitim alanındaki eleştirilerin birçoğunu ortadan kaldıracak niteliktedir. Programın amacına ulaşmasında öğretmenlerin bu becerilere sahip olma düzeyleri birincil etkindir. Çünkü öğrencileri düşünmeye, gerçek yaşamda karşılaştıkları problemleri çözmeye ve sorgulayıcı bireyler olmaya yönlendiren, önyargılardan uzak, rahat öğrenme ortamları hazırlayacak olan kişiler öğretmenlerdir.

Yenilenen ilköğretim programının vizyonu; Atatürk ilkeleri ve inkılâplarını benimsemiş, temel demokratik değerlerle donanmış, bireysel farklılıkları ne olursa olsun, araştırma-sorgulama, eleştirel düşünme, problem çözme ve karar verme becerileri gelişmiş, yaşam boyu öğrenen ve insan haklarına saygılı, mutlu Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarıyetiştirmektedir (Talim Terbiye Kurulu, 2005: 16).

Yeni programda ortak temel beceriler şu şekilde açıklanmıştır:

Türk Millî Eğitim sisteminde öğretim programlarının tümünde kazandırılması hedeflenen ortak beceriler bulunur. Bu üst düzey beceriler, tüm derslerin omurgasında yer alır. Bu becerilerin bilgisinin verilmesiyle gelişmeyeceği, tüm eğitim ve öğretim etkinliklerinde kullanılmasıyla kazandırılabilmesi gerçeği tüm programlarda uygun yerlerde özellikle vurgulanır. Bu becerilerin gelişmesi için uygun etkinlik programlarının her bölümünde yer alır (İlköğretim 1-5. Sınıf Programları, 2005).

Bu ortak temel beceriler şu şekildedir:

1. Eleştirel Düşünme Becerisi: Eleştirel düşünme; kuşku temelli sorgulayıcı bir yaklaşımla konulara bakma, yorum yapma ve karar verme becerisidir. Sebep-sonuç ilişkilerini bulma, ayrıntılarda benzerlik ve farklılıkları yakalama, çeşitli kriterleri kullanarak sıralama yapma, verilen bilgilerin kabul edilebilirliğini, geçerliliğini belirleme, analiz etme, değerlendirme, anlamlandırma, çıkarımda bulunma gibi alt becerileri içermektedir.

2. Yaratıcı Düşünme Becerisi: Yaratıcı düşünme becerisi; öğrencilerin bir temel fikri ve ürünü değiştirme, birleştirme, yeniden farklı ortamlarda kullanma ya da tamamen kendi düşüncelerinden yola çıkarak yeni ve farklı ürünler ve bilgiler üretme, olaylara farklı bakabilme, küçük çaplı da olsa bazı buluşlar yapabilmeyi kapsar. Ayrıntılı fikirler geliştirme ve zenginleştirme, sorunlara benzersiz ve kendine özel çözümler bulma, fikirler ve çözümler ortaya çıkarma; bir fikre, ürüne çok farklı açılardan bakma, bütünsel bakma gibi alt becerileri içermektedir.

3. İletişim Becerisi: İletişim becerisi; konuşma, dinleme, okuma, yazma gibi sözel ve vücut dili, işaret dili gibi sözel olmayan iletişim becerilerini etkili ve bulunduğu ortama uygun olarak kullanmayı kapsar. Bulduğu ortama uygun olarak kullanması gereken konuşma üslûbunu belirleme, uygun şekilde hitap etme, vücut dilini gerektiği yerde gerektiği ölçüde kullanma, aktif olarak dinleme, söz hakkı verme, grup içerisinde etkin bir şekilde arkadaşlarıyla etkileşim içerisinde olma, okurken etkin ve hızlı bir şekilde okuma, okuduğunu anlama ve eleştirme, yazarken ve konuşurken hedef kitleye uygun

üslûp kullanma, kendi ve başkalarının yazdıklarını eleştirme gibi alt becerileri içermektedir.

4. Araştırma-Sorgulama Becerisi: Araştırma becerisi; doğru ve anlamlı sorular sorarak problemi fark etme ve kavrama, problemi çözmek amacıyla neyi ve nasıl yapması ile ilgili araştırma plânlaması yapma, sonuçları tahmin etme, çıkabilecek sorunları kestirebilme, sonucu test etme ve fikirleri geliştirmeyi kapsar. Anlamlı tahminde bulunma, uygun araştırma ortamına karar verme, araştırmada ne tip ve ne kadar delil toplaması gerektiğine karar verme, bilimsel yaklaşımı kullanarak araştırmayı plânlama, nasıl gözlem ve kıyas yapacağını belirleme, araç gereç kullanma, doğru ve hassas ölçümler yapabilme, sonuçları sunma yollarını belirleme, sonuçların tekrar incelenmesi gerekip gerekmediğine karar verme, bulunanlarla asıl fikrin bağlantısını kurma, bulunanları uygun bir dille ifade etme, verileri ortaya koyma, sonucu destekleyici verilerin yeterliliğine karar verme, bulunanların ilk beklentileri karşılayıp karşılamadığına karar verme gibi alt becerileri içermektedir.

5. Problem Çözme Becerisi: Problem çözme becerisi; öğrencinin yaşamında karşısına çıkacak problemleri çözmek için gerekli olan becerileri kapsar. Alt becerileri ise şöyle sıralanabilir; problemin anlaşılması, gerekirse alt basamakların ya da problemin köklerinin bulunması, problemi uygun şekilde çözmek için plânlama yapma, işlemler sırasında çalışmaların gözlenmesi, gerektiğinde stratejilerin ve plânlamaların değiştirilmesi, yöntemlerin sınanması, çözüm aşamasında elde edilen veri ve bilgilerin değerlendirilmesi, çözüme ulaşılmca çözümün anlamlılığının ve işe yararlılığının değerlendirilmesini ve yeni problemleri fark etmesini içermektedir.

6. Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisi: Bilgi Teknolojilerini kullanma becerisi; bilginin araştırılması, bulunması, işlenmesi, sunulması ve değerlendirilmesinde teknolojiyi kullanabilme becerilerini kapsar. Bilgi teknolojilerini yerinde kullanma konusunda doğru karar verme, bilgi teknolojilerini kullanırken plânlama yapma, bu teknolojilerin kullanılması için gerekli becerilere sahip olma, bu kaynaklardan bilgiye ulaşma, taranan bilgilerin işe yararlılığını sezme ve ayırma, ayrılan bilgileri analiz etme, işe yarayanları seçme, seçilen bilgileri değerlendirme, sonuca varma, sonucu uygun formda sunma ve yeni alanlarda kullanma ait becerilerini içermektedir.

7. Girişimcilik Becerisi: Girişimcilik; sosyal ilişkilerde, iletişimde, iş dnyasında ve benzer alanlarda gerekli ve etkili davranışları uygun bir Şekilde ve uygun zamanda ortaya koymak veya talep g6rebilecek bir 6r6n6 veya hizmeti daha iyi 6retebilmek ya da pazarlayabilmek amacıyla yeni bir sistem kurmak i6in gerekli olan becerilerdir. Girişimcilik; empati kurma, insan ilişkilerinde uyumlu davranışları g6sterebilme, plan yapma, planlarını uygulayabilme, risk alma; herhangi bir alanda ihtiya6 duyulabilecek bir 6r6n6n gerekliliğini sezme, 6r6n6 planlama, 6retme, pazar araştırması yapma, pazarlayabilme gibi alt becerileri i6ermektedir.

8. T6rk6eyi Doğru, Etkili ve G6zel Kullanma Becerisi: T6rk6eyi doğru, etkili ve g6zel kullanma becerisi; okuduğunu, dinlediğini, g6rd6đ6n6, doğru, tam ve hızlı olarak anlayabilme; duygu, d6ř6nce, hayal ve isteklerini a6ık ve anlaşılır bir Şekilde eksiksiz ifade edebilme, T6rk6e'nin kurallarına uygun c6mleler kurma, zengin bir s6z varlığına sahip olma ve estetik bir bakış a6ısı kazanma gibi alt becerileri i6ermektedir.

Yenilenen ilköğretim programında eleştirel d6ř6nme becerilerinin kazanımı t6m programın ortak becerilerinden biri olarak kabul edilmiştir. Aynı zamanda T6rk6e, Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerinin temel beceri alanları arasında yer almaktadır.

2.8.2.Eleştirel D6ř6nme ve T6rk6e 6đretim Programı

Yeni ilköğretim programında T6rk6e dersi 6đretim programının amacı, T6rk Milli Eğitiminin genel ama6ları ve temel ilkelerine uygun olarak şu Şekilde belirtilmiştir: 6đrencilerin;

1. Dinleme, konuşma, okuma, yazma, g6rsel okuma ve g6rsel sunu dil becerilerini geliştirmek,
2. T6rk6e'yi sevdirmek, doğru ve etkili kullanmalarını sağlamak, zihinsel gelişimlerine uygun olarak anlama, sıralama, sınıflama, sorgulama, ilişki kurma, eleştirme, tahmin etme, analiz-sentez yapma ve değerlendirme gibi zihinsel becerilerini geliştirmek,
3. Metinler arası d6ř6nme becerilerini geliştirerek s6z varlığını zenginleştirmek,

4. Eleştirel ve yaratıcı düşünme, kendini ifade etme, iletişim kurma, işbirliği yapma, problem çözme ve girişimcilik becerilerini geliştirmek,
5. Bilgiyi araştırma, keşfetme, yorumlama ve zihninde yapılandırma becerilerini geliştirmek,
6. Bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretme becerilerini geliştirmek,
7. Bilgi teknolojilerini kullanarak okuma, metinler arası anlam kurma ve öğrenme becerilerini geliştirmek,
8. Kitle iletişim araçlarıyla verilen mesajları sorgulama becerilerini geliştirmek,
9. Kişisel, sosyal, kültürel, ekonomik ve politik yönlerden gelişmelerini sağlamak,
10. Milli, manevi, ahlâki, tarihi, kültürel, sosyal ve sanatsal değerlere önem vermelerini sağlamak; millî duygu ve düşüncelerini güçlendirmek,
11. Yazılı ve sözlü ürünlerle Türk ve dünya kültürünü tanımalarını sağlamak,
12. Okuma sevgisini ve alışkanlığını kazandırmaktır (MEB, 2005: 27).

Temel beceriler, öğrencilerin öğrenme alanlarındaki gelişimleriyle bağlantılı, yatay olarak bir yılın sonunda, dikey olarak da beşinci sınıfın sonunda kazanacakları ve hayat boyu kullanacakları becerilerdir. Türkçe öğretim programı, içerdiği kazanımlarla bu temel becerilerin gelişmesini sağlayacaktır. Programla kazandırılması beklenen temel beceriler şunlardır:

1. Türkçe'yi doğru, güzel ve etkili kullanma,
2. Eleştirel düşünme,
3. Yaratıcı düşünme,
4. İletişim,
5. Problem çözme,
6. Araştırma-Sorgulama,
7. Bilgi teknolojilerini kullanma,
8. Girişimcilik,
9. Metinler arası okuma,
10. Kişisel ve sosyal değerlere önem verme (MEB, 2005: 28).

Görüldüğü gibi eleştirel düşünme becerileri ilköğretim Türkçe dersinin temel becerileri arasında yer almaktadır. Öğrencilere kazandırılması düşünülen yukarıdaki temel beceriler öğrencilerin yaşamları süresince kullanacakları becerilerdir. Bu becerilerin öğrencilere kazandırılmasında öğretmenlerin yaklaşımı çok önemlidir. Ayrıca okulların araç gereç yönüyle bu becerileri kazandıracak donanıma sahip olması gerekmektedir. Temel becerilerin uygulamada bütün öğrencilere aynı düzeyde kazandırılması mümkün olmayabilir. Çünkü her öğrencinin verilen eğitimi almak için hazır bulunuşluk düzeyi ve içinde yetiştiği aile ortamı farklıdır. Ancak genel olarak öğrencileri geliştireceği beklenmektedir.

Akar (2007) yaptığı çalışmada Türkçe 5. sınıf programında yer alan kazanımların arasından eleştirel düşünme becerisi ile ilişkili kazanımları belirlemiştir. Bunlar şu şekildedir:

1. Dinleme-okuma amacını belirler.
2. Dinlediklerini-okuduklarını anlamada ön bilgilerini kullanır
3. Dinlediklerinde-okuduklarında 5N 1K sorularını sorar
4. Dinledikleri-okudukları kelimelerin gerçek ve mecaz anlamlarını ayırt eder
5. Dinlediklerinde-okuduklarında duygusal ve abartılı sözleri ayırt eder
6. Dinlediklerinde-okuduklarında öznel ve nesnel yargıları ayırt eder
7. Dinlediklerinde -okuduklarında gerçekle hayal ürününü ayırt eder
8. Dinlediklerinde-okuduklarında sebep-sonuç ilişkisi kurar
9. Dinlediklerinin-okuduklarının ana duygusunu belirler
10. Dinlediklerinin-okuduklarının konusunu belirler
11. Dinlediklerinin -okuduklarının ana fikrini belirler
12. Dinlediklerinde –okuduklarında destekleyici ayrıntıları, yardımcı fikirleri bulur
13. Dinlediği –okuduğu olayın nasıl gelişeceğini ve sonucunu tahmin eder
14. Konuşmacı, konuşma ortamı ve konuşma içeriği hakkında düşünceleri belirtir
15. Konuşmacıyı, konuşma ortamını ve konuşma içeriğini değerlendirir
16. Dinlediklerinde dil, ifade ve bilgi yanlışlıklarını belirler
17. Dinledikleriyle ilgili çıkarımlar yapar
18. Dinlediklerine ilişkin karşılaştırmalar yapar

19. Dinlediklerinde geçen varlıkları ve olayları sınıflandırır
20. Dinlediklerine ilişkin sorular sorar ve sorulara cevap verir
21. Başlıktan hareketle dinleyeceği konunun içeriğini tahmin eder
22. Dinlediklerinde ortaya konulan sorunları belirler ve onlara farklı çözümler bulur
23. Verilen örneklerin konuya uygun olup olmadığını sorgular
24. Dinlediklerinde hikâye unsurlarını belirler
25. Dinlediklerinde önemliyi önemsizden ayırt eder
26. Seçici dinler.
27. Dinlediklerini/izlediklerini dil ve anlatım yönünden değerlendirir.
28. Düşüncelerini mantıksal bütünlük içinde sunar-yazar
29. Konuşmasında-yazısında ana fikri vurgular
30. Konuşmasında-yazısında yardımcı fikirleri ve destekleyici ayrıntıları vurgular
31. Konuşmasında -yazısında önemseydiği bilgileri vurgular
32. Konuşmalarında -yazısında farklı düşünmeye yönlendiren ifadeleri kullanır
33. Konuşmasını, konuşma ortamını ve konuşma içeriğini değerlendirir
34. Konuşması, konuşma ortamı ve konuşma içeriği hakkında düşüncelerini belirtir
35. Konuşmalarında-yazılarında sebep-sonuç ilişkisi kurar
36. Bir fikre katılıp katılmadığını nedenleriyle ortaya koyar
37. Bilgi edinmek amacıyla soru sorar.
38. Duygu, düşünce ve hayallerini sözlü-yazılı olarak ifade eder.
39. Konuşmalarında 5N 1K sorularını sorar
40. Günlük ilişkilerin gerektirdiği farklı durumlara uygun konuşur
41. İkna edici konuşur
42. Sorgulayarak konuşur
43. Reklâmlarda verilen mesajları sorgular
44. Karikatürde verilen mesajı algılar
45. Beden dilini yorumlar
46. Çevresindeki sosyal olayları anlamlandırır ve yorumlar
47. Grafik ve tablo ile verilenleri yorumlar

48. Görsellerle sunulan bilgileri, olayları ve düşünceleri yorumlar ve değerlendirir.

Türkçe programında yer alan anlama (dinleme ve okuma) ve anlatım (konuşma ve yazma) becerileri ile ilgili kazanımların çoğunluğunun eleştirel düşünme becerilerini geliştirmeye dönük olduğu söylenebilir.

Bu çalışma temel alınarak Ulaş, vd. (2010) ilköğretim 4.sınıf Türkçe dersi kazanımları arasından, eleştirel düşünme becerisi ile ilişkili olan kazanımları belirlemiştir. Bu kazanımlar da şu şekildedir:

1. Dinlediklerini anlamlandırmada ön bilgilerini kullanır.
2. Dinlediklerinde ne, nerede, ne zaman, nasıl, niçin ve kim (5N 1K) sorularına cevap arar.
3. Dinlediklerinde geçen bilmediği kelimelerin anlamlarını tahmin eder.
4. Dinledikleri kelimelerin gerçek ve mecaz anlamlarını ayırt eder.
5. Dinlediklerinde eş sesli kelimeleri ayırt eder.
6. Dinlediklerinde eş ve zıt anlamlı kelimeleri ayırt eder.
7. Dinlediklerinde duygusal ve abartılı sözleri ayırt eder.
8. Dinlediklerinde öznel ve nesnel yargıları ayırt eder.
9. Dinlediklerinde gerçek olanla hayal ürünü olanı ayırt eder.
10. Dinlediklerinde sebep-sonuç ilişkileri kurar.
11. Dinlediği şiirin ana duygusunu belirler.
12. Dinlediklerinin konusunu belirler.
13. Dinlediklerinin ana fikrini belirler.
14. Dinlediklerinde destekleyici ayrıntıları, yardımcı fikirleri bulur.
15. Dinlediği olayın nasıl gelişeceğini ve sonucunu tahmin eder.
16. Konuşmacıyı, konuşma ortamını ve konuşma içeriğini değerlendirir.
17. Dinlediklerinde dil, ifade ve bilgi yanlışlıklarını belirler.
18. Dinledikleriyle ilgili çıkarımlar yapar.
19. Dinlediklerine ilişkin karşılaştırmalar yapar.
20. Dinlediklerinde geçen varlıkları ve olayları sınıflandırır
21. Dinlediklerini özetler.
22. Başlıktan hareketle dinleyeceği konunun içeriğini tahmin eder.

23. Dinlediklerinde ortaya konulan sorunları belirler ve onlara farklı çözümler bulur.
24. Dinlediklerinde “hikâye unsurları”nı belirler.
25. Seçici dinler.
26. Sorgulayarak dinler
27. Konuşma amacını belirler ve dinleyicilere söyler.
28. Konuşmasında ana fikri vurgular.
29. Konuşmasında yardımcı fikirleri ve destekleyici ayrıntıları vurgular.
30. Konuşmasında, önemseydiği bilgileri vurgular.
31. Düşüncelerini mantıksal bütünlük içinde sunar.
32. Konuşurken dinleyicilere sorular sorar ve sorulara cevap verir.
33. Konuşmasını, konuşma içeriğini ve konuşma ortamını değerlendirir.
34. Konuşmalarında karşılaştırmalar yapar.
35. Konuşmalarında sebep-sonuç ilişkileri kurar.
36. Bir fikre katılıp katılmadığını nedenleriyle ortaya koyar.
37. Konuşmalarında ne, nerede, ne zaman, nasıl, niçin ve kim (5N 1K) öğelerini vurgular.
38. İkna edici konuşur.
39. Bilgi vermek amacıyla konuşur.
40. Sorgulayarak konuşur
41. Ön bilgilerini kullanarak okuduğunu anlamlandırır.
42. Metinde verilen ipuçlarından hareketle, karşılaştığı yeni kelimelerin anlamlarını tahmin eder.
43. Okuma öncesi, okuma sırası ve sonrasında metinle ilgili soruları cevaplandırır.
44. Metnin giriş, gelişme ve sonuç bölümleri hakkında tahminlerde bulunur.
45. Okuduklarındaki duygusal ve abartılı öğeleri belirler ve sorgular.
46. Okuduklarında ne, nerede, ne zaman, nasıl, niçin ve kim (5N 1K)sorularına cevap arar.
47. Farklı düşünmeye yönlendiren ifadeleri dikkate alarak okur.
48. Okuduklarında sebep-sonuç ilişkileri kurar
49. Okuduklarında gerçek olanla hayal ürünü olanı ayırt eder.
50. Okuduğu metindeki öznel ve nesnel yargıları ayırt eder.

51. Okuduklarının konusunu belirler.
52. Okuduklarının ana fikrini belirler.
53. Okuduklarında yardımcı fikirleri ve destekleyici ayrıntıları belirler.
54. Okuduğu şiirin ana duygusunu belirler.
55. Okumasını, metnin içeriğini ve okuma ortamını değerlendirir.
56. Başlık ve içerik ilişkisini sorgular.
57. Metindeki anlam bakımından çelişkili ifadeleri saptar.
58. Okuduklarından çıkarımlar yapar.
59. Metinde ortaya konan sorunları belirler ve onlara farklı çözümler bulur.
60. Metindeki düşüncelerle kendi düşünceleri arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirler.
61. Okuduğunu özetler.
62. Okuduklarında “hikâye unsurları” nı belirler.
63. Yazarın amacını belirler.
64. Okuduklarında geçen varlıkları ve olayları sınıflandırır.
65. Görsellerden yararlanarak metnin içeriğini tahmin eder.
66. Okuduklarındaki dil, ifade ve bilgi yanlışlarını belirler.
67. Başlıktan hareketle okuyacağı metnin içeriğini tahmin eder.
68. Okuduklarında eksik bırakılan ve ilgisi olmayan bilgiyi fark eder.
69. Metin içi anlam kurar.
70. Metin dışı anlam kurar.
71. Metinler arası anlam kurar.
72. Eş sesli kelimelerin anlamlarını ayırt eder.
73. Kelimelerin gerçek, mecaz ve terim anlamlarını ayırt eder.
74. Sorgulayıcı okur.
75. Yazma yöntemini belirler.
76. Yazma konusunu belirler.
77. Yazısının giriş ve sonuç cümlelerini özenle seçer.
78. Mantıksal bütünlük içinde yazar.
79. Yazılarında ana fikre yer verir.
80. Yazılarında yardımcı fikirlere yer verir.
81. Yazılarında karşılaştırmalar yapar.

82. Yazılarında sebep-sonuç ilişkileri kurar
83. Bir fikre katılıp katılmadığını nedenleriyle açıklayan yazılar yazar.
84. Bir etkinliğin, işin vb. aşamalarını anlatan yönergeler hazırlar.
85. Sorular yazar.
86. Yazılarında ne, nerede, ne zaman, nasıl, niçin ve kim (5N 1K) öğelerini vurgular.
87. Grafik ve tablo ile verilenleri yorumlar.
88. Karikatürde verilen mesajı algılar.
89. Metin ve görsel ilişkisini sorgular
90. Kitle iletişim araçlarıyla (gazete, dergi, TV) verilen bilgileri, haberleri düşünceleri sorgular.
91. Beden dilini yorumlar.
92. Doğayı izler, doğadaki değişimleri fark eder ve yorumlar.
93. Çevresindeki sosyal olayları anlamlandırır ve yorumlar.
94. Renkleri tanır, anlamlandırır ve yorumlar.
95. Sunularını değerlendirir.

Yine Ulaş, vd. (2010) yaptığı çalışmada bu kazanımları belirlenen 7 alt eleştirel düşünme becerisi açısından değerlendirilip sınıflandırmıştır. Oluşturulan bu 7 eleştirel düşünme alt becerileri ise birçok düşünürün (Decaroli (1973), Adler (1987), Facione (1990), Hannel-Hannel (1998)) eleştirel düşünme becerilerini sınıflamalarından ve tanımlamalarından yola çıkılarak oluşturulmuştur. Oluşturulan 7 eleştirel düşünme alt becerileri ise şu şekildedir:

- Yorumlama,
- Analiz
- Değerlendirme-uygulama
- Çıkarım yapma
- Sınıflandırma
- Karşılaştırma
- Sorgulama

İlköğretim Türkçe ders programında yer alan eleştirel düşünme becerisi ile ilişkili kazanımlar 7 eleştirel düşünme alt becerisine göre sınıflandırılmıştır(Ulaş, vd. 2010).

Eleştirel düşünme becerisi ile ilişkili ilköğretim türkçe programında yer alan kazanımlar:

“Yorumlama” Becerileri

1. Başlıktan hareketle dinleyeceği konunun içeriğini tahmin eder.(4.5.)
2. Görsellerden yararlanarak metnin içeriğini tahmin eder.(1.2.3.4.5.)
3. Resim ve fotoğrafları yorumlar.(1.2.3.4.5)
4. Beden dilini yorumlar.(1.2.4.5.)
5. Doğayı izler, doğadaki değişimleri fark eder ve yorumlar.(1.2.3.4.5.)
6. Çevresindeki sosyal olayları anlamlandırır ve yorumlar.(1.2.3.4.5.)
7. Renkleri tanır, anlamlandırır ve yorumlar.(1.2.3.4.5.)
8. Dinlediklerini ve okuduklarını anlamlandırmada ön bilgilerini kullanır.(1.2.3.4.5.)
9. Dinlediklerinde geçen bilmediği kelimelerin anlamlarını tahmin eder.(2.3.4.5.)
10. Dinlediği olayın nasıl gelişeceğini ve sonucunu tahmin eder.(1.2.3.4.5)
11. Konuşmacı, konuşma ortamı ve konuşma içeriği hakkındaki düşüncelerini belirtir.(1.2.3.4.5.)
12. Metnin giriş, gelişme ve sonuç bölümleri hakkında tahminlerde bulunur.(2.3.4.5.)
13. Metinde verilen ipuçlarından hareketle karşılaştığı yeni kelimelerin anlamlarını tahmin eder(2.3.4.5.)
14. Okuduğu metnin içeriği hakkındaki düşüncelerini belirtir.(1.2.3.)
15. Grafik ve tablo ile verilenleri yorumlar.(2.3.4.5.)
16. Okuduğunu anlamlandırmada görsellerden yararlanır.(1.2.3.4.5.)

“Analiz Yapma” Becerileri

1. Duyduğu sesleri ayırt eder.(1.2.)
2. Okuduklarında ve dinlediklerinde “hikâye unsurlarını” belirler.(1.2.3.4.5.)
3. Dinlediklerinde önemliyi önemsizden ayırt eder.(5.)
4. Okuduklarında sebep-sonuç ilişkileri kurar.(1.2.3.4.5.)
5. Metin içi anlam kurar.(1.2.3.4.5.)
6. Metin dışı anlam kurar.(3.4.5.)

7. Metinler arası anlam kurar.(4.5.)
8. Yazılarında ne, nerede, ne zaman, nasıl, niçin ve kim (5N 1K) öğelerini vurgular.(1.2.3.4.5.)
9. Dinlediklerinde eş ve zıt anlamlı kelimeleri ayırt eder.(2.3.4.5.)
10. Dinlediklerinde sebep-sonuç ilişkileri kurar.(2.3.4.5.)
11. Dinlediklerinde eş sesli kelimeleri ayırt eder.(2.3.4.5.)
12. Dinlediklerinde ortaya konan sorunları belirler ve onlara farklı çözümler bulur.(3.4.5.)
13. Konuşmalarında sebep-sonuç ilişkileri kurar.(2.3.4.5.)
14. Konuşmalarında ne, nerede, ne zaman, nasıl, niçin ve kim (5N 1K) öğelerini vurgular(1.2.3.4.5.)
15. Metinde ortaya konan sorunları belirler ve onlara farklı çözümler bulur.(2.3.4.5.)
16. Metindeki düşüncelerle kendi düşünceleri arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirler.(2.3.4.5.)
17. Metin içerisindeki renkli, altı çizili, koyu vb. ifadelerin önemli noktaları vurguladığını bilerek okur.(1.2.3.4.5.)
18. Eş sesli kelimelerin anlamlarını ayırt eder.(2.3.4.5.)
19. Yazılarında sebep-sonuç ilişkileri kurar(2.3.4.5.)
20. Dinlediklerinde ve okuduklarında duygusal ve abartılı sözleri ayırt eder.(3.4.5.)
21. Dinlediklerinde ve okuduklarında gerçek olanla hayal ürünü olanı ayırt eder.(3.4.5.)
22. Dinledikleri ve okudukları kelimelerin gerçek ve mecaz anlamlarını ayırt eder.(4.5.)
23. Dinlediklerinde ve okuduklarında öznel ve nesnel yargıları ayırt eder.(4.5.)
24. Kelimelerin gerçek, mecaz ve terim anlamlarını ayırt eder.(4.5.)
25. Yazısının giriş ve sonuç cümlelerini özenle seçer.(4.5.)

“Değerlendirme-Uygulama” Becerileri

1. Dinlediklerinde ve okuduklarında dil, ifade ve bilgi yanlışlıklarını belirler.(3.4.5.)
2. Metindeki anlam bakımından çelişkili ifadeleri saptar.(3.4.5.)

3. Sorgulayıcı okur.(1.2.3.4.5.)
4. Dinlediklerinde ne, nerede, ne zaman, nasıl, niçin ve kim sorularına (5N 1K) cevap arar.(1.2.3.4.5.)
5. Farklı düşünmeye yönlendiren ifadeleri dikkate alarak okur.(2.3.4.5.)
6. Önem belirten ifadeleri dikkate alarak okur.(3.4.5.)
7. Destekleyici ve açıklayıcı ifadeleri dikkate alarak okur.(3.4.5.)
8. Özetleyen ve sonuç bildiren ifadeleri dikkate alarak okur.(3.4.5.)
9. Konuşmasında ana fikri vurgular.(3.4.5.)
10. Konuşmasında önemsedığı bilgileri vurgular.(3.4.5.)
11. Konuşmalarında 5N 1K sorularını sorar.(1.2.3.4.5.)
12. Konuşmalarında -yazısında farklı düşünmeye yönlendiren ifadeleri kullanır.(4.5.)
13. Dinlediklerinin ve okuduklarının ana fikrini belirler.(2.3.4.5.)
14. Dinlediği şiirin ana duygusunu belirler.(2.3.4.5.)
15. Dinlediklerinin ve okuduklarının konusunu belirler.(1.2.3.4.5.)
16. Yazma yöntemini belirler.(4.5.)
17. Yazma konusunu belirler.(1.2.3.4.5.)
18. Okuduğu şiirin ana duygusunu belirler.(2.3.4.5.)
19. Dinledikleri konulara ilişkin sorular sorar ve sorulara cevap verir.(1.2.3.4.5.)
20. Okuma öncesi, okuma sırası ve sonrasında metinle ilgili soruları cevaplandırır.(1.2.3.4.5.)
21. Okuduklarında ne, nerede, ne zaman, nasıl, niçin ve kim (5N 1K) sorularına cevap arar.(1.2.3.4.5.)
22. Okuduklarının ana fikrini belirler.(2.3.4.5.)
23. Sorular yazar.(2.3.4.5.)
24. Dinlediklerini özetler.(3.4.5.)
25. Dinlediklerinde ve okuduklarında destekleyici ayrıntıları, yardımcı fikirleri bulur.(4.5.)
26. Konuşmacıyı, konuşma ortamını ve konuşma içeriğini değerlendirir.(4.5.)
27. Seçici dinler.(4.5.)
28. Sorgulayarak dinler.(4.5.)
29. Konuşma amacını belirler ve dinleyicilere söyler.(3.4.5.)

30. Konuşmasında yardımcı fikirleri ve destekleyici ayrıntıları vurgular.(4.5.)
31. Konuşmasında, önemseydiği bilgileri vurgular.(4.5.)
32. Konuşurken dinleyicilere sorular sorar ve sorulara cevap verir.(1.2.3.4.5.)
33. Düşüncelerini mantıksal bütünlük içinde sunar.(4.5.)
34. İkna edici konuşur.(3.4.5.)
35. Bilgi vermek amacıyla konuşur.(4.5.)
36. Sorgulayarak konuşur(4.5.)
37. Okumasını, metnin içeriğini ve okuma ortamını değerlendirir.(4.5.)
38. Okuduklarını özetler.(3.4.5.)
39. Yazarın amacını belirler.(4.5.)
40. Okuduklarında eksik bırakılan ve ilgisi olmayan bilgiyi fark eder.(4.5.)
41. Mantıksal bütünlük içinde yazar.(4.5.)
42. Yazılarında ana fikre yer verir.(3.4.5.)
43. Yazılarında yardımcı fikirlere yer verir.(4.5.)
44. Yazılarında ana fikre yer verir.(3.4.5.)
45. Bir etkinliğin, işin vb. aşamalarını anlatan yönergeler hazırlar.(4.5.)
46. Sunularını değerlendirir.(3.4.5.)
47. Verilen örneklerin konuya uygun olup olmadığını sorgular.(4.5.)
48. Dinlediklerini/izlediklerini dil ve anlatım yönünden değerlendirir. (4.5.)
49. Bilgi edinmek amacıyla soru sorar.(4.5.)
50. Duygu, düşünce ve hayallerini sözlü-yazılı olarak ifade eder.(5.)
51. Günlük ilişkilerin gerektirdiği farklı durumlara uygun konuşur(4.5.)
52. Görsellerle sunulan bilgileri, olayları ve düşünceleri yorumlar ve değerlendirir.(5.)
53. Yazısını anlam ve biçim açısından değerlendirir.(4.5.)

“Çıkarım Yapma” Becerileri

1. Bir fikre katılıp katılmadığının nedenlerini açıklayarak yazar.(2.3.4.5.)
2. Dinledikleriyle ilgili çıkarımlar yapar.(3.4.5.)
3. Okuduklarından çıkarımlar yapar.(3.4.5.)
4. Karikatürde verilen mesajı algılar.(4.5.)

“Sınıflandırma” Becerileri

1. Dinlediklerinde geçen varlıkları ve olayları sınıflandırır.(1.2.3.4.5.)
2. Okuduklarında geçen varlıkları ve olayları sınıflandırır.(2.3.4.5.)
3. Yazma amacını belirler.(3.4.5.)
4. Dinleme-okuma amacını belirler .(3.4.5.)

“Karşılaştırma” Becerileri

1. Dinlediklerine ilişkin karşılaştırmalar yapar.(2.3.4.5.)
2. Konuşmalarında karşılaştırmalar yapar.(2.3.4.5.)
3. Okuduklarında karşılaştırmalar yapar(2.3.4.5.)
4. Yazılarında karşılaştırmalar yapar.(2.3.4.5.)

“Sorgulama” Becerileri

1. Reklamlarda verilen mesajları sorgular.(1.2.3.4.5.)
2. Metin ve görsel ilişkisini sorgular.(1.2.4.5.)
3. Kitle iletişim araçlarıyla (gazete, dergi, TV) verilen bilgileri, haberleri, düşünceleri sorgular.(1.2.3.4.5.)
4. Başlık ve içerik ilişkisini sorgular.(3.4.5.)

Görüldüğü gibi ilköğretim Türkçe programında yer alan birçok kazanım eleştirel düşünme becerisi ile ilişkilidir ve de Türkçe öğretim programı öğrencilere bu beceriyi kazandırmayı hedeflemiştir.

2.9.Eleştirel Düşünme Becerisi Kazandırmada Karşılaşılan Engeller

Boostrom, eleştirel düşünmenin önündeki en büyük engellerden birinin önyargı olduğunu vurgulamıştır. Önyargılar milliyetçilikle, ırkla, dinle, sınıfla, etniklikle veya cinsiyetle ilgilidir. Bazı şekillerde herkes önyargılıdır, çünkü herkesin doğru ve yanlış hakkında bir fikri vardır. Eleştirel düşünür olmak demek, fikirsiz olmak demek değildir. Bundan ziyade, birey fikirlerinin farkında olmalıdır ve diğerlerinin düşüncelerini adil bir şekilde dinleyebilmelidir (Boostrom, 1992: akt: Üstünlüoğlu, 2002).

Kelly (2001) 'e göre, varsayımlar eleştirel düşünmenin önündeki engellerden biridir çünkü bunlar söylenmeyen inançlardır. Bu inançların doğru oldukları varsayılır.

Varsayım yapmaktan kaçmaz ama eleştirel düşünürken birey kendisinin ve başkalarının ne varsayımlar yaptığını kendisine sormalıdır ve bunları açık hale getirmek gerekir. Böylece neyin iddia edildiği değerlendirilebilir (Kelly, 2001).

Algılar da eleştirel düşünmeyi engelleyen faktörlerden biridir. Algılar, bireyin dünya görüşünü oluşturur. Alışkanlıklar bir diğer eleştirel düşünme engellerinden biridir. Duygular da eleştirel düşünmenin önündeki engellerdendir. Güçlü duygular birçok konu hakkında rasyonel düşünme yeteneğini ve olayları açıklık ve nesnellikle görmeyi engellerler.

Eleştirel düşünmeye engel bir diğer faktör bireylerin oluşturduğu tiplerdir. Bu tipler bir grup insan hakkında ve genellikle negatif olan yargılardır ve bu sınırlı bir örneğe dayanır. Dar görüşlülük eleştirel düşünmenin önünden kaldırılması gereken engellerden biridir.

Eleştirel düşünmeye engel olan başka bir özellik tembelliktir. Eleştirel düşünür düşünme açısından tembel olmamalıdır çünkü eleştirel düşünme zaman, enerji, sabır ve karışık konular hakkında uzun ve derin düşünme için azim gerektirir. Kültürleme de eleştirel düşünme engellerinden biridir. Kültürleme, bireylerin içinde yaşadıkları toplumun, onların dünya görüşlerini belirlemesi, değiştirmesidir.

Eleştirel düşünmeye engel olan üzerinde durulması gereken en son faktör nesnellik hakkındaki düşüncelerdir. Bazı insanlar dünyaya nesnel bakabilme becerileri olduğunu iddia ederler (Kelly, 2001).

Gürkaynak (2003)'e göre eleştirel düşünme becerisinin gelişmesini engelleyen birçok faktör vardır. Bunlar:

Okulun mimari yapısı: Okulları mimari yapılanma olarak incelendiğinde, hali hazırdaki okulların öğrenmeyi, demokratik katılımı, düşünme becerilerini ve alışkanlıklarını geliştirmeyi hedefleyen yapılar olduklarını söyleyebilmek çok zordur. Okulun en dışında okulu çevreden ayıran yüksek duvar, tel örgü vb yapılar vardır. Bu yapılar içeridekini dışarıdan koruma amacı güder gibi görünse de daha önemli bir amacı, çocuğun okul dışına “kaçmasını” engellemektir.

Okulun Bahçesi: Kapıdan içeri girildiğinde pek çok okulda duvarların arkasında bulunan bir oyun alanı bahçe gibi bir mekân söz konusudur. Oyun alanları çocukların oynaması için düzenlenmiş olsa dahi çocukların koşup oynamaları, beton zeminde düşüp yaralanma olasılığı olduğundan pek özendirilmez. Burası aynı zamanda, hafta başlarında ve sonlarındaki törenlerin de yapıldığı mekândır. Bu törende öğrenciler sıralar halinde, askeri bir disiplin içinde dizilirler ve kendilerine söylenecek sözleri dinlerler. Tüm grubun içinde öğrenci, bireyselliğinden arındırılmış, kimliksizleştirilmiştir.

Sınıf: Okul binasının dışından görünümü daha özenli olsa bile sınıf pencereleri ya açılmayacak şekilde yapılmıştır ya da demir parmaklıklar vardır.

Gürkaynak (2003)'a göre; bireylerin eleştirel düşünme becerilerini engelleyen diğer faktörlerde şunlardır:

1.Aileden Kaynaklanan Engeller:

- Toplumda eleştirel düşünen kişilerin istenmediği önyargısına sahip olmaları,
- Çocukları katı bir tutumla yetiştirmeleri,
- Çocuk adına karar vermeleri eleştirel düşünme becerilerini engelleyen faktörlerdi

2.Eğitimcilerden Kaynaklanan Engeller:

- Geleneksel bir anlayışla eğitim vermeleri,
- Farklı düşünceler karşısında yetersiz kalma korkusu,
- Eleştirel düşünme ve diğer düşünme türleri konusunda bilgi sahibi olmamaları,
- Zamanı iyi planlayamamaları,
- Öğrenciyi hazır bilgiye alıştırmaları eğitimcilerden kaynaklanan engellerdir.

3. Programdan Kaynaklanan Engeller:

- Programların ağır olması,
- Ders kitaplarının yetersiz olmasıdır.

4.Fiziksel Ortamdan Kaynaklanan Engeller:

- Aşırı kalabalık sınıflar,
- Sınıf ortamının gergin, resmi ve otoriter olması,
- Araç-gereç yetersizliğinin olmasıdır.

5.Öğrenciden Kaynaklanan Engeller:

- Geleneksel eğitim anlayışına alışmış olması,

- İyi not için iyi ezber yapması,
- Kendilerinin yerine başkalarının karar vermesi,
- Zihinsel esnekliğe sahip olmaması,
- Yeniliklerden çekinmesi öğrenciden kaynaklanan engellerdir.

2.14. Eğitimde Ders Kitaplarının Önemi

Ders kitapları eğitim ve öğretimin temel araçlarıdır. Bu araçlar çağımızdaki teknolojik gelişmelere karşın işlevlerini sürdürmeye devam etmektedir. Ders kitaplarının eğitim ve öğretimin temel aracı olması nedeniyle bu kitapların niteliğinin nasıl olması gerektiği de önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ders kitapları, öğrencilere ezberletilecek hazır bilgiler yerine, onları düşünmeye ve araştırmaya sevk edecek, çağın ihtiyaçlarına uygun, güncel bilgilerle donatılmış olmalıdır. Öğrencileri eleştirel ve yaratıcı olmaları konusunda teşvik etmelidir. Öğrencilerin özgür ve bağımsız düşüncelerini sağlamalıdır. Ders kitapları eleştirel düşünebilen, üreten ve elde ettiği bulguları sorgulayabilen gençlerin yetişmesine kaynak teşkil etmelidir.

Kaya (1997)'a göre ders kitapları şu niteliklere sahip olmalıdır:

“Ders kitabı, olaylar ve olguları ansiklopedik anlamda bir araya getirip ezberlemesi için öğrenciye sunan bir kaynak değildir. Tersine, olaylar ve olguların etken bir çabayla öğrenci için sınıflandırıldığı kaynaktır. Böyle bir kaynağın öğrencinin gelişim ve öğrenme düzeyine uygun olması gerekmektedir.” (Kaya, 1997: 9).

Ders kitapları öğrencinin araştırma merakını engelleyecek, hazır ve ezbere dayanan bilgiler vermemeli, aksine öğrenciyi araştırmaya sevk edecek, onun yaratıcı ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirecek nitelikte olmalıdır.

Munzur (1998)'a göre ders kitapları öğrencileri özgür düşünceleri; eleştirel ve yaratıcı olmaları için desteklemelidir. Araştırma ve keşif yapma isteği uyandırmalıdır. Öğrenciye karşılaştırma yapma, ilişki kurma konusunda rehberlik etmelidir. Sorgulayan, eleştiren, düşünen, üreten, yaratan çocuk ve gençlerin eğitiminde önemli bir kaynak olmalıdır. Bilimle ve yaşam gerçekleriyle bağıntılı olmalı, estetik boyutlar taşınmalıdır.

Ayrıca Munzur, ders kitaplarının sık sık güncel bilgilerle donatılarak yenilenmesi de gerektiğine de vurgu yapmaktadır.

Ülkemizde ders kitaplarının niteliği sorununun çözülmesi için öncelikle ders kitaplarının öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerine katkı sağlayacak ve bu becerilerini geliştirecek biçimde düzenlenmesi gerekir. Böylece eleştirel düşünme eğitiminin önündeki ilk engel de ortadan kalkacaktır.

2.11. Eleştirel Düşünme ile İlgili Araştırmalar

Literatür incelendiğinde eleştirel düşünme becerisi ile ilgili çalışmalar ilk olarak yurt dışında yapılmaya başlamış ve bu alanda bir hayli mesafe alınmıştır. Bunun yanı sıra eleştirel düşünme becerisi ile ilgili yurt içinde ve yurt dışında birçok çalışma yapılmıştır. Son yıllarda ülkemizde bu alanda yapılan araştırmaların sayısında da hızlı bir artış meydana gelmiştir. Bu bölüm iki başlık altında düzenlenmiştir. İlk olarak yurt içinde yapılan araştırmalara yer verilmiştir. Daha sonra yurt dışında yapılan araştırmalara değinilmiştir.

2.11.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Kazancı (1989), yaptığı araştırmada lise fen programlarının eleştirici düşünme gücünün gelişmesindeki rolünü ilişkisel tarama modeliyle belirlemeye çalışmıştır. Toplam 2536 kişi üzerinde yürütülen araştırma sonucunda modern fen programlarının eleştirici düşünme gücünün geliştirilmesi bakımından klasik fen programlarından daha etkili olduğu ortaya çıkmış ve ileri sınıflarda olma, eleştirici düşünme gücü bakımından da daha ileride olmayı sağladığı, eleştirici düşünme gücünün gelişmesinde deneyimlerin nitelik ve niceliğinin etkili olduğu görülmüştür.

Özçınar (1996) tarafından gerçekleştirilen çalışmada öğrencilerin konuşma, okuma ve yazma becerilerini edinir ve kullanırken çeşitli düzeylerde karar verici konumda oldukları varsayılmakta ve problem çözümü, mantıklı düşünme, yaratıcılık ve hayal gücü gibi eleştirel düşünmenin sözü edilen beceriler üzerindeki etkileri belirlenmeye çalışılmıştır. Gerçek hayat problem testi ve dönem sınavı sonuçları ile elde edilen bulgular doğrultusunda eleştirel düşünceyi geliştireceği varsayılan etkinliklerin uygulandığı grup öğrencilerinin karşılaştığı

problemlere daha eleştirel yaklaştıkları ve hayal gücü ve yaratıcılık ölçütlerinin yükseldiği saptanmıştır.

Munzur (1998), “Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarının Eleştirel düşünme Eğitimi Üzerine Bir Değerlendirme (Edebiyat 1 ve 2 Örnekleri)” başlıklı çalışmasında kitaplarda yer alan metinlerden önce ve sonra yer alan bölümlerin yaratıcılık, sorun çözme ve eleştirel düşünme alanlarında eğitim vermekten uzak olduğu vurgulanarak, belirlenen yetersizliklerin temelinde MEB’in yeterli bir standart geliştirememiş olmasının yattığı belirtilmiştir.

Uysal (1998), "Sosyal Bilimler öğretim yöntemlerinin eleştirici düşünme gücünün gelişmesindeki rolü" konulu çalışmasında öğrencilerin eleştirici gücünün geliştirilmesinde öğretim yöntemlerinin etkisini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma, deneysel nitelikte yapılan bir araştırmaya olup, deney grubunu oluşturan İnönü Üniversitesi Tarih Eğitimi Bölümü II. sınıf öğrencilerine tartışma yöntemleriyle 1997-1998 bahar yarıyılında Türk Kültürü ve Medeniyeti dersi verilmiştir. Araştırma sonucunda, elde edilen bulgular, tartışma yönteminin eğitim-öğretimde etkin olarak kullanılmasının öğrencilerin olaylara, olgulara, eleştirel bakabilmesinde oldukça etkili olduğunu göstermiştir.

Gelen (1999), yaptığı çalışmada ilköğretim okulları 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde öğretmenlerin problem çözme, karar verme, soru sorma, eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerini kazandırma yeterliliklerini değerlendirmiştir. Sonuç olarak öğretmenlerin belirtilen düşünme becerilerini kazandırmada kendilerini yeterli buldukları görülmüştür. Buna karşılık araştırmacı tarafından yapılan gözlemlerde öğretmenler yetersiz ya da tamamen yetersiz oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Öner (1999) yaptığı “İlköğretim Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Kubaşık Öğrenme Yönteminin Eleştirel Düşünme ve Akademik Başarıya Etkisi” adlı araştırmada, sosyal bilgiler dersinde öğrenci etkileşimini gerekli kılan kubaşık öğrenme yönteminin öğrencilerin akademik başarıları ve eleştirel düşünceleri üzerindeki etkilerini incelemiştir. Yapılan araştırmada kubaşık öğrenmenin uygulandığı deney grubu ile geleneksel yöntemin uygulandığı kontrol grubu karşılaştırılmış ve kubaşık öğrenme

yönteminin uygulandığı deney grubunun diğer gruba göre daha başarılı olduğu görülmüştür.

Demirci (2000) “Eleştirel Düşünme” adlı araştırmada eleştirel düşünme yeteneklerinin kazanılabilmesi için iyi bir okuyucu olmak gerektiğini vurgulamış, olağan düşünme ile eleştirel düşünmeyi karşılaştırmış ve eleştirel düşünmenin her yaşta insana öğretilbileceğini belirtmiştir.

Semerci (2000), yaptığı araştırmada eleştirel düşünme becerisini geliştirmeye yönelik hazırlanan öğretim materyalinin kullanıldığı öğretim ortamı ile bu materyalin öğrencilere verildiği fakat öğretim ortamında kullanılmadığı bir ortamın öğrencilerin eleştiri yapma becerilerini geliştirmedeki etkisini belirlemeye çalışmıştır. Fırat üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi üçüncü sınıfında okuyan ve mikro öğretim dersi alan öğrenciler üzerinde gerçekleştirilen araştırmanın sonucunda deney grubu öğrencilerinde daha fazla olmak üzere deney ve kontrol gruplarının her ikisinde de eleştiri yapma becerisi gelişmiştir.

Akinoğlu (2001), tarafından yapılan bir deneysel araştırmada kontrol grubuna geleneksel öğretim, deney grubuna ise eleştirel düşünme becerilerini temel alan fen bilgisi öğretimi uygulanmıştır. Araştırma sonucunda deney grubunun bilgi ve kavrama düzeyindeki erişisi kontrol grubundan anlamlı derecede yüksek çıkmıştır. Ayrıca deney grubunun eleştirel düşünme becerilerinin tutarlılık, birleştirme, uygulayabilme, yeterlilik ve iletişim kurabilme boyutundaki erişileri kontrol grubunun erişilerinden anlamlı derecede yüksek çıkmıştır. Ayrıca deney grubu öğrencilerinin fen bilgisi dersine karşı tutumlarının da kontrol grubu öğrencilerinin tutumlarından anlamlı derecede yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Şahinel (2001), “Eleştirel Düşünme Becerileri ile Tümüleşik Dil Becerilerinin Geliştirilmesi” başlıklı çalışmada eleştirel düşünme becerileri ile tümleşik dil becerilerinin geliştirilmesi yaklaşımını esas alan Türkçe öğretim programlarının toplam erişiyeye ve kalıcılığa etkisi araştırılmış ve bu modelin uygulandığı sınıf içinde oluşan sosyal ortamdan öğretmen ve öğrencilerin nasıl etkilendikleri değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular ışığında, eleştirel düşünme becerilerini temel alan yaklaşımın, Türkçe

tümleşik dil becerilerinin geliştirilmesinde geleneksel yöntemden daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tokyürek (2001), ilköğretim kademesinde öğretmen tutumlarının öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerine etkisini onaya çıkarmaya çalışmıştır. Elde edilen bulgularda öğretmenlerin % 44 oranında müfredat tarafından engellendiklerini belirttikleri bulunmuştur. Ayrıca öğretmen tutumlarının öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini etkilediği sonuçlarına ulaşmıştır.

Akbıyık (2002) “Eleştirel Düşünme Eğilimleri ve Akademik Başarı” adlı araştırmasında, yüksek eleştirel düşünme yetisine sahip öğrenciler ile düşük eleştirel düşünme yetisine sahip öğrencilerin matematik, fen grubu, dil grubu ve sosyal grubu dersleri arasındaki akademi başarı farklarını incelemiştir. Araştırma sonucunda yüksek eleştirel düşünme eğilimine sahip öğrencilerin matematik, Türk dili ve edebiyatı, sosyal grubu ve fen grubu derslerinde akademik olarak daha başarılı oldukları gözlenmiştir.

Evcen (2002) “Watson-Glaser Eleştirel Akıl Yürütme Gücü Testinin (Form S) Türkçeye Uyarlama Çalışması” adlı çalışmasında Watson-Glaser Eleştirel Akıl Yürütme Gücü Testi Form S’nin lise 1-3. sınıflar ile üniversite 1. sınıf öğrencileri için uygulanabilirliğini araştırarak, toplam 652 öğrenciye uygulanması ile testin geçerlilik ve güvenilirlik ile ilgili psikometrik özelliklerini saptamıştır. Araştırmada öğrencilerin 1. dönem sonu genel başarı ortalamalarını alınmış ve WG-EAGT Form S, araştırmaya dahil edilen öğrenciler için orta güçlükte bir eleştirel düşünme testi olarak uygulanmıştır. Çalışma sonucunda eleştirel düşünme özelliğinin, zihinsel yeteneğin önemli boyutlarından biri olduğu görülmüştür.

Kürüm (2002) “Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Gücü” adlı araştırmasında, Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi’nde öğrenim gören 1200 öğretmen adayının eleştirel düşünme gücü düzeyleri ile bu gücü oluşturan düşünme becerileri düzeylerini ve eleştirel düşünmeye etkide bulunan faktörleri incelemiştir. Yapılan araştırma sonucunda, öğretmen adaylarının eleştirel düşünme gücünün; yaşlarına, bitirdikleri ortaöğretim kurumuna, üniversiteye giriş puan düzeyi ve türüne, öğrenim gördükleri programa, sınıf düzeyine, anne ve babalarının eğitim düzeylerine,

ailelerinin gelir düzeylerine ve kendilerini geliştirme amacıyla yaptıkları etkinliklere göre farklılık gösterdiği belirlenmiştir.

Semerci (2003) tarafından yapılan “Eleştirel Düşünme Becerilerinin Geliştirilmesi” adlı araştırmada, “Gelişim ve Öğrenme” ile “Öğretimde Planlama ve Değerlendirme” olmak üzere iki öğretmenlik meslek bilgisi dersinin, Fırat Üniversitesi’ne bağlı enstitülerde doktora öğrenimi gören tez aşamasındaki öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirdiği ortaya konmuştur. Ayrıca öğrencilerin araştırmaya yönlendirilmesinin, derslerin tartışma ve soru-cevap şeklinde işlenmesinin, derse katılımlarının ve soru sormada kendilerine güven duymalarının sağlanmasının eleştirel düşünme becerilerini geliştirdiği açıklanmıştır.

Gelen (2003), “Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Düşünme Becerilerini Kazandırma Yeterliliklerinin Değerlendirilmesi” başlıklı çalışmada ilköğretim okulları 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde öğretmenlerin problem çözme, karar verme, soru sorma, eleştirel düşünme becerilerini kazandırma yeterlikleri değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonucunda, öğretmenlerin sınıfta genelde ezber sorusu sordukları, üst düzey soruları az sordukları ya da hiç sormadıkları, düşünme becerilerini kazandırma konusunda yeterli olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Özdemir (2005), tarafından yapılan bir araştırmada üniversite öğrencilerinin eleştirel düşünme becerilerinin ne düzeyde olduğu, doğum yerine, anne ve baba öğrenim durumuna ve gelir durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığı tutum ölçeği ile ölçülmeye çalışılmıştır. Araştırmacı tarafından geliştirilen ve eleştirel düşünme becerilerini içerdiği belirtilen tutum ölçeğinin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı 78 olarak bulunmuş ve ölçek 30 maddeden oluşmuştur. Araştırmanın evreni Gazi Üniversitesi öğrencilerinden oluşurken, örneklenil Gazi Eğitim Fakültesi'nden 128 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmadan elde edilen bulgular sonucunda öğrencilerin eleştirel düşünme becerisi bakımından "orta" düzeyde oldukları, eleştirel düşünme becerisine sahip olma durumlarının cinsiyet, doğum yeri, anne-baba öğrenim durumu ve gelir durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı ortaya çıkmıştır.

Karadeniz (2006), "Liselerde Eleştirel Düşünme Eğitimi" isimli yüksek lisans tezinde, öğretmen tutumlarının öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerine etkisini

ortaya koymaya ve eleştirel düşünme eğitiminin liselerde nasıl gerçekleştirileceğine dair yeni önerilerde bulunmayı amaçlamıştır. Araştırma 2005-2006 öğretim yılında Kırşehir ilinde görev yapan 100 lise öğretmeni üzerinde gerçekleştirilmiştir. Sonuç olarak öğretmenlerin eleştirel düşünme öğretimine olumlu bakmalarına karşın, eleştirel düşünmenin önündeki engelin öğretim programı olduğunu düşündükleri görülmüştür. Bayan öğretmenlerin eleştirel düşünmeye daha fazla katkı yapmaya çalıştıkları ortaya çıkmıştır.

2.11.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Mckee (1988), Sosyal Bilgiler öğretim programında okuma, tartışma ve deneme yazılarıyla eleştirel düşünceyi iletme ve öğrencilerin eleştirel düşüncesini geliştirmeyi hedeflediği projesinde, üç yıl boyunca eleştirel düşünme becerilerinin öğretimi konusunda hizmet içi eğitim verilen yedi on birinci sınıf Tarih öğretmenini ve bu sınıflarda okuyan öğrencileri denek olarak kullanmıştır. Uygulamaya ilişkin veriler yapılandırılmış görüşme, sınıf gözlemleri ve öğretmenlerle yapılan informal görüşme ve konuşmalar yoluyla toplanmıştır. Sonuçta hizmet içi eğitimde eleştirel düşünmeye uygun programı öğrenen öğretmenler çeşitli sebeplerle araştırma için geliştirilen öğretim programını ya değiştirerek uygulamışlar ya da hiç uygulamamışlardır.

Lumpkin (1992) tarafından gerçekleştirilen “Eleştirel Düşünme Becerileri Öğretiminin Beşinci ve Altıncı Sınıf Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Yeteneğine, Erişilerine ve Sosyal Bilgiler Dersi İçeriğinin Kalıcılığına Etkileri” başlıklı deneysel araştırmada veriler ön ve son test olarak kullanılan Cornell Düşünme Testi ile elde edilmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda her iki gruptaki öğrencilerin eleştirel düşünme yetenekleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Altıncı sınıf öğrencileri erişimi ve kalıcılık açılarından beşinci sınıf öğrencilerine göre daha başarılı olmuşlardır.

Walkner ve Finney (1999), yaptıkları çalışmada eleştirel düşünmenin yüksek öğretimde beceri geliştirmeyi desteklemede nasıl bir etkisinin olduğunu belirlemeye çalışmışlardır. Uygulama çalışması süresince çeşitli araştırma becerileri öğretilmeye çalışılmış, katılımcı öğrencilerle yapılan grup çalışmaları ve görüşmeler sonucunda öğrencilerde yansıtıcı düşünme aracılığıyla eleştirel farkındalıkların gelişimi

gerçekleşmiştir. Böylece öğrencilerin becerileri ve bu becerileriyle ilgili genel bilinçleri gelişmiştir.

Chau-Klu, Rudowicz, Graeme, Xiao ve Kwan (2001) tarafından yapılan “Üniversite Öğrencilerinin Eleştirel Düşünceleri Üzerinde Aile Statüsünün Önemi” adlı araştırmada orta ve yüksek statüden gelen öğrencilerin eleştirel düşünme açısından, düşük statüden gelen öğrencilere göre daha gelişmiş oldukları görülmüştür. Ayrıca, yüksek sınıfa mensup ailelerin çocuklarının düşük sınıfa ait ailelerin çocuklarına göre daha fazla eleştirel ve detaylandırıcı öğrenme öğeleri içeren eleştirel düşünce yatkınlığına sahip oldukları ifade edilmiştir.

Appling (2001), üniversite öğrencilerinin, 4 yıl sonunda, problem çözme ve eleştirel düşünme becerilerine yönelik öz değerlendirme değişimine (self-ratig change) 6 faktörün etkisini araştırmıştır. Bu altı faktör; akademik yetenek puanları, sosyo-ekonomik düzeyleri, cinsiyet, akademik benlik algısı, akademik alan ve üniversitede bir önceki yıl yaptıkları etkinliklerdir. Araştırma 1056 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Sonuç olarak öğrencilerin problem çözme ve eleştirel düşünmede öz değerlendirme değişimlerini doğrudan ve dolaylı olarak etkileyen en önemli faktör, öğrencilerin bir önceki yıl etkinliklere katılma durumları bulunmuştur. Bunun yanında akademik benlik algısının da doğrudan ve dolaylı etkileri olduğu görülmüştür. Akademik alanın doğrudan veya dolaylı etkisi bulunamamıştır. Öğrencilerin önceki başarı durumları ise sadece dolaylı etkiye sahip bulunmuştur (akt. Akar, 2007: 38).

Young ve Haris (2000), tarafından Illinois State Üniversitesi 602 birinci sınıf öğrencisinin eleştirel düşüncelerini ölçmek üzere bir çalışma yapılmıştır. Çalışmada Üniversite Değerlendirme Ofisi tarafından geliştirilen Eleştirel Düşünme Testi kullanılmıştır. Test, 14 mantıksal muhakeme (logical reasoming) ve 14 okuma anlamayı ölçen maddeden oluşmuştur. Çalışma sonucunda mantıksal muhakeme ve okuma anlama açısından öğrencilerin ön-son test puanları arasında anlamlılık bulunmuştur.

Üniversite öğrencileri üzerinde yapılan araştırmalarda eleştirel düşünme becerileri ölçülmüş ve eleştirel düşünme becerilerinin yüksek olduğu, öğrencilerin kendilerini geliştirmeye istekli oldukları tespit edilmiştir. Lise öğrencileri üzerinde yapılan araştırmada eleştirel düşünmeyi yaşantılarında uygulamadıkları, öğretmenlerin otoriter oldukları saptanmıştır. Öğretmenler üzerinde yapılan araştırmada içinde

yaşadıkları kültürün ayırt edici özelliklerinin farkında olmadıkları eleştirel düşünmeyi bu alanda kullanmadıkları tespit edilmiştir.

Jackson and Wasson (2003), çalışmalarında eleştirel düşünme kullanılarak, öğretmen adaylarına çoklu kültürel deneyimleri analizinin yapılmasını amaçlamışlardır. Araştırma sonunda, eleştirel olarak ele alınan bir olayda öğrencilerin çoğunluğu kendi yaşamlarında yerleşmiş olan kültürel dinamiklerin çok az farkında oldukları ve onları ayırt etme uygulamalarında toplumsal ve sistematik problemleri tanıyıp adlandıramadıkları sonucuna varılmıştır.

Phillely (2005), makalesinde olay araştırmasında eleştirel düşünme becerilerinin kullanımına dikkat çekilmiştir. Bu amaçla oluşturulan araştırma takımları sık sık çelişen bilgiyle karşı karşıya bırakılmış ve olay araştırması, eleştirel düşünme becerilerinin kullanılmasıyla artırılmaya çalışılmıştır.

Tiwari, Lai, So ve Yuen (2003) Hong Kong'da bir üniversitede hemşirelik öğrencileri üzerinde yaptıkları “Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Gelişimine Öğretim Tekniğinin Etkisi” adlı çalışmada öğretim tekniğinin eleştirel düşünmenin gelişimine etkisini incelemişlerdir. Bu çalışmaya göre bir akademik yıl boyunca problem odaklı öğrenme ile eğitim alan öğrencilerin eleştirel düşünme becerileri, bu dersin paralelinde ders tekriri yöntemiyle eğitilen öğrencilere göre daha fazla gelişmiştir.

Eleştirel düşünme, kapsam olarak çok geniş bir düşünme becerisidir. Hayatın her alanına girmektedir. Bu konu ile ilgili yapılan araştırmalar genel olarak okullarda ve üniversitelerde okuyan öğrencilerle, ders veren öğretmenler üzerinde yapılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama araçları, ölçeğin geçerlik ve güvenilirliği, araştırmanın uygulanması, verilerin toplanması ve veri analiz teknikleri ile ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

İlköğretim 4. ve 5. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerisi ile örtüşme düzeyini belirlemeyi amaçlayan bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi yöntemi kullanılmıştır.

Bu çalışma var olan durumu ortaya koymasından dolayı betimsel nitelikli bir çalışmadır. Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

“Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmadır”(Yıldırım ve Şimşek, 2003, S.19).

Araştırmada, ilköğretim 4. ve 5. Türkçe ders kitaplarının eleştirel düşünme becerileriyle örtüşme düzeyi “doküman incelemesi” yöntemiyle analiz edilmiştir.

“Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar”(Yıldırım ve Şimşek, 2003, S.140).

Dokümanlar, nitel araştırmalarda etkili bir şekilde kullanılması gereken önemli bilgi kaynaklarıdır. Bu tür araştırmalarda, araştırmacı, ihtiyacı olan veriyi, gözlem veya görüşme yapmaya gerek kalmadan elde edebilir. Bu anlamda doküman incelemesi, araştırmacıya, zaman ve para tasarrufu anlamında katkıda bulunacaktır. Öte yandan, nitel araştırmalarda gözlem ve görüşme gibi diğer veri toplama yöntemleriyle birlikte kullanıldığında verinin çeşitlendirilmesi amacına hizmet edecek ve araştırmanın geçerliğini önemli ölçüde arttıracaktır.

3.2. Evren ve Örneklem(Araştırma Grubu)

3.2.1. Araştırmanın evreni

İlgili araştırmanın evrenini 2010-2011 eğitim öğretim yılında Erzurum ilinde ilköğretim 4. ve 5. sınıfta okutulan Türkçe ders kitapları oluşturmaktadır.

3.2.2. Araştırmanın örnekleme

Bu araştırmanın örneklemini 2010-2011 eğitim-öğretim yılında Erzurum ilinde ilköğretim okullarında 4. ve 5. sınıfta okutulan Türkçe ders kitaplarından yalnız birer yayın oluşturmaktadır. Bu yayınlar Erzurum İl Milli Eğitim Müdürlüğüyle yapılan görüşmeler sonucu tespit edilmiş. Örneklem seçiminde seçkisiz örnekleme yöntemlerinden, basit seçkisiz örneklem yöntemi kullanılmıştır. Tespit edilen yayınlar listelenmiştir. Bu yayınlar arasından 4. sınıfa ait bir, 5. sınıfa ait bir yayın seçilmiştir.

Bu yayınlar MEB onaylı 4.ve 5. sınıf Türkçe derslerinde okutulan yayınlardır. 4.sınıf Türkçe ders kitabı Özgün Matbaacılık'a, 5.sınıf Türkçe ders kitabı Engin Yayınevi'ne aittir.

Tablo 3.1.

Değerlendirilen Türkçe Ders Kitapları (4. ve 5. Sınıf)

Sınıf Düzeyi	İncelenen Çalışma Kitapları
4	<p>Öğrenci Çalışma Kitabı,</p> <p>Özgün Matbaacılık; Sebahat BOZBEY, Münevver OĞAN, Müzeyyen ÖZKARA, Ahmet AKTAŞ,ERCÜMENT DEMİR, Yrd. Doç.Dr. Kemal KÖKSAL</p> <p>Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu'nun 31.05.2006 tarih ve 261 sayılı kararıyla 2006-2007 öğretim yılından başlayarak 5 (beş) yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilmiştir.</p>
5	<p>Öğrenci Çalışma Kitabı,</p> <p>Engin Yayınevi; Dr.Mehmet HENGİRMEN, Nergiz ÖZİŞ, Neslihan ÖNGAY</p> <p>Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu'nun 06.06.2006 tarih ve B.08.0.TTK.0.01.03.02/611-5915 sayılı kararıyla 2006-2007 öğretim yılından başlayarak 5 (beş) yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilmiştir.</p>

Tablo 3.1'de 2010-2011 eğitim-öğretim yılında Erzurum ilinde ilköğretim okullarında okutulan 4. ve 5. sınıf Türkçe ders kitapları arasından bu araştırma için incelenen kitaplar ile ilgili kimlik bilgileri yer almaktadır.

3.3. Verilerin elde edilmesi

Verilerin elde edilmesinde MEB onaylı 2010-2011 eğitim-öğretim yılı ilköğretim 4. ve 5. sınıf Türkçe derslerinde okutulan ders kitaplarındaki metinlere ait etkinlikler kullanılmıştır. Bu etkinlikler Ulaş, vd. (2010), tarafından geliştirilen sınıflandırmaya göre incelenmiş ve etkinliklerin eleştirel düşünme becerileri ile örtüşme düzeyi tespit edilmiştir.

3.3.1. Veri Toplama Aracı

Araştırmada Ulaş, vd. (2010), tarafından geliştirilen eleştirel düşünme becerileri sınıflandırması kullanılmıştır. Bu sınıflandırma yedi eleştirel düşünme alt becerisine ait 110 kazanımdan oluşmaktadır. İlköğretim Türkçe 4. ve 5. sınıf ders kitaplarında yer alan metin etkinlikleri bu sınıflandırmaya göre titizlikle tek tek incelenmiş ve yedi eleştirel düşünme alt becerisine göre kategorize edilmiştir.

3.4. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler çözümlenirken frekans ve yüzde değerler kullanılmıştır. İlk olarak Türkçe ders kitaplarında yer alan metin etkinlikleri Ulaş, vd. (2010) tarafından geliştirilen yedi eleştirel düşünme alt becerilerine göre sınıflandırılmıştır.

İlköğretim 4. ve 5. sınıf Türkçe ders kitaplarında 8'er tema yer almaktadır. Her bir temaya ait 4 metin vardır. Bu metinlere ait etkinlik sayıları 3 ile 11 arasında değişmektedir. 4.sınıf Türkçe ders kitabında 240 etkinlik, 5.sınıf Türkçe ders kitabında ise 218 etkinlik yer almaktadır. Her bir etkinliğin eleştirel düşünme becerileri sınıflandırmasına ait 110 kazanımdan herhangi biriyle ilişkili olup olmadığı, eğer ilişkiliyse hangi eleştirel düşünme becerisi ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

Elde edilen nitel veriler sayısal değerler kullanılarak frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Frekans ve yüzde değerler incelendiğinde etkinliklerin eleştirel düşünme becerileri ile örtüşme düzeyi daha anlaşılır bir şekilde yorumlanabilmektedir. 4. ve 5. sınıf ders kitaplarına ait yüzde değerlerle ilgili anlamlı yorum yapabilmek için değer

aralıkları oluşturulmuştur. Kitaplarda yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerileri ile örtüşme düzeylerinin tespiti için oluşturulan bu değer aralığı kullanılmıştır.

Yüzde değerler dört aralık başlığı altında incelenmiştir. Birinci aralık % 0-% 25 değerler arasını kapsamaktadır ve “düşük düzey”olarak belirlenmiştir. İkinci Aralık % 26-% 50 değerler arasını kapsamaktadır ve”orta düzey “olarak belirlenmiştir. Üçüncü aralık % 51-% 75 değerler arasını kapsamaktadır ve “yüksek düzey”olarak belirlenmiştir. Dördüncü aralık ise % 76-% 100 değerler arasını kapsamaktadır ve de “çok yüksek düzey”olarak belirlenmiştir. Bu değer aralıklarına göre ilköğretim 4. ve 5. sınıf Türkçe ders kitaplarının eleştirel düşünme becerisi ile örtüşme düzeyi tespit edilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR ve YORUM

Bu bölümde araştırmaya ait bulgular ve yorumlar yer almaktadır. Araştırmaya ait nitel olarak belirlenen veriler yüzde ve frekans değerler kullanılarak tablolar halinde sunulmuştur. Daha sonra yüzde değerlere göre belirlenen aralıklar kullanılarak veriler yorumlanmıştır.

4.1. İlköğretim 4.sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerisi ile örtüşme düzeyine ait bulgular ve yorumlar

Tablo 4.1

İlköğretim 4. sınıf Türkçe ders kitabının 1. Temasında yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerilerine göre frekans ve yüzde dağılımı

4.SINIF TÜRKÇE ÇALIŞMA KİTABI						
1.TEMA: OYUN VE SPOR						
		1.METİN Bebek	2.METİN Rüzgârı Yakalayın	3.METİN Uçurtma (Dinleme Metni)	4.METİN Penaltı Atarken	Toplam
Yorumlama	f	2	3	1	2	8
	%	% 25	% 30	% 25	% 20	% 25
Analiz	f		1		2	3
	%		% 10		% 20	% 9,3
Değerlendirme- Uygulama	f	3	3	1	2	9
	%	% 37,5	% 30	% 25	% 20	% 28,1
Çıkarım yapma	f					
	%					
Sınıflandırma	f			1		1
	%			% 25		% 3,1
Karşılaştırma	f				1	1
	%				% 10	% 3,1
Sorgulama	f					
	%					
Toplam	f/T	5/8	7/10	3/4	7/10	22/32
	%	% 62,5	% 70	% 75	% 70	%68,75

Tablo 4.1’de eleştirel düşünme becerilerinin 1. Temadaki metinlere göre dağılımlarının yüzde ve frekans oranları incelendiğinde:

Birinci metinde yorumlama becerisi ile örtüşen 2 (%25), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 3 (%37,5) etkinlik vardır. Birinci metinde etkinliklerin %62,5’i eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

İkinci metinde yorumlama becerisi ile örtüşen 3 (%30), analiz becerisi ile örtüşen 1(% 10), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 3 (%30) etkinlik vardır. İkinci metinde etkinliklerin % 70’i eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Üçüncü metinde yorumlama becerisi ile örtüşen 1 (%25), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 1 (%25), sınıflandırma becerisi ile örtüşen 1 (%25) etkinlik vardır. Üçüncü metinde etkinliklerin %75’i eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Dördüncü metinde yorumlama becerisi ile örtüşen 2 (%20), analiz becerisi ile örtüşen 2 (% 20), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 2 (%20), karşılaştırma becerisi ile örtüşen 1 (% 10) etkinlik vardır. Dördüncü metinde etkinliklerin % 70’i eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Birinci temada yer alan toplam 32 etkinlikten 22 (%68,75)’si eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir. Birinci temaya ait yüzdeler incelendiğinde üçüncü değer aralığına girdiği görülmektedir. Birinci temada yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmesi “yüksek düzey” olarak belirlenmiştir.

Tablo 4. 2

İlköğretim 4. sınıf Türkçe ders kitabının 2. Temasında yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerilerine göre frekans ve yüzde dağılımı

2.TEMA: ATATÜRK						
		<i>1.METİN</i> <i>Gazi’yi</i> <i>Karşıladım</i>	<i>2.METİN</i> <i>Atatürk’ün</i> <i>Hayatında</i> <i>Çeşitli</i> <i>Yönler</i>	<i>3.METİN</i> <i>Atatürk</i>	<i>4.METİN</i> <i>Atatürk ve</i> <i>Güzel Sanalar</i> <i>(Dinleme</i> <i>Metni)</i>	<i>Toplam</i>
YORUMLAMA	f	2	2	1	1	6
	%	% 20	% 22,2	% 12,5	% 25	% 19,3
ANALİZ	f	3	2	2		7
	%	% 30	% 22,2	% 25		% 22,5

Tablo 4.2 (devam)

DEĞERLENDİRME	f	4	2	2	8	
E- UYGULAMA	%	% 40	% 22,2	% 50	% 25,8	
ÇIKARIM	f		1	1	2	
YAPMA	%		% 11,1	% 12,5	% 6,4	
SINIFLANDIRMA	f					
	%					
KARŞILAŞTIRMA	f		1		1	
A	%		% 11,1		% 3,2	
SORGULAMA	f					
	%					
TOPLAM	f	9/10	8/9	4/8	3/4	24/31
	/					
	T					
	%	% 90	% 88,8	% 50	% 75	% 77,4

Tablo 4.2’de eleştirel düşünme becerilerinin 2. Temadaki metinlere göre dağılımlarının yüzde ve frekans oranları incelendiğinde:

Birinci metinde yorumlama becerisi ile örtüşen 2 (%20), analiz becerisi ile örtüşen 3 (%30), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 4 (% 40) etkinlik vardır. Birinci metinde etkinliklerin % 90’ı eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

İkinci metinde yorumlama becerisi ile örtüşen 2 (%22,2), analiz becerisi ile örtüşen 2 (%22,2), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 2 (%22,2), çıkarım yapma becerisi ile örtüşen 1 (%11,1), karşılaştırma becerisi ile örtüşen 1 (%11,1) etkinlik vardır. İkinci metinde etkinliklerin %88,8’i eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Üçüncü metinde yorumlama becerisi ile örtüşen 1 (%12,5), analiz becerisi ile örtüşen 2 (%25), çıkarım yapma becerisi ile örtüşen 1 (%12,5) etkinlik vardır. Üçüncü metinde etkinliklerin % 50’si eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Dördüncü metinde yorumlama becerisi ile örtüşen 1 (%25), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 2 (%50), etkinlik vardır. Dördüncü metinde etkinliklerin % 75’i eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

İkinci temada yer alan toplam 31 etkinlikten 24 (%77,4)’ü eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir. İkinci temaya ait yüzdeler değerlendirildiğinde dördüncü

değer aralığına girdiği görülmektedir. İkinci temada yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmesi “çok yüksek düzey” olarak belirlenmiştir.

Tablo 4.3.

İlköğretim 4. sınıf Türkçe ders kitabının 3. Temasında yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerilerine göre frekans ve yüzde dağılımı

3.TEMA: BİREY VE TOPLUM						
		1.METİN <i>Geçmişten Günümüze Evler</i>	2.METİN <i>Şenlikli Bir Akşam Yemeği</i>	3.METİN <i>GülerYüzlü Olunuz (Dinleme Metni)</i>	4.METİN <i>Karışık Hesap</i>	Toplam
YORUMLAMA	f	4	1	1	1	7
	%	% 50	% 9,09	% 16,6	% 10	% 20
ANALİZ	f	1	2	1	2	6
	%	% 12,5	% 18,18	% 16,6	% 20	% 17,1
DEĞERLENDİRME- UYGULAMA	f	1	4	1	2	8
	%	% 12,5	% 36,36	% 16,6	% 20	% 22,8
ÇIKARIM YAPMA	f	1		1		2
	%	% 12,5		% 16,6		% 5,7
SINIFLANDIRMA	f		1			1
	%		% 9,09			% 2,8
KARŞILAŞTIRMA	f			1	2	3
	%			% 16,6	% 20	% 8,5
SORGULAMA	f					
	%					
TOPLAM	f/T	7/8	8/11	5/6	7/10	27/35
	%	% 87,5	% 72,72	% 83,3	% 70	% 77,1

Tablo 4.3’te eleştirel düşünme becerilerinin 3. Temadaki metinlere göre dağılımlarının yüzde ve frekans oranları incelendiğinde:

Birinci metinde yorumlama becerisi ile örtüşen 4 (%50), analiz becerisi ile örtüşen 1 (%12,5), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 1 (%12,5), çıkarım yapma becerisi ile örtüşen 1 (%12,5) etkinlik vardır. Birinci metinde etkinliklerin % 87,5’i eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

İkinci metinde yorumlama becerisi ile örtüşen 1 (%9,09), analiz becerisi ile örtüşen 2 (%18,18), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 4 (%36,36), sınıflandırma becerisi ile örtüşen 1 (%9,09) etkinlik vardır. İkinci metinde etkinliklerin % 72,72’si eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Üçüncü metinde yorumlama becerisi ile örtüşen 1 (%16,6), analiz becerisi ile örtüşen 1 (%16,6), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 1 (%16,6), çıkarım yapma becerisi ile örtüşen 1 (%16,6), karşılaştırma becerisi ile örtüşen 1 (%16,6) etkinlik vardır. Üçüncü metinde etkinliklerin %83,3'ü eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Dördüncü metinde yorumlama becerisi ile örtüşen 1 (%10), analiz becerisi ile örtüşen 2 (% 20), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 2 (%20), karşılaştırma becerisi ile örtüşen 2 (% 20) etkinlik vardır. Dördüncü metinde etkinliklerin %70'i eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Üçüncü temada yer alan toplam 35 etkinlikten 27 (%77,1)'si eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir. Üçüncü temaya ait yüzdelerik değer incelendiğinde dördüncü değer aralığına girdiği görülmektedir. Üçüncü temada yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmesi “çok yüksek düzey”olarak belirlenmiştir.

Tablo 4.4

İlköğretim 4.sınıf Türkçe ders kitabının 4.Temasında yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerilerine göre frekans ve yüzde dağılımı

4.TEMA: ÜRETİM, TÜKETİM ve VERİMLİLİK						
		<i>1.METİN Ayakkabının Öyküsü</i>	<i>2.METİN Pazar Yeri</i>	<i>3.METİN Şemsiye</i>	<i>4.METİN Bir Şişe Petrol(Dinle me Metni)</i>	<i>Toplam</i>
YORUMLAMA	f		1			1
	%		% 9,09			% 3,3
ANALİZ	f	1	2	2		5
	%	% 12,5	% 18,18	% 25		% 16,6
DEĞERLENDİRME- UYGULAMA	f		3	2	1	6
	%		% 27,27	% 25	% 33,3	% 20
ÇIKARIM YAPMA	f	3	2		1	6
	%	% 37,5	% 18,18		% 33,3	% 20
SINIFLANDIRMA	f	1	1			2
	%	% 12,5	% 9,09			% 6,6
KARŞILAŞTIRMA	f		1			1
	%		% 9,09			% 3,3
SORGULAMA	f					
	%					
TOPLAM	f/T	5/8	10/11	4/8	2/3	21/30
	%	% 62,5	% 90,9	% 50	% 66,6	% 70

Tablo 4.4'te eleştirel düşünme becerilerinin 4.Temadaki metinlere göre dağılımlarının yüzde ve frekans oranları incelendiğinde:

Birinci metinde analiz becerisi ile örtüşen 1 (%12,5), çıkarım yapma becerisi ile örtüşen 3 (%37,5), sınıflandırma becerisi ile örtüşen 1 (%12,5) etkinlik vardır. Birinci metinde etkinliklerin % 62,5'i eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

İkinci metinde yorumlama becerisi ile örtüşen 1 (%9,09), analiz becerisi ile örtüşen 2 (%18,18), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 3 (%27,27), çıkarım yapma becerisi ile örtüşen 2 (%18,18), sınıflandırma becerisi ile örtüşen 1 (%9,09), karşılaştırma becerisi ile örtüşen 1 (%9,09) etkinlik vardır. İkinci metinde etkinliklerin % 90,09'u eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Üçüncü metinde analiz becerisi ile örtüşen 2 (%25), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 2 (%25) etkinlik vardır. Üçüncü metinde etkinliklerin %50'si eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Dördüncü metinde değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 1 (%33,3), çıkarım yapma becerisi ile örtüşen 1 (%33,3) etkinlik vardır. Dördüncü metinde etkinliklerin %66,6'sı eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Dördüncü temada yer alan toplam 30 etkinlikten 21 (%70)'i eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir. Dördüncü temaya ait yüzdelerik değer incelendiğinde üçüncü değer aralığına girdiği görülmektedir. Dördüncü temada yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmesi "yüksek düzey" olarak belirlenmiştir.

Tablo 4.5.

İlköğretim 4.sınıf Türkçe ders kitabının 5. Temasında yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerilerine göre frekans ve yüzde dağılımı

5.TEMA: DEĞERLERİMİZ						
		<i>1.METİN</i> <i>İnsan ve Söz</i>	<i>2.METİN</i> <i>Eskici</i>	<i>3.METİN</i> <i>Halay</i>	<i>4.METİN</i> <i>Mehmetçik</i> <i>(Dinleme</i> <i>Metni)</i>	<i>Toplam</i>
YORUMLAMA	f		1	2		3
	%		% 12,5	% 22,2		% 10,7
ANALİZ	f		3	3		6
	%		% 37,5	% 33,3		% 21,4
DEĞERLENDİRME-UYGULAMA	f	4	2	1	2	9
	%	% 66,6	% 25	% 11,1	% 40	% 32,1
ÇIKARIM YAPMA	f		1			1
	%		% 12,5			% 3,5
SINIFLANDIRMA	f			1		1
	%			% 11,1		% 3,5
KARŞILAŞTIRMA	f					
	%					
SORGULAMA	f					
	%					
TOPLAM	f/T	4/6	7/8	7/9	2/5	20/28
	%	% 66,6	87,5	% 77,7	% 40	% 71,4

Tablo 4.5'te eleştirel düşünme becerilerinin 5.Temadaki metinlere göre dağılımlarının yüzde ve frekans oranları incelendiğinde:

Birinci metinde değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 4 (%66,6), etkinlik vardır. Diğer eleştirel düşünme becerileri ile örtüşen etkinliklere yer verilmemiştir. Birinci metinde etkinliklerin % 66,6'sı eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

İkinci metinde yorumlama becerisi ile örtüşen 1 (%12,5), analiz becerisi ile örtüşen 3 (%37,5), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 2 (%25), çıkarım yapma becerisi ile örtüşen 1 (%12,5) etkinlik vardır. İkinci metinde etkinliklerin %87,5'i eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Üçüncü metinde yorumlama becerisi ile örtüşen 2 (%22,2), analiz becerisi ile örtüşen 3 (%33,3), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 1 (%11,1), sınıflandırma becerisi ile örtüşen 1 (%11,1) etkinlik vardır. Üçüncü metinde etkinliklerin %77,7'si eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Dördüncü metinde değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 2 (%40), etkinlik vardır. Diğer eleştirel düşünme becerileri ile örtüşen etkinliklere yer verilmemiştir. Dördüncü metinde etkinliklerin %40'ı eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Beşinci temada yer alan toplam 28 etkinlikten 20 (%71,4)'si eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir. Beşinci temaya ait yüzdelerik değer incelendiğinde üçüncü değer aralığına girdiği görülmektedir. Beşinci temada yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmesi “yüksek düzey” olarak belirlenmiştir.

Tablo 4.6.

İlköğretim 4. sınıf Türkçe ders kitabının 6.Temasında yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerilerine göre frekans ve yüzde dağılımı

6.TEMA: HAYAL GÜCÜ						
		1.METİN <i>Hayalden Bilime</i>	2.METİN <i>Dünyalı Yaratıklar</i>	3.METİN <i>Avcı ile Tavşan (Dinleme Metni)</i>	4.METİN <i>Düş Martısının Şiiri</i>	Toplam
YORUMLAMA	f	2	1	1	2	6
	%	% 25	% 14,2	% 16,6	% 40	%23,07
ANALİZ	f	1	1	2	1	5
	%	% 12,5	% 14,2	% 33,3	% 20	% 19,3
DEĞERLENDİRME-UYGULAMA	f	1	3	2		6
	%	% 12,5	% 42,8	% 33,3		%23,07
ÇIKARIM YAPMA	f		2			2
	%		% 28,5			% 7,6
SINIFLANDIRMA	f	1				1
	%	% 12,5				% 3,8
KARŞILAŞTIRMA	f				1	1
	%				% 20	% 3,8
SORGULAMA	f	1				1
	%	% 12,5				% 3,8
TOPLAM	f/T	6/8	7/7	5/6	4/5	22/26
	%	% 75	% 100	% 83,3	% 80	% 84,6

Tablo 4.6'da eleştirel düşünme becerilerinin 6.Temadaki metinlere göre dağılımlarının yüzde ve frekans oranları incelendiğinde:

Birinci metinde yorumlama becerisi ile örtüşen 2 (%25), analiz becerisi ile örtüşen 1 (%12,5), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 1 (%12,5), sınıflandırma becerisi ile örtüşen 1 (%12,5), sorgulama becerisi ile örtüşen 1 (%12,5)

etkinlik vardır. Birinci metinde etkinliklerin %75'i eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

İkinci metinde yorumlama becerisi ile örtüşen 1 (%14,2), analiz becerisi ile örtüşen 1 (%14,2), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 3 (%42,8), çıkarım yapma becerisi ile örtüşen 2 (%28,5) etkinlik vardır. İkinci metinde tüm etkinlikler eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Üçüncü metinde yorumlama becerisi ile örtüşen 1 (%16,6), analiz becerisi ile örtüşen 2 (%33,3), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 2 (%33,3), etkinlik vardır. Üçüncü metinde etkinliklerin %83,3'ü eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Dördüncü metinde yorumlama becerisi ile örtüşen 2 (%40), analiz becerisi ile örtüşen 1 (%20), karşılaştırma becerisi ile örtüşen 1 (%20) etkinlik vardır. Dördüncü metinde etkinliklerin %80'i eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Altıncı temada yer alan toplam 26 etkinlikten 22 (%84,6)'si eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir. Altıncı temaya ait yüzdeler değeri incelendiğinde dördüncü değeri aralığına girdiği görülmektedir. Altıncı temada yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmesi "çok yüksek düzey" olarak belirlenmiştir.

Tablo 4.7

İlköğretim 4. sınıf Türkçe ders kitabının 7. Temasında yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerilerine göre frekans ve yüzde dağılımı

7.TEMA: GÜZEL ÜLKEM TÜRKİYE						
		1.METİN Anadolu Üstüne	2.METİN Ülkem'in Renkli Haritası	3.METİN Vatan	4.METİN Dünya Çocuk Bayramı (Dinleme Metni)	Toplam
YORUMLAMA	f	1	2	1	1	5
	%	% 11,1	% 25	% 16,6	% 20	% 17,8
ANALİZ	f	1		1	1	3
	%	% 11,1		% 16,6	% 20	% 10,7
DEĞERLENDİRME- UYGULAMA	f	2	3	2	1	8
	%	% 22,2	% 37,5	% 33,3	% 20	% 28,5
ÇIKARIM YAPMA	f	1				1
	%	% 11,1				% 3,5
SINIFLANDIRMA	f					
	%					
KARŞILAŞTIRMA	f					
	%					
SORGULAMA	f					
	%					
TOPLAM	f/T	5/9	5/8	4/6	3/5	17/28
	%	% 55,5	% 62,5	% 66,6	% 60	% 60,7

Tablo 4.7’de eleştirel düşünme becerilerinin 7.Temadaki metinlere göre dağılımlarının yüzde ve frekans oranları incelendiğinde:

Birinci metinde yorumlama becerisi ile örtüşen 1 (%11,1), analiz becerisi ile örtüşen 1 (%11,1), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 2 (%22,2), çıkarım yapma becerisi ile örtüşen 1 (%11,1), etkinlik vardır. Birinci metinde etkinliklerin %55,5’i eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

İkinci metinde yorumlama becerisi ile örtüşen 2 (%25), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 3 (%37,5) etkinlik vardır. İkinci metinde etkinliklerin %62,5’i eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Üçüncü metinde yorumlama becerisi ile örtüşen 1 (%16,6), analiz becerisi ile örtüşen 1 (%16,6), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 2 (%33,3) etkinlik vardır. Üçüncü metinde etkinliklerin %66,6’sı eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Dördüncü metinde yorumlama becerisi ile örtüşen 1 (%20), analiz becerisi ile örtüşen 1 (%20), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 1 (%20) etkinlik vardır. Dördüncü metinde etkinliklerin %60’ı eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Yedinci temada yer alan toplam 28 etkinlikten 17 (%60,7)’si eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir. Yedinci temaya ait yüzdelerik değer incelendiğinde üçüncü değer aralığına girdiği görülmektedir. Yedinci temada yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmesi “yüksek düzey”olarak belirlenmiştir.

Tablo 4.8

İlköğretim 4. sınıf Türkçe ders kitabının 8. Temasında yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerilerine göre frekans ve yüzde dağılımı

8.TEMA: SAĞLIK VE ÇEVRE						
		<i>1.METİN Gümüş Tüylü Martı</i>	<i>2.METİN Bin Elli Yaşındaki Ağaç</i>	<i>3.METİN Tüy Can</i>	<i>4.METİN Doğal Çevremiz (Dinleme Metni)</i>	<i>Toplam</i>
YORUMLAMA	f	3		2	1	5
	%	% 30		% 22,2	% 25	% 16,6
ANALİZ	f	2	1	2	1	6
	%	% 20	% 14,2	% 22,2	% 25	% 20
DEĞERLENDİRME- UYGULAMA	f	1	1	2	1	5
	%	% 10	% 14,2	% 22,2	% 25	% 16,6
ÇIKARIM YAPMA	f	1		1		3
	%	% 10		% 11,1		% 10
SINIFLANDIRMA	f					
	%					
KARŞILAŞTIRMA	f		1			1
	%		% 14,2			% 3,3
SORGULAMA	f					
	%					
TOPLAM	f/T	7/10	3/7	7/9	3/4	20/30
	%	% 70	% 42,6	% 77,7	% 75	% 66,6

Tablo 4.8’de eleştirel düşünme becerilerinin 8.Temadaki metinlere göre dağılımlarının yüzde ve frekans oranları incelendiğinde:

Birinci metinde yorumlama becerisi ile örtüşen 3 (%30), analiz becerisi ile örtüşen 2 (%20), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 1 (%10), çıkarım yapma becerisi ile örtüşen 1 (%10), etkinlik vardır. Birinci metinde etkinliklerin %70’i eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

İkinci metinde analiz becerisi ile örtüşen 1 (%14,2), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 1 (%14,2), karşılaştırma becerisi ile örtüşen 1 (%14,2) etkinlik vardır. İkinci metinde etkinliklerin %42,6’sı eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Üçüncü metinde yorumlama becerisi ile örtüşen 1 (%11,1), analiz becerisi ile örtüşen 2 (%22,2), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 2 (%22,2), çıkarım

yapma becerisi ile örtüşen 2 (%22,2) etkinlik vardır. Üçüncü metinde etkinliklerin %77,7'si eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Dördüncü metinde yorumlama becerisi ile örtüşen 1 (%25), analiz becerisi ile örtüşen 1 (%25), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 1 (%25) etkinlik vardır. Dördüncü metinde etkinliklerin %75'i eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Sekizinci temada yer alan toplam 30 etkinlikten 20 (%66,6)'si eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir. Sekizinci temaya ait yüzdelik değer incelendiğinde üçüncü değer aralığına girdiği görülmektedir. Sekizinci temada yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmesi "yüksek düzey" olarak belirlenmiştir.

Tablo 4.9

İlköğretim 4. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerilerine göre frekans ve yüzde dağılımı

4.SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI										
		1. Tema	2. Tema	3. Tema	4. Tema	5. Tema	6. Tema	7. Tema	8. Tema	Toplam
Yorumlama	f	8	6	7	1	3	6	5	5	41
	%	% 25	%19,3	% 20	% 3,3	%10,7	%23,07	%17,8	% 16,6	%17,08
Analiz	f	3	7	6	5	6	5	3	6	41
	%	% 9,3	%22,5	%17,1	%16,6	%21,4	%19,2	%10,7	% 20	%17,08
Değerlendirme - Uygulama	f	9	8	8	6	9	6	8	5	59
	%	%28,1	%25,8	%22,8	% 20	%32,1	%23,07	%28,5	% 16,6	%24,5
Çıkarım yapma	f		2	2	6	1	2	1	2	16
	%		%6,4	%5,7	% 20	% 3,5	%7,6	%3,5	%6,6	%6,6

Tablo 4.9. (devam)

Sınıflandırma	f	1		1	2	1	1			6
	%	% 3,1		% 2,8	% 6,6	% 3,5	%3,8			%2,5
Karşılaştırma	f	1	1	3	1		1		1	8
	%	% 3,1	%3,2	%8,5	% 3,3		%3,8		%3,3	% 3,3
Sorgulama	f						1			1
	%						%3,8			%0,4
Toplam	f/ T	22/32	24/31	27/35	21/30	20/28	22/26	17/28	19/30	172/240
	%	%68,7	%77,4	%77,1	% 70	%71,4	%84,6	%60,7	%63,3	% 71,6

Tablo 4.9’da eleştirel düşünme becerilerinin İlköğretim 4.sınıf Türkçe ders kitabında yer alan tüm temalara göre dağılımlarının yüzde ve frekans oranları incelendiğinde:

Birinci temada yorumlama becerisi ile örtüşen 8 (%25), analiz becerisi ile örtüşen 3 (%9,3), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 9 (%28,1), sınıflandırma becerisi ile örtüşen 1 (%3,1), karşılaştırma becerisi ile örtüşen 1 (%3,1) etkinlik vardır. Birinci temada etkinliklerin %68,7’si eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

İkinci temada yorumlama becerisi ile örtüşen 6 (%19,3), analiz becerisi ile örtüşen 7 (%22,5), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 8 (%25,8), çıkarım yapma becerisi ile örtüşen 2 (%6,49), karşılaştırma becerisi ile örtüşen 1 (%3,2) etkinlik vardır. İkinci temada etkinliklerin %77,4’ü eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Üçüncü temada yorumlama becerisi ile örtüşen 7 (%20), analiz becerisi ile örtüşen 6 (%17,1), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 8 (%22,8), çıkarım yapma becerisi ile örtüşen 2 (%5,7), sınıflandırma becerisi ile örtüşen 1 (%2,8), karşılaştırma becerisi ile örtüşen 3 (%8,5) etkinlik vardır. Üçüncü temada etkinliklerin %77,1’i eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Dördüncü temada yorumlama becerisi ile örtüşen 1 (%3,3), analiz becerisi ile örtüşen 5 (%16,6), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 6 (%20), çıkarım yapma becerisi ile örtüşen 6 (%20), sınıflandırma becerisi ile örtüşen 2(%6,6), karşılaştırma becerisi ile örtüşen 1 (%3,3) etkinlik vardır. Dördüncü temada etkinliklerin %70’i eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Beşinci temada yorumlama becerisi ile örtüşen 3 (%10,7), analiz becerisi ile örtüşen 6 (%21,4), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 9 (%32,1), çıkarım yapma becerisi ile örtüşen 1 (%3,5), sınıflandırma becerisi ile örtüşen 1(%3,5) etkinlik vardır. Beşinci temada etkinliklerin %71,4’ü eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Altıncı temada yorumlama becerisi ile örtüşen 6 (%23,07), analiz becerisi ile örtüşen 5 (%19,2), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 6 (%23,07), çıkarım

yapma becerisi ile örtüşen 2 (%7,6), sınıflandırma becerisi ile örtüşen 1 (%3,8), karşılaştırma becerisi ile örtüşen 1 (%3,8), sorgulama becerisi ile örtüşen 1 (%3,8) etkinlik vardır. Altıncı temada etkinliklerin %84,6'sı eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Yedinci temada yorumlama becerisi ile örtüşen 5 (%17,8), analiz becerisi ile örtüşen 3 (%10,7), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 8 (%28,5), çıkarım yapma becerisi ile örtüşen 1 (%3,5) etkinlik vardır. Yedinci temada etkinliklerin %60,7'si eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Sekizinci temada yorumlama becerisi ile örtüşen 5 (%16,6), analiz becerisi ile örtüşen 6 (%20), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 5 (%16,6), çıkarım yapma becerisi ile örtüşen 2 (%6,6), karşılaştırma becerisi ile örtüşen 1 (%3,3) etkinlik vardır. Sekizinci temada etkinliklerin %63,3'ü eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

İlköğretim 4.sınıf Türkçe ders kitabında yer alan toplam 240 etkinlikten 172 (%71,6)'si eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir. İlköğretim 4.sınıf Türkçe ders kitabına ait yüzdeler değeri incelendiğinde üçüncü değeri aralığına girdiği görülmektedir. 4. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmesi "yüksek düzey" olarak belirlenmiştir.

4.2. İlköğretim 5.sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerisi ile örtüşme düzeyine ait bulgular ve yorumlar

Tablo 4.10.

İlköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitabının 1. Temasında yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerilerine göre frekans ve yüzde dağılımı

1.TEMA: BİREY VE TOPLUM						
		1.METİN Okumak İçin	2.METİN Gökçen Kız Çeşmesi	3.METİN Yaşam Dersi	4.METİN İlk Köylü Kadın Milletvekili (Dinleme Metni)	Toplam
YORUMLAMA	f	1	1			2
	%	% 12,5	% 11,1			% 7,4
ANALİZ	f	1	2	1	1	5
	%	% 12,5	% 22,2	% 14,2	% 20	% 18,5
DEĞERLENDİRME- UYGULAMA	f	3	3	2	1	9
	%	% 37,5	% 33,3	% 28,5	% 20	% 33,3
ÇIKARIM YAPMA	f			1		1
	%			% 14,2		% 3,7
SINIFLANDIRMA	f					
	%					
KARŞILAŞTIRMA	f					
	%					
SORGULAMA	f		1			1
	%		% 11,1			% 3,7
TOPLAM	f/T	5/8	7/9	4/7	2/5	18/27
	%	% 62,5	% 77,7	% 57,1	% 40	% 66,6

Tablo 4.10’da eleştirel düşünme becerilerinin 1.Temadaki metinlere göre dağılımlarının yüzde ve frekans oranları incelendiğinde:

Birinci metinde yorumlama becerisi ile örtüşen 1 (%12,5), analiz becerisi ile örtüşen 1 (%12,5), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 3 (%37,5) etkinlik vardır. Birinci metinde etkinliklerin %62,5’i eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

İkinci metinde yorumlama becerisi ile örtüşen 1 (%11,1), analiz becerisi ile örtüşen 2 (%22,2), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 3 (%33,3), sorgulama

becerisi ile örtüşen 1 (%11,1) etkinlik vardır. İkinci metinde etkinliklerin %77,7'si eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Üçüncü metinde analiz becerisi ile örtüşen 1 (%14,2), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 2 (%28,5), çıkarım yapma becerisi ile örtüşen 1 (%14,2) etkinlik vardır. Üçüncü metinde etkinliklerin %57,1'i eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Dördüncü metinde analiz becerisi ile örtüşen 1 (%20), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 1 (%20) etkinlik vardır. Dördüncü metinde etkinliklerin %40'ı eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Birinci temada yer alan toplam 27 etkinlikten 18 (%66,6)'i eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir. Birinci temaya ait yüzdeler incelendiğinde üçüncü değer aralığına girdiği görülmektedir. Birinci temada yer alan etkinliklerinin eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmesi “yüksek düzey” olarak belirlenmiştir.

Tablo 4.11.

İlköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitabının 2. Temasında yer alan etkinliklerinin eleştirel düşünme becerilerine göre frekans ve yüzde dağılımı

2.TEMA: ATATÜRK						
		1.METİN <i>Başarının Sırrı</i>	2.METİN <i>Atatürk'ün Sesi</i>	3.METİN <i>Büyük Küçükler</i>	4.METİN <i>Atatürk'ün Doğa Sevgisi (Dinleme Metni)</i>	Toplam
YORUMLAMA	f	1	1	1		3
	%	% 12,5	% 11,1	% 16,6		% 10,3
ANALİZ	f	1	1	1	1	4
	%	% 12,5	% 11,1	% 16,6	% 16,6	% 13,7
DEĞERLENDİRME-UYGULAMA	f	4	3	2	2	11
	%	% 50	% 33,3	% 33,3	% 33,3	% 37,9
ÇIKARIM YAPMA	f				1	1
	%				% 16,6	% 3,4
SINIFLANDIRMA	f	1				1
	%	% 12,5				% 3,4
KARŞILAŞTIRMA	f					
	%					
SORGULAMA	f					
	%					
TOPLAM	f/T	7/8	5/9	4/6	4/6	20/29
	%	% 87,5	% 55,5	% 66,6	% 66,6	% 68,9

Tablo 4.11’de eleştirel düşünme becerilerinin 2.Temadaki metinlere göre dağılımlarının yüzde ve frekans oranları incelendiğinde:

Birinci metinde yorumlama becerisi ile örtüşen 1 (%12,5), analiz becerisi ile örtüşen 1 (%12,5), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 4 (%50), sınıflandırma becerisi ile örtüşen 1 (%12,5) etkinlik vardır. Birinci metinde etkinliklerin %87,5’i eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

İkinci metinde yorumlama becerisi ile örtüşen 1 (%11,1), analiz becerisi ile örtüşen 1 (%11,1), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 3 (%33,3) etkinlik vardır. İkinci metinde etkinliklerin %55,5’i eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Üçüncü metinde yorumlama becerisi ile örtüşen 1 (%16,6), analiz becerisi ile örtüşen 1 (%16,6), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 2 (%33,3), etkinlik vardır. Üçüncü metinde etkinliklerin %66,6’sı eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Dördüncü metinde analiz becerisi ile örtüşen 1 (%16,6), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 2 (%33,3), çıkarım yapma becerisi ile örtüşen 1 (%16,6) etkinlik vardır. Dördüncü metinde etkinliklerin %66,6’sı eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

İkinci temada yer alan toplam 29 etkinlikten 20 (%68,9)’si eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir. İkinci temaya ait yüzdeler değerlendirildiğinde üçüncü değer aralığına girdiği görülmektedir. İkinci temada yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmesi “yüksek düzey” olarak belirlenmiştir.

Tablo 4.12.

İlköğretim 5.sınıf Türkçe ders kitabının 3. Temasında yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerilerine göre frekans ve yüzde dağılımı

3.TEMA: BİLİM VE YAŞAM						
		1.METİN <i>Elma Fabrikası</i>	2.METİN <i>Güzel Kitabım</i>	3.METİN <i>İnternet Nedir?</i>	4.METİN <i>Bilim ve Teknoloji (Dinleme Metni)</i>	Toplam
YORUMLAMA	f	1	1	1	1	4
	%	% 12,5	% 14,2	% 14,2	% 16,6	% 14,2
ANALİZ	f	1	1	1	1	4
	%	% 12,5	% 14,2	% 14,2	% 16,6	% 14,2
DEĞERLENDİRME-UYGULAMA	f	3	2	4	3	12
	%	% 37,5	% 28,5	% 57,1	% 50	% 42,8
ÇIKARIM YAPMA	f		1			1
	%		% 14,2			% 3,5
SINIFLANDIRMA	f	1			1	2
	%	% 12,5			% 16,6	% 7,1
KARŞILAŞTIRMA	f					
	%					
SORGULAMA	f		1			1
	%		% 14,2			% 3,5
TOPLAM	f/T	6/8	6/7	6/7	6/6	24/28
	%	% 75	% 85	% 85	% 100	% 85,7

Tablo 4.12’de eleştirel düşünme becerilerinin 3. Temadaki metinlere göre dağılımlarının yüzde ve frekans oranları incelendiğinde:

Birinci metinde yorumlama becerisi ile örtüşen 1 (%12,5), analiz becerisi ile örtüşen 1 (%12,5), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 3 (%37,5), sınıflandırma becerisi ile örtüşen 1 (%12,5) etkinlik vardır. Birinci metinde etkinliklerin %75’i eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

İkinci metinde yorumlama becerisi ile örtüşen 1 (%14,2), analiz becerisi ile örtüşen 1 (%14,2), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 2 (%28,5), çıkarım yapma becerisi ile örtüşen 1 (%14,2), sorgulama becerisi ile örtüşen 1 (%14,2) etkinlik vardır. İkinci metinde etkinliklerin %85’i eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Üçüncü metinde yorumlama becerisi ile örtüşen 1 (%14,2), analiz becerisi ile örtüşen 1 (%14,2), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 4 (%57,1) etkinlik

vardır. Üçüncü metinde etkinliklerin %85'i eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Dördüncü metinde yorumlama becerisi ile örtüşen 1 (%16,6), analiz becerisi ile örtüşen 1 (%16,6), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 3 (%50), sınıflandırma becerisi ile örtüşen 1 (%16,6) etkinlik vardır. Dördüncü metinde etkinliklerin %100'ü eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Üçüncü temada yer alan toplam 28 etkinlikten 24 (%85,7)'ü eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir. Üçüncü temaya ait yüzdelik değer incelendiğinde Dördüncü değer aralığına girdiği görülmektedir. Üçüncü temada yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmesi “çok yüksek düzey”olarak belirlenmiştir.

Tablo 4.13.

İlköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitabının 4. Temasında yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerilerine göre frekans ve yüzde dağılımı

4.TEMA: SAĞLIK VE ÇEVRE						
		1.METİN <i>Cadı Burunlu Fabrika</i>	2.METİN <i>Kırda Kabuğu Kırık Kaplumbağa ile Söyleşi</i>	3.METİN <i>Evdeki Takım</i>	4.METİN <i>Orman (Dinleme Metni)</i>	Toplam
YORUMLAMA	f		1			1
	%		% 10			% 3,03
ANALİZ	f	1	1	1	1	4
	%	% 12,5	% 10	% 11,1	% 16,6	% 12,1
DEĞERLENDİRME- UYGULAMA	f	4	3	5	3	15
	%	% 50	% 30	% 55,5	% 50	% 45,4
ÇIKARIM YAPMA	f		1			1
	%		% 10			% 3,03
SINIFLANDIRMA	f		1	2		3
	%		% 10	% 22,2		% 9,09
KARŞILAŞTIRMA	f					
	%					
SORGULAMA	f					
	%					
TOPLAM	f/T	5/8	7/10	8/9	4/6	24/33
	%	% 62,5	% 70	% 88,8	% 66,6	% 72,7

Tablo 4.13'te eleştirel düşünme becerilerinin 4.Temadaki metinlere göre dağılımlarının yüzde ve frekans oranları incelendiğinde:

Birinci metinde analiz becerisi ile örtüşen 1 (%12,5), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 4 (%50) etkinlik vardır. Birinci metinde etkinliklerin %62,5'i eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

İkinci metinde yorumlama becerisi ile örtüşen 1 (%10), analiz becerisi ile örtüşen 1 (%10), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 3 (%30), çıkarım yapma becerisi ile örtüşen 1 (%10), sınıflandırma becerisi ile örtüşen 1 (%10) etkinlik vardır. İkinci metinde etkinliklerin %70'i eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Üçüncü metinde analiz becerisi ile örtüşen 1 (%11,1), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 5 (%55,5), sınıflandırma becerisi ile örtüşen 2 (%22,2) etkinlik vardır. Üçüncü metinde etkinliklerin %88,8'i eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Dördüncü metinde analiz becerisi ile örtüşen 1 (%16,6), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 3 (%50) etkinlik vardır. Dördüncü metinde etkinliklerin %66,6'sı eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Dördüncü temada yer alan toplam 33 etkinlikten 24 (%72,7)'ü eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir. Dördüncü temaya ait yüzdelerik değeri incelendiğinde üçüncü değeri aralığına girdiği görülmektedir. Dördüncü temada yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmesi "yüksek düzey" olarak belirlenmiştir.

Tablo 4.14.

İlköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitabının 5. Temasında yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerilerine göre frekans ve yüzde dağılımı

5.TEMA: GÜZEL ÜLKEM TÜRKİYE						
		<i>1.METİN Türkiye'nin Turistik Değeri</i>	<i>2.METİN Peri Bacaları</i>	<i>3.METİN İnsanlık Dersi</i>	<i>4.METİN Kız Kulesi (Dinleme Metni)</i>	<i>Toplam</i>
YORUMLAMA	f	1		2	1	4
	%	% 11,1		% 28,5	% 14,2	% 13,3
ANALİZ	f	1	1	1	1	4
	%	% 11,1	% 14,2	% 14,2	% 14,2	% 13,3
DEĞERLENDİRME- UYGULAMA	f	3	2	2	3	10
	%	% 33,3	% 28,5	% 28,5	% 42,8	% 33,3
ÇIKARIM YAPMA	f	1	1	1		3
	%	% 11,1	% 14,2	% 14,2		% 10
SINIFLANDIRMA	f					
	%					
KARŞILAŞTIRMA	f					
	%					
SORGULAMA	f					
	%					
TOPLAM	f/T	6/9	4/7	6/7	5/7	21/30
	%	% 66,6	% 57,1	% 85,7	% 71,4	% 70

Tablo 4.14'te eleştirel düşünme becerilerinin 5.Temadaki metinlere göre dağılımlarının yüzde ve frekans oranları incelendiğinde:

Birinci metinde yorumlama becerisi ile örtüşen 1 (%11,1), analiz becerisi ile örtüşen 1 (%11,1), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 3 (%33,3), çıkarım yapma becerisi ile örtüşen 1 (%11,1) etkinlik vardır. Birinci metinde etkinliklerin %66,6'sı eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

İkinci metinde analiz becerisi ile örtüşen 1 (%14,2), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 2 (%28,5), çıkarım yapma becerisi ile örtüşen 1 (%14,2) etkinlik vardır. İkinci metinde etkinliklerin %57,1'i eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Üçüncü metinde yorumlama becerisi ile örtüşen 2 (%28,5), analiz becerisi ile örtüşen 1 (%14,2), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 2 (%28,5), çıkarım

yapma becerisi ile örtüşen 1 (%14,2) etkinlik vardır. Üçüncü metinde etkinliklerin %85,7'si eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Dördüncü metinde yorumlama becerisi ile örtüşen 1 (%14,2), analiz becerisi ile örtüşen 1 (%14,2), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 3 (%42,8) etkinlik vardır. Dördüncü metinde etkinliklerin %71,4'ü eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Beşinci temada yer alan toplam 30 etkinlikten 21 (%70)'i eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir. Beşinci temaya ait yüzdeler değeri incelendiğinde üçüncü değeri aralığına girdiği görülmektedir. Beşinci temada yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmesi “yüksek düzey” olarak belirlenmiştir.

Tablo 4.15.

İlköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitabının 6. Temasında yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerilerine göre frekans ve yüzde dağılımı

6.TEMA: DEĞERLERİMİZ						
		1.METİN <i>Birliğin Temeli</i>	2.METİN <i>Atatürk Çocuk Olmuş</i>	3.METİN <i>Eski Bayram Kokuları</i>	4.METİN <i>Gözüne Atacaksınız (Dinleme Metni)</i>	Toplam
YORUMLAMA	f	1	2		1	4
	%	% 20	% 33,3		% 20	% 16
ANALİZ	f				1	1
	%				% 20	% 4
DEĞERLENDİRME- UYGULAMA	f	2	2	3	1	8
	%	% 40	% 33,3	% 33,3	% 20	% 32
ÇIKARIM YAPMA	f	1		1		2
	%	% 20		% 11,1		% 8
SINIFLANDIRMA	f			1		1
	%			% 11,1		% 4
KARŞILAŞTIRMA	f					
	%					
SORGULAMA	f					
	%					
TOPLAM	f/T	4/5	4/6	5/9	3/5	16/25
	%	% 80	% 66,6	% 55,5	% 60	% 64

Tablo 4.15'te eleştirel düşünme becerilerinin 6. Temadaki metinlere göre dağılımlarının yüzde ve frekans oranları incelendiğinde:

Birinci metinde yorumlama becerisi ile örtüşen 1 (%20), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 2 (%40), çıkarım yapma becerisi ile örtüşen 1 (%20) etkinlik vardır. Birinci metinde etkinliklerin %80'i eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

İkinci metinde yorumlama becerisi ile örtüşen 2 (%33,3), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 2 (%33,3) etkinlik vardır. İkinci metinde etkinliklerin %66,6'sı eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Üçüncü metinde değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 3 (%33,3), çıkarım yapma becerisi ile örtüşen 1 (%11,1),sınıflandırma becerisi ile örtüşen 1 (%11,1) etkinlik vardır. Üçüncü metinde etkinliklerin %55,5'i eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Dördüncü metinde yorumlama becerisi ile örtüşen 1 (%20), analiz becerisi ile örtüşen 1 (%20), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 1 (%20) etkinlik vardır. Dördüncü metinde etkinliklerin %60'i eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Altıncı temada yer alan toplam 25 etkinlikten 16 (%64)'sı eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir. Altıncı temaya ait yüzdeler değeri incelendiğinde üçüncü değeri aralığına girdiği görülmektedir. Altıncı temada yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmesi "yüksek düzey" olarak belirlenmiştir.

Tablo 4.16.

İlköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitabının 7. Temasında yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerilerine göre frekans ve yüzde dağılımı

7.TEMA: AİLE						
		<i>1.METİN</i> <i>Anne</i> <i>Sevgisi</i>	<i>2.METİN</i> <i>Türklerde</i> <i>Aile</i>	<i>3.METİN</i> <i>İki</i> <i>Kardeşin</i> <i>Kavgası</i>	<i>4.METİN</i> <i>Evim</i> <i>(Dinleme</i> <i>Metni)</i>	<i>Toplam</i>
YORUMLAMA	f	1	2	1		4
	%	% 25	% 28,5	% 20		% 19,04
ANALİZ	f				2	2
	%				% 40	% 9,5
DEĞERLENDİRME-UYGULAMA	f	2		2	2	6
	%	% 50		% 40	% 40	% 28,5

Tablo 4.16 (devam)

ÇIKARIM YAPMA	f					
	%					
SINIFLANDIRMA	f		1		1	
	%		% 20		% 4,7	
KARŞILAŞTIRMA	f					
	%					
SORGULAMA	f					
	%					
TOPLAM	f/T	3/4	2/7	4/5	4/5	13/21
	%	% 75	% 28,5	% 80	% 80	% 61,9

Tablo 4.16’da eleştirel düşünme becerilerinin 7.Temadaki metinlere göre dağılımlarının yüzde ve frekans oranları incelendiğinde:

Birinci metinde yorumlama becerisi ile örtüşen 1 (%25), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 2 (%50) etkinlik vardır. Birinci metinde etkinliklerin %75’i eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

İkinci metinde sadece yorumlama becerisi ile örtüşen 2 (%28,5) etkinlik vardır. Diğer eleştirel düşünme becerileri ile örtüşen etkinliklere yer verilmemiştir. İkinci metinde etkinliklerin %28,5’i eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Üçüncü metinde yorumlama becerisi ile örtüşen 1 (%20), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 2 (%40), çıkarım yapma becerisi ile örtüşen 1 (%20) etkinlik vardır. Üçüncü metinde etkinliklerin %80’i eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Dördüncü metinde analiz becerisi ile örtüşen 2 (%40), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 2 (%40) etkinlik vardır. Dördüncü metinde etkinliklerin %80’i eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Yedinci temada yer alan toplam 21 etkinlikten 13 (%61,9)’si eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir. Yedinci temaya ait yüzdelik değer incelendiğinde üçüncü değer aralığına girdiği görülmektedir. Yedinci temada yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmesi “yüksek düzey” olarak belirlenmiştir.

Tablo 4.17.

İlköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitabının 8. Temasında yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerilerine göre frekans ve yüzde dağılımı

8.TEMA: GÜZEL SANATLAR						
		1.METİN <i>Sanatın Gücü</i>	2.METİN <i>Sahneler</i>	3.METİN <i>Ölümsüzleşen Bahçe</i>	4.METİN <i>Kuklalar ve Biz (Dinleme Metni)</i>	Toplam
YORUMLAMA	f		1		1	2
	%		% 25		% 12,5	% 8
ANALİZ	f	1			1	2
	%	% 16,6			% 12,5	% 8
DEĞERLENDİRME-UYGULAMA	f	2	1	3	4	10
	%	% 33,3	% 25	% 42,8	% 50	% 40
ÇIKARIM YAPMA	f					
	%					
SINIFLANDIRMA	f					
	%					
KARŞILAŞTIRMA	f					
	%					
SORGULAMA	f					
	%					
TOPLAM	f/T	3/6	2/4	3/7	6/8	14/25
	%	% 50	% 50	% 42,8	% 75	% 56

Tablo 4.17’de eleştirel düşünme becerilerinin 8.Temadaki metinlere göre dağılımlarının yüzde ve frekans oranları incelendiğinde:

Birinci metinde analiz becerisi ile örtüşen 1 (%16,6), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 2 (%33,3) etkinlik vardır. Birinci metinde etkinliklerin %50’si eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

İkinci metinde yorumlama becerisi ile örtüşen 1 (%50), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 1 (%50) etkinlik vardır. İkinci metinde etkinliklerin %50’si eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Üçüncü metinde sadece değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 3 (%42,8), etkinlik vardır. Diğer eleştirel düşünme becerileri ile örtüşen etkinliklere yer verilmemiştir. Üçüncü metinde etkinliklerin %42,8’i eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Dördüncü metinde yorumlama becerisi ile örtüşen 1 (%12,5), analiz becerisi ile örtüşen 1 (%12,5), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 4 (%50) etkinlik vardır. Dördüncü metinde etkinliklerin %75'i eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Sekizinci temada yer alan toplam 25 etkinlikten 14 (%56)'ü eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir. Sekizinci temaya ait yüzdelerik değer incelendiğinde üçüncü değer aralığına girdiği görülmektedir. Sekizinci temada yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmesi “yüksek düzey” olarak belirlenmiştir.

Tablo 4.18.

İlköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerilerine göre frekans ve yüzde dağılımı

5.SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI										
		1. Tema	2. Tema	3. Tema	4. Tema	5. Tema	6. Tema	7. Tema	8. Tema	Toplam
Yorumlama	f	2	3	4	1	4	4	4	2	24
	%	%7,4	%10,3	%14,2	%3,03	%13,3	%16	%19,04	%8	%11,009
Analiz	f	5	4	4	4	4	1	2	2	26
	%	%18,5	%13,7	%14,2	%12,1	%13,3	%4	%9,5	%8	%11,9
Değerlendirme- Uygulama	f	9	11	12	15	10	8	6	10	81
	%	%33,3	%37,9	%42,8	%45,4	%33,3	%32	%28,5	%40	%37,1
Çıkarım yapma	f	1	1	1	1	3	2			9
	%	%3,7	%3,4	%3,5	%3,03	%10	%8			%4,1
Sınıflandırma	f		1	2	3		1	1		8
	%		%3,4	%7,1	%9,09		%4	%4,7		%3,6
Karşılaştırma	f									
	%									
Sorgulama	f	1		1						2
	%	%3,7		%3,5						%0,9
Toplam	f/T	18/27	20/29	24/28	24/33	21/30	16/25	13/21	14/25	150/218
	%	%66,6	%68,9	%85,7	%72,7	%70	%64	%61,9	%56	%68,8

Tablo 4.18'de eleştirel düşünme becerilerinin İlköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan tüm temalara göre dağılımlarının yüzde ve frekans oranları incelendiğinde:

Birinci temada yorumlama becerisi ile örtüşen 2 (%7,4), analiz becerisi ile örtüşen 5 (%18,5), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 9 (%33,3), çıkarım yapma becerisi ile örtüşen 1 (%3,7), sorgulama becerisi ile örtüşen 1 (%3,7) etkinlik vardır. Birinci temada etkinliklerin %66,6'sı eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

İkinci temada yorumlama becerisi ile örtüşen 3 (%10,3), analiz becerisi ile örtüşen 4 (%13,7), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 11 (%37,9), çıkarım yapma becerisi ile örtüşen 1 (%3,4), sınıflandırma becerisi ile örtüşen 1 (%3,4) etkinlik vardır. İkinci temada etkinliklerin %68,9'u eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Üçüncü temada yorumlama becerisi ile örtüşen 4 (%14,2), analiz becerisi ile örtüşen 4 (%14,2), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 12 (%42,8), çıkarım yapma becerisi ile örtüşen 1 (%3,5), sınıflandırma becerisi ile örtüşen 2 (%7,1), sorgulama becerisi ile örtüşen 1 (%3,5) etkinlik vardır. Üçüncü temada etkinliklerin %85,7'si eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Dördüncü temada yorumlama becerisi ile örtüşen 1 (%3,03), analiz becerisi ile örtüşen 4 (%12,1), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 15 (%45,4), çıkarım yapma becerisi ile örtüşen 1 (%3,03), sınıflandırma becerisi ile örtüşen 3 (%9,09) etkinlik vardır. Dördüncü temada etkinliklerin % 72,7'si eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Beşinci temada yorumlama becerisi ile örtüşen 4 (%13,3), analiz becerisi ile örtüşen 4 (%13,3), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 10 (%33,3), çıkarım yapma becerisi ile örtüşen 3 (%10) etkinlik vardır. Beşinci temada etkinliklerin %70'i eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Altıncı temada yorumlama becerisi ile örtüşen 4 (%16), analiz becerisi ile örtüşen 1 (%4), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 8 (%32), çıkarım yapma becerisi ile örtüşen 2 (%8), sınıflandırma becerisi ile örtüşen 1 (%4) etkinlik vardır. Altıncı temada etkinliklerin % 64'ü eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Yedinci temada yorumlama becerisi ile örtüşen 4 (% 19,04), analiz becerisi ile örtüşen 2 (% 9,5), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 6 (% 28,5), sınıflandırma becerisi ile örtüşen 1 (%4,7) etkinlik vardır. Yedinci temada etkinliklerin % 61,9'u eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

Sekizinci temada yorumlama becerisi ile örtüşen 2 (%8), analiz becerisi ile örtüşen 2 (%8), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 10 (%40) etkinlik vardır. Sekizinci temada etkinliklerin % 56'sı eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir.

İlköğretim 5.sınıf Türkçe ders kitabında yer alan toplam 218 etkinlikten 150 (%68,8)'si eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir. İlköğretim 5.sınıf Türkçe ders kitabına ait yüzdeler değeri incelendiğinde üçüncü değeri aralığına girdiği görülmektedir. 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan etkinliklerinin eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmesi “yüksek düzey” olarak belirlenmiştir.

4.3. İlköğretim 4. ve 5. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan etkinliklerinin eleştirel düşünme becerisi ile örtüşme düzeyine ait bulgular ve yorumlar

Tablo 4.19

İlköğretim 4. ve 5. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan etkinliklerinin eleştirel düşünme becerilerine göre frekans ve yüzde dağılımı

4. ve 5.SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI			
		4.SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI	5.SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI
Yorumlama	f	41	24
	%	%17,08	% 11,009
Analiz	f	41	26
	%	%17,08	% 11,9
Değerlendirme- Uygulama	f	59	81
	%	%24,5	% 37,1
Çıkarım yapma	f	16	9
	%	%6,6	% 4,1
Sınıflandırma	f	6	8
	%	%2,5	% 3,6
Karşılaştırma	f	8	
	%	% 3,3	
Sorgulama	f	1	2
	%	%0,4	% 0,9
TOPLAM	f/T	172/240	150/218
	%	% 71,6	% 68,8

Tablo 4.19'da eleştirel düşünme becerilerinin İlköğretim 4. ve 5. sınıf Türkçe ders kitaplarına göre dağılımlarının yüzde ve frekans oranları incelendiğinde:

İlköğretim 4.sınıf Türkçe ders kitabında yorumlama becerisi ile örtüşen 41 (%17,08), analiz becerisi ile örtüşen 41 (%17,08), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 59 (%24,5), çıkarım yapma becerisi ile örtüşen 16 (%6,6), sınıflandırma becerisi ile örtüşen 6 (%2,5), karşılaştırma becerisi ile örtüşen 8 (%3,3), sorgulama becerisi ile örtüşen 1 (%0,4) etkinlik yer almaktadır.

İlköğretim 4.sınıf Türkçe ders kitabında yer alan toplam 240 etkinlikten 172 (%71,6)'si eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir. İlköğretim 4.sınıf Türkçe ders kitabına ait yüzdeler değerlendirildiğinde üçüncü değer aralığına girdiği görülmektedir. 4. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmesi “yüksek düzey” olarak belirlenmiştir.

İlköğretim 5.Sınıf Türkçe ders kitabında yorumlama becerisi ile örtüşen 24 (%11,009), analiz becerisi ile örtüşen 26 (%11,9), değerlendirme-uygulama becerisi ile örtüşen 81 (%37,1), çıkarım yapma becerisi ile örtüşen 9 (%4,1), sınıflandırma becerisi ile örtüşen 6 (%3,6), sorgulama becerisi ile örtüşen 2 (%0,9) etkinlik yer almaktadır.

İlköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitabında karşılaştırma becerisi ile örtüşen etkinliklere yer verilmemiştir. İlköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan toplam 218 etkinlikten 150 (%68,8)'si eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmektedir. İlköğretim 5.sınıf Türkçe ders kitabına ait yüzdeler değerlendirildiğinde üçüncü değer aralığına girdiği görülmektedir. 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmesi “yüksek düzey” olarak belirlenmiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

5. 1. Sonuç

Yapılan bu çalışmada ilköğretim 4. ve 5.sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerisi ile örtüşme düzeyleri belirlenmiştir. Eleştirel düşünme becerilerini birçok düşünür; Decaroli (1973), Adler (1987), Facione (1990), Hannel-Hannel (1998) farklı şekillerde sınıflandırmıştır.

Eğitim-öğretim programı en başta bireyin ve toplumun ihtiyaçlarının en iyi şekilde karşılanması için sürekli ilerleyen bilim ve gelişen teknolojiye uygun olarak geliştirilmekte ve yenilenmektedir. 2005-2006 yılı itibariyle uygulamaya konulan yeni İlköğretim Türkçe öğretim programı öğrencilerin dil becerilerini geliştirmeyi hedeflemiştir. Bu bağlamda öğrencinin birçok becerinin yanı sıra eleştirel düşünme becerisine sahip olması amaçlanmıştır. Yenilenen eğitim-öğretim programı ile birlikte ders kitapları da yeniden düzenlenmiştir.

Bu araştırmada Ulaş, vd. (2010)'ın eleştirel düşünme becerileri sınıflandırması kullanılmıştır. Bu sınıflamaya göre inceleme yapılmış elde edilen verilere ulaşılmıştır. Her bir etkinlik 7 alt eleştirel düşünme becerisine (yorumlama, analiz, değerlendirme-uygulama, çıkarım yapma, karşılaştırma, sınıflandırma, sorgulama) göre incelenmiş, inceleme sonucu elde edilen bulgular, sayısal verilere dönüştürülmüş, bu sayısal veriler frekans ve yüzde değerler kullanılarak tablolar halinde sunulmuştur. Bu inceleme verileri olan ya da oluşturulacak olan diğer eleştirel düşünme becerileri sınıflandırmalarına göre yeniden değerlendirilebilir.

İlköğretim 4. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan toplam 240 etkinlik arasından 172 etkinlik eleştirel düşünme becerisi ile örtüşmektedir. Yüzde olarak ifade edildiğinde etkinliklerin % 71,6 sı eleştirel düşünme becerisi ile örtüşmektedir. İlköğretim 4.sınıf Türkçe ders kitabına ait yüzdelik değer incelendiğinde üçüncü değer aralığına girdiği görülmektedir. 4. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmesi “yüksek düzey”olarak belirlenmiştir.

İlköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan toplam 218 etkinlik arasından 150 etkinlik eleştirel düşünme becerisi ile örtüşmektedir. Yüzde olarak ifade edildiğinde etkinliklerin % 68,8 sı eleştirel düşünme becerisi ile örtüşmektedir. İlköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitabına ait yüzdelerik değer incelendiğinde üçüncü değer aralığına girdiği görülmektedir. 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerileri ile örtüşmesi “yüksek düzey” olarak belirlenmiştir.

Yenilenen ilköğretim programı incelendiğinde eleştirel düşünme becerisine yer verildiği görülmektedir. Buna paralel olarak MEB tarafından ilköğretim okullarında okutulmak üzere onaylanmış İlköğretim 4. ve 5. sınıf Türkçe ders kitapları yeterli ölçüde eleştirel düşünme becerisini öğrenciye kazandırabilecek şekilde düzenlenmiştir. Kitaplarda yer alan metin etkinlikleri, öğrenciye vermek istediği bilgiyi olduğu gibi sunmamış, öğrencilerin karşılaştığı yeni bilgileri sorgulama, karşılaştırma, bu bilgilerden çıkarımlar yapma imkânı sunmuştur.

2005-2006 yıllarında Türkiye’de uygulamaya konulan ilköğretim Türkçe programında yer alan kazanımların birçoğu, Akar (2007)’ın çalışması göz önüne alındığında eleştirel düşünme becerilerini öğrencilere kazandırabilecek şekilde düzenlenmiştir.

İlköğretim 4. ve 5. sınıf Türkçe ders kitaplarında en fazla değerlendirme-uygulama becerileri ile örtüşen etkinliklere yer verilmektedir. Bunu sırasıyla analiz ve yorumlama becerileri ile örtüşen etkinlikler takip etmektedir. İlköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitabında karşılaştırma becerileri ile örtüşen etkinliklere hiç yer verilmediği, sorgulama ve sınıflandırma becerilerine de çok az yer verildiği görülmektedir. İlköğretim 4.sınıf Türkçe ders kitabında ise her beceriye yer verilmiş ancak sınıflandırma ve sorgulama becerilerine çok az yer verilmiştir.

Ulaş, vd. (2010) yaptığı yedi alt beceri sınıflandırması incelendiğinde İlköğretim Türkçe öğretim programında, en fazla değerlendirme-uygulama (53 adet) becerisine ait kazanımlara daha sonra analiz (25 adet) ve yorumlama (16 adet) becerisine ait kazanımlara yer verildiği görülmektedir. Çıkarım yapma, karşılaştırma, sorgulama, sınıflandırma becerilerine ait kazanımlara ise eşit sayıda (4’er adet) ve çok az yer verildiği görülmektedir. Bu çalışmaya paralel olarak incelenen ders kitaplarındaki

etkinliklerin eleştirel düşünme becerileri ile örtüşme düzeyi birbirine benzerlik göstermektedir.

Bu alanda buna benzer çok az çalışma yapılmıştır. Bunlardan bir tanesi Munzur (1998)'un yaptığı şu çalışmadır:

Munzur (1998)'un , “Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarının Eleştirel düşünme Eğitimi Üzerine Bir Değerlendirme (Edebiyat 1 ve 2 Örnekleri)” başlıklı çalışmasında kitaplarda yer alan metinlerden önce ve sonra yer alan bölümlerin yaratıcılık, sorun çözme ve eleştirel düşünme alanlarında eğitim vermekten uzak olduğu vurgulanarak, belirlenen yetersizliklerin temelinde MEB'in yeterli bir standart geliştirememiş olmasının yattığı belirtilmiştir.

Bu çalışmalardan bir diğeri şu çalışmadır:

Şentürk(2009) yaptığı çalışmada, öğrencilere eleştirel düşünce becerilerinin kazandırılması bakımından ders kitaplarının uygun olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Bu çalışmaya bakıldığında 1998 yılında kullanılan ortaöğretim programı programına uygun olarak düzenlenen ders kitapları eleştirel düşünme eğitimi vermek için yeterli görülmemektedir. Bu çalışma da ise 2005-2006 yıllarında uygulamaya konulan ilköğretim programına uygun olarak düzenlenen ders kitaplarından 4. ve 5. sınıf Türkçe ders kitapları eleştirel düşünme becerisini kazandırmada yeterli görülmektedir.

Bu çalışmada elde edilen verilere bakıldığında 4. ve 5. sınıf Türkçe ders kitaplarında eleştirel düşünme becerisi ile örtüşen etkinliklere yeterince yer verildiğini söyleyebiliriz.

5.2. Öneriler

Bu çalışma ile İlköğretim 4. ve 5. sınıf Türkçe ders kitapları incelenmiş ve inceleme sonucu öğretmenlerin materyal olarak çoğunlukla tercih ettiği ders kitaplarının öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmeye uygun olarak hazırlandığı sonucuna varılmıştır.

Ancak etkinlikler eleştirel düşünme alt becerilerine göre orantılı olarak dağılmamıştır. Her iki ders kitabında da özellikle sorgulama becerisi ile örtüşen etkinliklere çok az yer verilmiştir. 5. sınıf Türkçe ders kitabında karşılaştırma becerisi ile örtüşen etkinliklere hiç yer verilmemiştir. Sorgulama ve karşılaştırma becerisi ile örtüşen etkinliklere daha fazla yer verilebilir. Diğer yandan sınıflandırma ve çıkarım yapma becerisine ait etkinlikler de çok fazla değildir. Bu tür etkinliklere daha çok yer verilebilir.

İki sınıf arasında karşılaştırma yapıldığında 4. Sınıf Türkçe ders kitabındaki etkinliklerin eleştirel düşünme becerisi ile örtüşme düzeyi 5. Sınıf Türkçe ders kitabına oranla biraz daha yüksek olduğu görülmektedir. Öğrencilerin zihinsel gelişim özelliği dikkate alındığında 5. Sınıf Türkçe ders kitabında eleştirel düşünme becerisi ile örtüşen etkinliklere daha fazla yer verilebilir.

Özellikle 5.sınıf Türkçe ders kitabının eleştirel düşünme becerisi ile örtüşme düzeyi daha fazla olabilir. Çünkü sınıf seviyesi arttıkça, öğrencilerin bu beceriyi kazanmaya olan yatkınlıkları artmaktadır. Öğrencinin eğitim yaşantısı ne kadar fazla olursa, olgu ve olayları kavrama gücü o kadar fazla olur. Bu yüzden ders kitapları hazırlanırken buna dikkat edilebilir.

İlköğretim programında eleştirel düşünme becerisi ile ilişkili kazanımlara daha fazla yer verilebilir. Türkçe öğretim programının, tüm öğretim programlarının yapıtaşı olduğu söylenebilir. Türkçe Öğretim programındaki eksikliklerin giderilmesi, diğer dersleri hem doğrudan hem de dolaylı olarak olumlu yönde etkileyebilir.

Eleştirel düşünme becerisine gerek Türkçe derslerinde gerekse diğer derslerde daha fazla yer verilebilir. Eleştirel düşünme becerisi ile ilişkili etkinlikler, en başta öğretmen kılavuz kitaplarında daha sonra ders kitaplarında daha fazla olabilir.

Eleştirel düşünme becerilerinin öğrencilere kazandırılması için bütün öğretmenlere konu ile ilgili hizmet içi eğitimler düzenlenebilir. Öğretmenlerin bu konu ile ilgili varsa, eksiklikleri giderilebilir.

Eğitim-öğretimin sürecinin amacına uygun bir şekilde tamamlanabilmesi için öğretmen-öğrenci-veli ilişkisi kuvvetli olmalıdır. Dolayısıyla velilerin de aktif olarak eğitime katılımı sağlanabilir. Öğrenci, okul dışındaki zamanının çoğunu ailesi ile geçirmektedir. Eleştirel düşünme becerisini uygulama fırsatını okul dışındaki

zamanlarında da elde edebilir. Bu konuda velilere yeni görevler verilebilir. Velilere yönelik eleştirel düşünme eğitimi seminerleri düzenlenebilir. Yeni programın velilere tanıtımı yapılabilir. Programla ilgili veliler bilgilendirilip, eğitime karşı duyarlılığı artırılabilir.

Eğitim-öğretim sürecinin en önemli yapıtaşı olan bütün öğrencilerin eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları ve bu beceriyi en iyi şekilde kullanmaları gerekmektedir. Bunun için de bu alanda daha fazla çalışma yapılabilir, ihtiyaçlar giderilebilir.

KAYNAKÇA

- Akar, C. (2007). *İlköğretim öğrencilerinde eleştirel düşünme becerileri*. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Argüden, Y. (2007). Yönetim kurullarında eleştirel düşünme. http://www.polater.com.tr/devam.php?sub_page=1&page=bilgi_agaci&new_page=29 web adresinden 21 Eylül 2007 tarihinde edinilmiştir.
- Akinoğlu, O. (2001). *Eleştirel düşünme becerilerini temel alan fen bilgisi öğretiminin öğrenme ürünlerine etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akinoğlu, O. (2002). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilimler Öğretimi*, Ankara: Pegem A Yayıncılık,.
- Appling, S. A. (2001). A model of influences on students' self-rating of change in problem solving and critical thinking abilities after four years of college. *ERIC* No. 464087
- Arık, A. (1990). *Yaratıcılık*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Akbıyık, C. (2002). *Eleştirel düşünme eğilimleri ve akademik başarı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Beyer, B. (1991). *Teaching thinking skills: a handbook for elementary school teachers*. Boston: Allyn and Bacon Publishing.
- Beyer, K. B. (1983). Common sense about teaching thinking skills. *Educational Leadership*, 41(3), 44-49.
- Berman, S. (1991). *Thinking in context: teaching for open mindedness and critical understanding*, USA: Developing Minds.
- Boostrom, R. (1992). *Developing creative & critical thinking*. Chicago: National Textbook Company.
- Bökeoğlu, Ö.M., Yılma, K. (2005). Üniversite öğrencilerinin eleştirel düşünmeye yönelik tutumları ile araştırma kaygıları arasındaki ilişki. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*. 41.
- Branch, J. B. (2000). *The relationship among critical thinking, clinical decision making, and clinical practice: a comparative study*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Idaho, Idaho.
- Büyükkantarcıoğlu, N. (2006). Bilgi toplumu oluşturma bağlamında Türk edebiyatı dersleri üzerine düşünceler. *Milli Eğitim*, 34(169).
- Chance, P. (1986). *Thinking in the classroom: a survey of programs*. New York: Columbia University Publishing.
- Chau-klu, C., Rudowicz, E., Graeme, L., Xiao, D. Y., Kwan, S.F. A., (2001). Critical thinking among university student: does the family background matter. *Journal*, 35(4), 577.
- Clifford, G. (1984). Buch un lesson: historical perspectives on literacy and schooling. *Review of Educational Research*. 54, 472-500.
- Crawler, K.W. (1989). Critical thinking: implications for research. *School Library Media Quarterly*, 18, 40-45.

- Cüceloğlu, D.(1993). *İyi düşün doğru karar ver.* İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Decaroli, J. (1973). Critical thinking. *Social Education.* (37), 67–69.
- Demir, K. M. (2006). *İlköğretim dördüncü ve besinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler derslerinde eleştirel düşünme düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi.* Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Demirci, C. (2000). Eleştirel düşünme. *Eğitim ve Bilim*, 25(115), 3-9.
- Demirci, C. (2002). Eleştirel düşünme, İnternet: <http://www.epo.hacettepe.edu.tr/eleman/yayinlar/elestirel-dusunme.doc>.
- Demirel, Ö. (1999). *Kuramdan uygulamaya eğitimde program geliştirme.* Ankara: PEGEMA
- Demirel, Ö.(Edit). (2005). *Eğitimde yeni yönelimler.* Ankara: Pegema Yayıncılık.
- Dewey, J. (1973). *How We Think.* Boston D.C.: Health and Company.
- Ellis, D. (2002). *Becoming a master student.* Houghton Mifflin Company; 10thedition.
- Ennis, R. (1985). Goals for critical thinking curriculum. In A. Costa (Ed.), *Developing minds* (p.54–57). Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.
- Ennis, R. H. (1986). *A taxonomy of critical thinking dispositions and abilities. teaching thinking skills theory and practice.* New York: W.H. Freeman and Company.
- Ennis, R. (1989). *Evaluating Critical Thinking.* Pasific Grove, CA: Critical Thinking Pres.
- Ergen, G. (2006). “Eleştirel-Bilinçli Sevgi Eğitimi,” *Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi.* 1 (1), 148.
- Ertürk, S. (1986). *Türkiye’de bazı eğitim sorunları üzerine düşünceler.* Ankara: Yelkenetepe Yayınları 9.
- Evcen, D. (2002). *Watson-Glaser eleştirel akıl yürütme gücü testinin Türkçe’ye uyarılma çalışması.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara.
- Facione, P. A. (1990). Critical thinking: A statement of expert consensus for purposes of educational assessment and instruction. <http://www.eric.ed.gov> web adresinden 12 Aralık 2006 tarihinde edinilmiştir.
- Gadzella, B. M., Ginther, D. W., Bryant, G. W. (1997). Prediction of performance in an academic course by scores on measures of learning style and critical thinking. *Psychological Reports*, 81, 595-602.
- Gelen, İ. (1999). *İlköğretim okullarındaki 4. sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde düşünme becerilerini kazandırma yeterliklerinin değerlendirilmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Gelen, İ. (2003). *Bilimsel farkındalık stratejilerinin türkçe dersine ilişkin tutum, okuduğunu anlama ve kalıcılığa etkisi.* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Güzel, S. (2005). *Eleştirel Düşünme Becerilerini Temele Alan İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretiminin Öğrenme Ürünlerine Etkisi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Gibson, C. (2002). Critical thinking: implications for instruction. *RQ.* 35(1).
- Grant, Grace. E. (1998). *Teaching critical thinking.* New York: Westport Connecticut.
- Gürkaynak, İ., Üstel, F., Gülgöz, S. (2003). *Eleştirel düşünme.* İstanbul: Eğitim Reformu Girişimi.

- Halpern, D.F. (1996). *Thought and knowledge: An introduction to critical thinking*. London: Lawrence Erlbaum association, Publishers.
- Hannel, G.I., Hannel. L. (1998). 7 Steps to teach critical thinking. *Education Digest*, September,1-5.
- Hunter, D. A. (2005). The power of effective decision making. "u/hunterda/New%2520Folder/cttext/Critical%2520Thinking%2520Text.doc+%22Robert+Ennis%22+assumption&hl=tr&ct=clnk&cd=26&gl=tr&client=firefox-a adresinden 12.10.2006 tarihinde alınmıştır.
- Jackson, M.H., Wasson, D.H. (2003). Critical thinking requires critical doing: an analysis of students multicultural experiences within freire's framework. *American Educational Research Association*, ED478164, <http://www.eric.ed.gov.tr> adresinden Nisan 2003 tarihinde alınmıştır.
- Jessop, J. L. P. (2002). Expanding our students'brainpower: idea generation and critical thinking skills. Proceedings of the 2002 American Society for Engineering Education Annual Conference. American Society for Engineering Education.
- Johnson, D.W., Johnson, R.T., Stanne, M.B. (2000). Cooperative learning methods: A meta-analys, [http:// www.co-operation.org/pages/cl-methods.html](http://www.co-operation.org/pages/cl-methods.html) adresinden Şubat 2005 tarihinde alınmıştır.
- Kale, N. (1993). Eğitim ve yaratıcılık. *Yaşadıkça Eğitim*, 37, 4-7.
- Karadeniz A. (2006). *Liselerde eleştirel düşünme eğitimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kaya, H. (1997). *Üniversite öğrencilerindeeleştirel akıl yürütme gücü*. Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kayabaşı, Yücel. (1995). Kritik düşünme-I. *Çağdaş Eğitim Dergisi*. 208, 43-45.
- Kazancı, O. (1989). *Eğitimde eleştirici düşünme ve öğretimi*. İstanbul: Kazancı Kitap A.Ş.
- Kelly, S.E. (2001). *Thinking well. An introduction to critical thinking*. New York: McGraw Hill.
- Kürüm, D. (2002). *Öğretmen adaylarının eleştirel düşünme gücü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Lumpkin, C. (1992). Effects of teaching critical thinking skills on the critical thinking ability, achivement and retention of social studies content by fifth and sixth graders. *Journal of Research in Education*, 2(1), 8-12.
- Maiorana, V. P. (1992). Critical thinking across the curriculum: building the analytical classroom. bloomington, clearinghouse on reading and communication skills. *ERIC*, 347511.
- Markham, U. (2001) *%100 Düşünce gücü ve Bellek Geliştirme*, çev: Ali Ülger, İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi.
- Mckee, J. S. (1988). Imprediments to implementing critical thinking. *Social Education*, 52, 444-446.
- McKnown, K. (1997). *Fostering critical thinking. A research paper to air command and staff college*. USA.
- MEB. (1982). *Eğitim programları*. Tebliğler Dergisi, Talim Terbiye Kurulu 22.09.1981 Gün ve 172 Sayılı Kararı.
- MEB. (1984). *Temel eğitim programı*. Ankara.
- MEB. (2005). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programı*. Ankara.

- Morgan, T. C. (1991). *Psikolojiye giriş ders kitabı*. (çev. H. Arıcı vd.) Ankara: H.Ü. Psikoloji Bölümü yyn.
- Munzur, F. (1998). *Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarında eleştirel düşünme eğitimi üzerine bir değerlendirme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Nickerson, R.; Perkins, D., & Smith, E. (1984). "The Teaching of Thinking" Hillsdale, NJ: Earlbaum.
- Norris, S.P. (1985). Synthesis of research on critical thinking. *Educational Leadership*, 42(8), 40-45.
- Onosko, J. J. (1988). *Promotion students thinking through thoughtful classroom discourse: an analysis of teachers thoughts and practices*. Michigan, USA: University Microfilms International Dissertation Information Service.
- Öner, S. (1999). *Beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde kubaşık öğrenme yönteminin eleştirel düşünme ve akademik başarıya etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Özçınar, H.N. (1996). *Orta seviyede ingilizce üniversite öğrencilerinin eleştirel düşünce yeteneklerinin arttırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özdemir, S. M. (2005). Üniversite öğrencilerinin eleştirel düşünme becerilerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(3), 297-314.
- Özden, Y. (2003). *Öğrenme ve öğretme*. Ankara: Pe-gem Yayınları.
- Paul, R, A. J., Binker, A., Jensen, K., Kreklau, H. (1990). *Critical Thinking Handbook: 4th-6th Grades A Guide for Remodelling Lesson Plans in Language Arts, Social Studies & Science*. Rohnert Park, CA, Foundation for Critical Thinking Sonoma State University.
- Perkins, D.N., Salomon, G. (1989). Are cognitive skills context-bound? *Educational Researcher*, 18, 16-25.
- Philly, J. (2005). Critical thinking concept. *Professional Safety*. 50 (3), 26-32.
- Potts, B. (1994). Strategies for teaching critical thinking.http://www.Ed.gov/databases/ERIC_Digests/ed385606.html. adresinden 27. 02. 2001 tarihinde alınmıştır.
- Ring, T.R. (1993, November). *Self-confidence and critical thinking skills: changes during the student teacher experience*. Paper presented at the Annual Meeting of the Assosiation, New Orleans, LA.
- Royalty, J. (1995). The generalizability of critical thinking: paranormal beliefs versus statistical reasoning. *The Journal of Genetic Psychology*. 156, 477-488.
- Schafersman, S.D. (1991). An introduction to critical thinking. <http://www.freeinguiry.com/critical-thinking.html> adresinden Temmuz 2004 tarihinde alınmıştır.
- Semerci, Ç. (2003). Eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 28 (127), 64-70.
- Semerci, N. (2000). Kritik düşünme geliştirilebilir mi? *Yaşadıkça Eğitim*, 65, 30-34..
- Sesow, F.W (1991). Improving the critical thinking ability of pre-service social studies teachers. *ERIC Document Reproduction Service. No ED365997*.
- Stemberg, R. J., Baron J.B. (1985). A statewide approach to measure critical thinking skills. *Educational Leaderships*, (2).

- Şahinel, S. (2001). *Eleştirel düşünme becerileri ile tümleşik dil becerilerinin geliştirilmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şahinel, S. (2002). *Eleştirel düşünme*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Şahinel, S. (2007). *Eleştirel düşünme*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Şentürk, M. (2009). *İlköğretim programının eleştirel düşünmeyi geliştirmesine ilişkin öğretmen görüşlerinin belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Simpson, E.; Courtney, M. (2002). "Critical Thinking in Nursing Education: Literature Review". *International Journal of Nursing Practice*, c.8,ss.89-98.
- TDK. (2010). Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlüğü.
- TDKa,Türk Dil Kurumu [http://tdkterim.gov.tr/?kelime=d%FC%FE%FCnme&kategori=terim&hng=md\(14.06.2011\)](http://tdkterim.gov.tr/?kelime=d%FC%FE%FCnme&kategori=terim&hng=md(14.06.2011))
- TDKb,Türk Dil Kurumu
[http://tdkterim.gov.tr/?kelime=e%F0itim&kategori=terim&hng=md\(14.06.2011\)](http://tdkterim.gov.tr/?kelime=e%F0itim&kategori=terim&hng=md(14.06.2011))
- TDKc,Türk Dil Kurumu
[http://tdkterim.gov.tr/?kelime=beceri&kategori=terim&hng=md\(14.06.2011\)](http://tdkterim.gov.tr/?kelime=beceri&kategori=terim&hng=md(14.06.2011))
- TDKc,Türk Dil Kurumu <http://tdkterim.gov.tr/?kelime=%F6%F0retim+program%FD&kategori=terim&hng=md14.06.2011>
- Thayer-Bacon, B. J. (2000). *Transforming critical thinking: thinking constructively*. New York: New York Teachers College Press. <http://www.netlibrary.com.lib-e1.lib.ttu.edu/Reader/>, adresinden 24.05.2008 tarihinde indirilmiştir.
- Tiwari,A., Avery, A., Lai, P. (2003). Critical thinking dispositions of hongkong chinese and australian nursing students. *Journal of Advanced Nursing*, 44(3), 298-307.
- Tokyürek, T. (2001). *Öğretmen tutumlarının öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Ulaş, A., Kolaç, E., Karabacak, H. (2010). Evaluation of primary school Turkish language program (grades 1-5) in terms of critical thinking skills. *Ozean Journal of Applied Sciences*, 3(4), 387.
- Uysal, A. (1998). *Sosyal bilimler öğretim yöntemlerinin eleştirelci düşünme gücünün gelişmesindeki rolü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Üstünlüoğlu, E. (2002). Language teaching through critical thinking and self-awareness. <http://exchanges.state.gov/forum/vols/vol142/no3/p02.htm> adresinden 7 Mart 2005 tarihinde alınmıştır.
- Üstünoğlu, E. (2006). Üst düzey düşünme becerilerini geliştirmede bilişsel soruların rolü. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 331, 17-24.
- Von Aster, E. (1945). *Bilgi teorisi*. (Çev. M. Gökberk). İstanbul.
- Vural, R. A., Kutlu, O. (2006). Eleştirel düşünme: ölçme araçlarının incelenmesi ve bir güvenilirlik çalışması. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2).
- Vural, M. (2005). *İlköğretim Okulu Ders Programları ve Öğretim Kılavuzları(1-5.Sınıflar)*. Erzurum:Yakutiye Yayıncılık
- Yıldırım, A., Şimşek H. (2003). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yıldırım, C. (1997). *Bilimsel düşünme yöntemi*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Young, J. C., Haris, E. L. (2000). *An Assessment of Critical Thinking Skills Among Freshmen Enrolled in Foundations of Inquiry*. Illinois State Üniversitesi,London

Yurdabakan, İ. (1998). Eleştirel düşünme. *Öğretmen Dünyası*, 223, 23.

Walkner, P., Finney, N. (1999). Skill development and critical thinking in higher education. *Teaching in Higher Education*. 4 (4), 531-548.

Woolfolk, A, *Education Psychology*, Ed:5, USA, 1980.

EKLER

EK 1: 4.SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA YER ALAN ETKİNLİKLERİN SINIFLANDIRILMASI

1.TEMA: OYUN VE SPOR

1.METİN: **Bebek**

1.Etkinlik: -

2.Etkinlik: Yorumlama 10.ve 11.kazanım

3.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 21.kazanım

4.Etkinlik: Yorumlama 15.kazanım

5.Etkinlik: -

6.Etkinlik: -

7.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 40.kazanım

8.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 20.kazanım

2.METİN: **Rüzgârı Yakalayın**

1.Etkinlik: Yorumlama 8.kazanım

2.Etkinlik: Yorumlama 15.kazanım

3.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 20.ve 23. kazanım

4.Etkinlik: -

5.Etkinlik: -

6.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 52. kazanım

7.Etkinlik: Yorumlama 3.kazanım

8.Etkinlik: Analiz 19.kazanım

9.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 16. , 17. ve 41. kazanım

10.Etkinlik: -

3.METİN: **Uçurtma(Dinleme Metni)**

1.Etkinlik: -

2.Etkinlik: Sınıflandırma 2.kazanım

3.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 45.kazanım

4.Etkinlik: Yorumlama 16.kazanım

4.METİN: Penaltı Atarken

- 1.**Etkinlik:** Değerlendirme-uygulama 15.kazanım
- 2.**Etkinlik:** Analiz 4.kazanım
- 3.**Etkinlik:** Yorumlama 1.kazanım
- 4.**Etkinlik:** -
- 5.**Etkinlik:** Analiz 18.kazanım
- 6.**Etkinlik:** Yorumlama 15.kazanım
- 7.**Etkinlik:** Karşılaştırma 4.kazanım
- 8.**Etkinlik:** -
- 9.**Etkinlik:** -
- 10.**Etkinlik:** Değerlendirme-uygulama 20.kazanım

2.TEMA: ATATÜRK**1.METİN: Gazi'yi Karşıladım**

- 1.**Etkinlik:** Yorumlama 13.kazanım
- 2.**Etkinlik:** Yorumlama 1.kazanım
- 3.**Etkinlik:** Analiz 2.kazanım
- 4.**Etkinlik:** -
- 5.**Etkinlik:** Analiz 17.kazanım
- 6.**Etkinlik:** Değerlendirme-uygulama 52.kazanım
- 7.**Etkinlik:** Analiz 22. ve 24.kazanım
- 8.**Etkinlik:** Değerlendirme-uygulama 20.kazanım
- 9.**Etkinlik:** Değerlendirme-uygulama 1.kazanım
- 10.**Etkinlik:** Değerlendirme-uygulama 20.kazanım

2.METİN: Atatürk'ün Hayatında Çeşitli Yönler

- 1.**Etkinlik:** Analiz 9.kazanım
- 2.**Etkinlik:** Değerlendirme-uygulama 40.kazanım
- 3.**Etkinlik:** -
- 4.**Etkinlik:** Analiz 18.kazanım
- 5.**Etkinlik:** Yorumlama 3. kazanım

- 6.Etkinlik:** Karşılaştırma 4. kazanım
7.Etkinlik: Çıkarım yapma 1. kazanım
8.Etkinlik: Yorumlama 16. kazanım
9.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 41.kazanım

3.METİN: Atatürk

- 1.Etkinlik:** Çıkarım yapma 3.kazanım
2.Etkinlik: -
3.Etkinlik: -
4.Etkinlik: -
5.Etkinlik: Analiz 9.kazanım
6.Etkinlik: Yorumlama 2.kazanım
7.Etkinlik: -
8.Etkinlik: Analiz 24..kazanım

4.METİN: Atatürk ve Güzel Sanatlar(*Dinleme Metni*)

- 1.Etkinlik:** Değerlendirme-uygulama 4.kazanım
2.Etkinlik: Yorumlama 8.kazanım
3.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 17. ve 18.kazanım
4.Etkinlik: -

3.TEMA: BİREY VE TOPLUM

1.METİN: Geçmişten Günümüze Evler

- 1.Etkinlik:** Yorumlama 8.kazanım
2.Etkinlik: Analiz 4. ve 19.kazanım
3.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 40.kazanım
4.Etkinlik: Yorumlama 11.kazanım
5.Etkinlik: Yorumlama 3. ve 11.kazanım
6.Etkinlik: Yorumlama 3.kazanım
7.Etkinlik: -
8.Etkinlik: Çıkarım yapma 3.kazanım

2.METİN: Şenlikli Bir Akşam Yemeği

- 1.Etkinlik:** Değerlendirme-uygulama 20.kazanım
- 2.Etkinlik:** Analiz 2.kazanım
- 3.Etkinlik:** Değerlendirme-uygulama 33.kazanım
- 4.Etkinlik:** Sınıflandırma 2.kazanım
- 5.Etkinlik:** Değerlendirme-uygulama 40.kazanım
- 6.Etkinlik:** -
- 7.Etkinlik:** -
- 8.Etkinlik:** Değerlendirme-uygulama 50.kazanım
- 9.Etkinlik:** Yorumlama 3.kazanım
- 10.Etkinlik:** Analiz 19.kazanım
- 11.Etkinlik:** -

3.METİN: Güler Yüzlü Olunuz(*Dinleme Metni*)

- 1.Etkinlik:** Yorumlama 16.kazanım
- 2.Etkinlik:** Değerlendirme-uygulama 50.kazanım
- 3.Etkinlik:** -
- 4.Etkinlik:** Analiz 17.kazanım
- 5.Etkinlik:** Çıkarım yapma 2.kazanım
- 6.Etkinlik:** Karşılaştırma 1.kazanım

4.METİN: Karışık Hesap

- 1.Etkinlik:** -
- 2.Etkinlik:** Karşılaştırma 3.kazanım
- 3.Etkinlik:** Analiz 16.kazanım
- 4.Etkinlik:** Değerlendirme-uygulama 40.kazanım
- 5.Etkinlik:** Analiz 11.ve 17.kazanım
- 6.Etkinlik:** Yorumlama 3.kazanım
- 7.Etkinlik:** Değerlendirme-uygulama 50.kazanım
- 8.Etkinlik:** Karşılaştırma 3. ve 4.kazanım
- 9.Etkinlik:** -
- 10.Etkinlik:** -

4.TEMA: ÜRETİM, TÜKETİM ve VERİMLİLİK

1.METİN: Ayakkabının Öyküsü

- 1.Etkinlik: -
- 2.Etkinlik: Sınıflandırma 1. ve 2.kazanım
- 3.Etkinlik: Çıkarım yapma 3.kazanım
- 4.Etkinlik: Çıkarım yapma 4.kazanım
- 5.Etkinlik: Çıkarım yapma 1.kazanım
- 6.Etkinlik: -
- 7.Etkinlik: -
- 8.Etkinlik: Analiz 15.kazanım

2.METİN: Pazar Yeri

- 1.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 19. ve 20.kazanım
- 2.Etkinlik: Çıkarım yapma 3.kazanım
- 3.Etkinlik: Analiz 2.kazanım
- 4.Etkinlik: Sınıflandırma 2.kazanım
- 5.Etkinlik: Analiz 15.kazanım
- 6.Etkinlik: Karşılaştırma 4.kazanım
- 7.Etkinlik: Çıkarım yapma 4.kazanım
- 8.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 1.kazanım
- 9.Etkinlik: -
- 10.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 50.kazanım
- 11.Etkinlik: Yorumlama 15.kazanım

3.METİN: Şemsiye

- 1.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 41.kazanım
- 2.Etkinlik: Analiz 20.kazanım
- 3.Etkinlik: -
- 4.Etkinlik: -
- 5.Etkinlik: Analiz 15.kazanım
- 6.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 41.kazanım
- 7.Etkinlik: -
- 8.Etkinlik: -

4.METİN: Bir Şişe Petrol(*Dinleme Metni*)

1.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 19.kazanım

2.Etkinlik: Çıkarım yapma 1.kazanım

3.Etkinlik: -

5.TEMA: DEĞERLERİMİZ

1.METİN: İnsan ve Söz

1.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 13. ve 15.kazanım

2.Etkinlik: -

3.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 40.kazanım

4.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 50.kazanım

5.Etkinlik: -

6.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 50.kazanım

2.METİN: Eskici

1.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 41. ve 50.kazanım

2.Etkinlik: Yorumlama 10.kazanım

3.Etkinlik: Analiz 11. ve 18.kazanım

4.Etkinlik: Analiz 11. ve 18.kazanım

5.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 20. ve 21.kazanım

6.Etkinlik: Analiz 20.kazanım

7.Etkinlik: -

8.Etkinlik: Çıkarım yapma 3.kazanım

3.METİN: Halay

1.Etkinlik: Analiz 22.kazanım

2.Etkinlik: Yorumlama 13.kazanım

3.Etkinlik: Analiz 17.kazanım

4.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 37..kazanım

5.Etkinlik: Sınıflandırma 2.kazanım

6.Etkinlik: Yorumlama 16.kazanım

7.Etkinlik: Analiz 18.kazanım

8.Etkinlik: -

9.Etkinlik: -

4.METİN: Mehmetçik(Dinleme Metni)

1.Etkinlik: -

2.Etkinlik: -

3.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 14. , 15. ve 41. kazanım.

4.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 24. kazanım

5.Etkinlik: -

6.TEMA: HAYAL GÜCÜ

1.METİN: Hayalden Bilime

1.Etkinlik: Yorumlama 13. kazanım

2.Etkinlik: Yorumlama 3. kazanım

3.Etkinlik: -

4.Etkinlik: Sınıflandırma 1. ve 2. kazanım

5.Etkinlik: Sorgulama 4. kazanım

6.Etkinlik: Analiz 4. kazanım

7.Etkinlik: -

8.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 50. kazanım

2.METİN: Dünyalı Yaratıklar

1.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 4. kazanım

2.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 13. ve 25. kazanım

3.Etkinlik: Analiz 4. kazanım

4.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 19. kazanım

5.Etkinlik: Yorumlama 16. kazanım

6.Etkinlik: Çıkarım yapma 4. kazanım

7.Etkinlik: Çıkarım yapma 3. kazanım

3.METİN: Avcı ile Tavşan(Dinleme Metni)

- 1.Etkinlik:** Analiz 23. kazanım
- 2.Etkinlik:** Analiz 21. kazanım
- 3.Etkinlik:** Yorumlama 10. kazanım
- 4.Etkinlik:** Değerlendirme-uygulama 50. kazanım
- 5.Etkinlik:** Değerlendirme-uygulama 41. ve 50. kazanım
- 6.Etkinlik:** -

4.METİN: Düş Martısının Şiiri

- 1.Etkinlik:** Yorumlama 9. kazanım
- 2.Etkinlik:** Analiz 22. Kazanım
- 3.Etkinlik:** -
- 4.Etkinlik:** Yorumlama 14. kazanım
- 5.Etkinlik:** Karşılaştırma 3. kazanım

7.TEMA: GÜZEL ÜLKEM TÜRKİYE**1.METİN: Anadolu Üstüne**

- 1.Etkinlik:** Yorumlama 13. kazanım
- 2.Etkinlik:** Değerlendirme-uygulama 15. kazanım
- 3.Etkinlik:** -
- 4.Etkinlik:** -
- 5.Etkinlik:** Çıkarım yapma 13. kazanım
- 6.Etkinlik:** Analiz 9. ve 18. kazanım
- 7.Etkinlik:** -
- 8.Etkinlik:** Değerlendirme-uygulama 38. kazanım
- 9.Etkinlik:** -

2.METİN: Ülkemin Renkli Haritası

- 1.Etkinlik:** Yorumlama 2. kazanım
- 2.Etkinlik:** -
- 3.Etkinlik:** Değerlendirme-uygulama 21. kazanım
- 4.Etkinlik:** Değerlendirme-uygulama 40. kazanım

5.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 45. kazanım

6.Etkinlik: Yorumlama 7. kazanım

7.Etkinlik: -

8.Etkinlik: -

3.METİN: Vatan

1.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 15. ve 18. kazanım

2.Etkinlik: Yorumlama 9. ve 13. kazanım

3.Etkinlik: -

4.Etkinlik: Analiz 18. kazanım

5.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 41. ve 50. kazanım

6.Etkinlik: -

4.METİN: Dünya Çocuk Bayramı (Dinleme Metni)

1.Etkinlik: Analiz 9. kazanım

2.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 14. ve 15. kazanım

3.Etkinlik: -

4.Etkinlik: -

5.Etkinlik: Yorumlama 16. kazanım

8.TEMA: SAĞLIK VE ÇEVRE

1.METİN: Gümüş Tüylü Martı

1.Etkinlik: Yorumlama 9. ve 13. kazanım

2.Etkinlik: Yorumlama 1. ve 2. kazanım

3.Etkinlik: -

4.Etkinlik: Analiz 12. kazanım

5.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 21. kazanım

6.Etkinlik: Yorumlama 3. kazanım

7.Etkinlik: Analiz 16. kazanım

8.Etkinlik: Çıkarım yapma 3. kazanım

9.Etkinlik: -

10.Etkinlik: -

2.METİN: Bin Elli Yaşındaki Ağaç**1.Etkinlik:** -**2.Etkinlik:** Karşılaştırma 1. kazanım**3.Etkinlik:** Analiz 9. kazanım**4.Etkinlik:** Değerlendirme-uygulama 16. kazanım**5.Etkinlik:** -**6.Etkinlik:** -**7.Etkinlik:** -**3.METİN: Tüy Can****1.Etkinlik:** Yorumlama 3. kazanım**2.Etkinlik:** Analiz 12.kazanım**3.Etkinlik:** Çıkarım yapma 3. kazanım**4.Etkinlik:** Yorumlama 14. kazanım**5.Etkinlik:** Değerlendirme-uygulama 38. kazanım**6.Etkinlik:** -**7.Etkinlik:** -**8.Etkinlik:** Değerlendirme-uygulama 33. kazanım**9.Etkinlik:** Analiz 19.kazanım**4.METİN: Doğal Çevremiz (*Dinleme Metni*)****1.Etkinlik:** -**2.Etkinlik:** Değerlendirme-uygulama 24. kazanım**3.Etkinlik:** Analiz 15. kazanım**4.Etkinlik:** Yorumlama 16. kazanım

EK 2: 5.SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA YER ALAN ETKİNLİKLERİN SINIFLANDIRILMASI

1.TEMA: BİREY VE TOPLUM

1.METİN: Okumak İçin

1.Etkinlik: -

2.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 20. kazanım

3.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 18. kazanım

4.Etkinlik: Analiz 22. kazanım

5.Etkinlik: Yorumlama 15. kazanım

6.Etkinlik: -

7.Etkinlik: -

8.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 40. kazanım

2.METİN: Gökçen Kız Çeşmesi

1.Etkinlik: Yorumlama 9. kazanım

2.Etkinlik: Analiz 4. kazanım

3.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 21. kazanım

4.Etkinlik: Sorgulama 4. kazanım

5.Etkinlik: -

6.Etkinlik: Analiz 18. kazanım

7.Etkinlik: -

8.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 41. ve 50. kazanım

9.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 40. kazanım

3.METİN: Yaşam Dersi

1.Etkinlik: -

2.Etkinlik: Çıkarım yapma 3. kazanım

3.Etkinlik: -

4.Etkinlik: Değerlendirme Uygulama 20. kazanım

5.Etkinlik: Analiz 22. kazanım

6.Etkinlik: -

7.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 1. kazanım

4.METİN: İlk Köylü Kadın Millet Vekili (Dinleme Metni)**1.Etkinlik:** -**2.Etkinlik:** Analiz 19. kazanım**3.Etkinlik:** Değerlendirme-uygulama 13. ve 15. kazanım**4.Etkinlik:** -**5.Etkinlik:** -**2.TEMA: ATATÜRK****1.METİN: Başarının Sırrı****1.Etkinlik:** -**2.Etkinlik:** Yorumlama 8. ve 9. kazanım**3.Etkinlik:** Değerlendirme-uygulama 20. kazanım**4.Etkinlik:** Değerlendirme-uygulama 40. kazanım**5.Etkinlik:** Analiz 9.kazanım**6.Etkinlik:** Sınıflandırma 2. kazanım**7.Etkinlik:** Değerlendirme-uygulama 40. kazanım**8.Etkinlik:** Değerlendirme-uygulama 40. kazanım**2.METİN: Atatürk 'ün Sesi****1.Etkinlik:** Yorumlama 9. kazanım**2.Etkinlik:** Değerlendirme-uygulama 14. kazanım**3.Etkinlik:** Değerlendirme-uygulama 15. kazanım**4.Etkinlik:** Analiz 9. kazanım**5.Etkinlik:** -**6.Etkinlik:** -**7.Etkinlik:** -**8.Etkinlik:** -**9.Etkinlik:** Değerlendirme-uygulama 40. kazanım**3.METİN: Büyük Küçükler****1.Etkinlik:** -**2.Etkinlik:** Değerlendirme-uygulama 21. kazanım

3.Etkinlik: Yorumlama 13. kazanım

4.Etkinlik: Analiz 9. kazanım

5.Etkinlik: -

6.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 41. kazanım

4.METİN: Atatürk ‘ün Doğa Sevgisi (*Dinleme Metni*)

1.Etkinlik: Çıkarım Yapma 3. kazanım

2.Etkinlik: Analiz 10. kazanım

3.Etkinlik: -

4.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 24. kazanım

5.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 21. kazanım

6.Etkinlik: -

3.TEMA: BİLİM VE YAŞAM

1.METİN: Elma Fabrikası

1.Etkinlik: Yorumlama 9. kazanım

2.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 13. ve 15. kazanım

3.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 21. kazanım

4.Etkinlik: Sınıflandırma 2. kazanım

5.Etkinlik: Analiz 2. kazanım

6.Etkinlik: -

7.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 40. kazanım

8.Etkinlik: -

2.METİN: Güzel Kitabım

1.Etkinlik: Yorumlama 9. kazanım

2.Etkinlik: Sorgulama 4. kazanım

3.Etkinlik: Çıkarım yapma 4. kazanım

4.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 21. kazanım

5.Etkinlik: Analiz 9. kazanım

6.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 50. kazanım

7.Etkinlik: -

3.METİN: İnternet Nedir?

- 1.Etkinlik:** Yorumlama 9. kazanım
- 2.Etkinlik:** Değerlendirme-uygulama 21. kazanım
- 3.Etkinlik:** Değerlendirme-uygulama 13. ve 15. kazanım
- 4.Etkinlik:** Analiz 3. kazanım
- 5.Etkinlik:** Değerlendirme-uygulama 19. kazanım
- 6.Etkinlik:** -
- 7.Etkinlik:** Değerlendirme-uygulama 40. kazanım

4.METİN: Bilim ve Teknoloji (*Dinleme Metni*)

- 1.Etkinlik:** Sınıflandırma 1. ve 2. kazanım
- 2.Etkinlik:** Değerlendirme-uygulama 20. kazanım
- 3.Etkinlik:** Değerlendirme-uygulama 14. ve 15. kazanım
- 4.Etkinlik:** Yorumlama 15. kazanım
- 5.Etkinlik:** Değerlendirme-uygulama 45. kazanım
- 6.Etkinlik:** Analiz 19. kazanım

4.TEMA: SAĞLIK VE ÇEVRE**1.METİN: Cadı Burunlu Fabrika**

- 1.Etkinlik:** -
- 2.Etkinlik:** Değerlendirme-uygulama 1. kazanım
- 3.Etkinlik:** Değerlendirme-uygulama 20. kazanım
- 4.Etkinlik:** Değerlendirme-uygulama 38. kazanım
- 5.Etkinlik:** -
- 6.Etkinlik:** -
- 7.Etkinlik:** Analiz 15. kazanım
- 8.Etkinlik:** Değerlendirme-uygulama 41., 42. ve 43. kazanım

2.METİN: Kırdaki Kabuğu Kırık Kaplumbağa ile Söyleşi

- 1.Etkinlik:** Yorumlama 9. ve 13. kazanım
- 2.Etkinlik:** Sınıflandırma 4. kazanım

- 3.Etkinlik:** Değerlendirme-uygulama 15. kazanım
4.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 1. kazanım
5.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 20. kazanım
6.Etkinlik: Analiz 9. kazanım
7.Etkinlik: -
8.Etkinlik: -
9.Etkinlik: Çıkarım yapma 4. kazanım
10.Etkinlik: -

3.METİN: Evdeki Takım

- 1.Etkinlik:** Değerlendirme-uygulama 50. kazanım
2.Etkinlik: -
3.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 21. kazanım
4.Etkinlik: Analiz 4. kazanım
5.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 40. kazanım
6.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 40. kazanım
7.Etkinlik: Sınıflandırma 2. kazanım
8.Etkinlik: Sınıflandırma 2. kazanım
9.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 45. kazanım

4.METİN: Orman (*Dinleme Metni*)

- 1.Etkinlik:** Değerlendirme-uygulama 20. kazanım
2.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 15. ve 18 kazanım
3.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 24. kazanım
4.Etkinlik: -
5.Etkinlik: -
6.Etkinlik: Analiz 9. kazanım

5.TEMA: GÜZEL ÜLKEM TÜRKİYE

1.METİN: Türkiye ‘nin Turistik Değeri

- 1.Etkinlik:** -
2.Etkinlik: Çıkarım yapma 3. kazanım

3.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 41. kazanım

4.Etkinlik: -

5.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 20. kazanım

6.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 8. kazanım

7.Etkinlik: Analiz 9. kazanım

8.Etkinlik: -

9.Etkinlik: Yorumlama 16. kazanım

2.METİN: Peri Bacaları

1.Etkinlik: -

2.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 1. kazanım

3.Etkinlik: -

4.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 21. kazanım

5.Etkinlik: Analiz 9. kazanım

6.Etkinlik: -

7.Etkinlik: Çıkarım yapma 3. kazanım

3.METİN: İnsanlık Dersi

1.Etkinlik: Yorumlama 9. kazanım

2.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 13. ve 15. kazanım

3.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 21. kazanım

4.Etkinlik: Analiz 9. kazanım

5.Etkinlik: Çıkarım yapma 3. kazanım

6.Etkinlik: Yorumlama 14. kazanım

7.Etkinlik: -

4.METİN: Kız Kulesi (Dinleme Metni)

1.Etkinlik: Yorumlama 3. kazanım

2.Etkinlik: -

3.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 4. kazanım

4.Etkinlik: -

5.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 24. kazanım

6.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 50. kazanım

7.Etkinlik: Analiz 9. kazanım

6.TEMA: DEĞERLERİMİZ

1.METİN: Birliğin Temeli

1.Etkinlik: -

2.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 20. kazanım

3.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 13. ve 15. kazanım

4.Etkinlik: Yorumlama 13. kazanım

5.Etkinlik: Çıkarım yapma 1. ve 3. kazanım

2.METİN: Atatürk Çocuk Olmuş

1.Etkinlik: -

2.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 14. kazanım

3.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 20. kazanım

4.Etkinlik: Yorumlama 3. kazanım

5.Etkinlik: -

6.Etkinlik: Yorumlama 13. kazanım

3.METİN: Eski Bayram Kokuları

1.Etkinlik: -

2.Etkinlik: -

3.Etkinlik: Çıkarım yapma 3. kazanım

4.Etkinlik: -

5.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 20. kazanım

6.Etkinlik: -

7.Etkinlik: Sınıflandırma 2. kazanım

8.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 19. kazanım

9.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 40. kazanım

4.METİN: Gözüne Atacaksınız (*Dinleme Metni*)

1.Etkinlik: Yorumlama 3.kazanım

2.Etkinlik: -

3.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 24. kazanım

4.Etkinlik: Analiz 20. kazanım

5.Etkinlik: -

7.TEMA: AİLE

1.METİN: Anne Sevgisi

1.Etkinlik: Yorumlama 9. kazanım

2.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 14. ve 18. kazanım

3.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 40. kazanım

4.Etkinlik: -

2.METİN: Türklerde Aile

1.Etkinlik: -

2.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 21. kazanım

3.Etkinlik: -

4.Etkinlik: -

5.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 2. kazanım

6.Etkinlik: -

7.Etkinlik: -

3.METİN: İki Kardeşin Kavgası

1.Etkinlik: Yorumlama 9. kazanım

2.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 20. kazanım

3.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 13. ve 15. kazanım

4.Etkinlik: Sınıflandırma 2. kazanım

5.Etkinlik: -

4.METİN: Evim(*Dinleme Metni*)

1.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 52. kazanım

2.Etkinlik: -

3.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 15. kazanım

4.Etkinlik: Analiz 9. kazanım

5.Etkinlik: Analiz 9. kazanım

8.TEMA: GÜZEL SANATLAR

1.METİN: Sanatın Gücü

1.Etkinlik: -

2.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 20. kazanım

3.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 1. kazanım

4.Etkinlik: Analiz 4 kazanım

5.Etkinlik: -

6.Etkinlik: -

2.METİN: Sahneler

1.Etkinlik: Yorumlama 9. kazanım

2.Etkinlik: -

3.Etkinlik: -

4.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 40. kazanım

3.METİN: Ölümsüzleşen Bahçe

1.Etkinlik: -

2.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 20. kazanım

3.Etkinlik: -

4.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 50. kazanım

5.Etkinlik: -

6.Etkinlik: -

7.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 40. kazanım

4.METİN: Kuklalar Ve Biz (*Dinleme Metni*)

1.Etkinlik: -

2.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 14. ve 15. kazanım

3.Etkinlik: Yorumlama 8. kazanım

4.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 4. kazanım

5.Etkinlik: -

6.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 19. kazanım

7.Etkinlik: Analiz 9. kazanım

8.Etkinlik: Değerlendirme-uygulama 41. ve 50. kazanım

EK 3: İLKÖĞRETİM 4. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA YER ALAN ETKİNLİK ÖRNEKLERİ

1. Tema: OYUN VE SPOR 1. Metin: Bebek

Değerlendirme-uygulama 21. kazanım: Okuduklarında ne, nerede, ne zaman, nasıl, niçin ve kim (5N 1K) sorularına cevap arar.

3. Etkinlik
5N 1K sorularını cevaplayınız.

<p>Çocuk nerede yaşıyormuş?</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>Olay ne zaman olmuş?</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>Çocuğa nasil bir bebek alınmış?</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>Çocuk niçin korkuyormuş?</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>Kızı, memurdan ne istemiş?</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>Bebeği memura kim vermiş?</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

1. Tema: OYUN VE SPOR 3. Metin: Uçurtma (Dinleme Metni)

Değerlendirme-uygulama 45. kazanım: Bir etkinliğin, işin vb. aşamalarını anlatan yönergeler hazırlar.

5. Etkinlik
Uçurtma yapımını aşamalar hâlinde anlatan yönergeler yazınız.

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....

2. Tema: ATATÜRK 1. Metin: Gazi'yi Karşladım

Değerlendirme-uygulama 20. kazanım: Okuma öncesi, okuma sırası ve sonrasında metinle ilgili soruları cevaplandırır.

10

Etkinlik

- Aşağıdaki metnin başlığına göre içeriğini tahmin ediniz. Soruları, öğrendiğiniz sözcüklerden ve söz varlığınızdaki da yararlanarak yanıtlayınız.

Hoşgörü, Hak ve Özgürlük

“Bir yaz günü Atatürk, Florya Köşkü'ne giderken otomobili Kumkapı'da bozuldu. Şoför arızayla uğraşırken bir grup çocuk, merakla arabaya yaklaştı. Aralarından biri, Atatürk'ü hemen tanıdı ve büyük bir ciddiyetle selam verdi. Bunu gören Atatürk, çocuğu yanına çağırdı:

- Niçin bana selam veriyorsun? Sen beni tanır mısın?
- Elbette tanırım. Sen, hepimizin babası Atatürk değil misin?
- Evet, ben Atatürk'üm, fakat sen kimsin?
- Adım Artin. Babam ölmüştür.

Çocuğun bu sözlerinden duygulanan Atatürk, onu kucağına alıp sevdi. Çocuğu ödüllendirdi. Bu öksüz Ermeni çocuğun eğitimiyle yakından ilgilendi.”

Bu, Atatürk'ün çocuk sevgisinin, din ve ırk farkı gözetmeyen hoşgörüsünün bir örneğidir. Her ulusun kendine özgü yaşam biçimleri, gelenek ve görenekleri, inançları vardır. Dünya barışı, milletlerin birbirlerinin dinlerine, gelenek ve göreneklerine hoşgörülü yaklaşımlarıyla sağlanır. Çünkü barış ve huzurun temelinde hoşgörü ve saygı vardır. Hoşgörü olmazsa barış da gerçekleşmez. Atatürk, insanların sahip olduğu hak ve hürriyetlere çok önem vermiştir. Artin örneğinde olduğu gibi her çocuğun öğrenim hürriyetinden yararlanmasını istemiştir. Herkesin istediği gibi düşünme ve istediğine inanca özgürlüğünü; "Din, herkesin vicdanına kalmış bir iştir. Kimsenin düşüncelerine ve vicdanına egemen olunamaz." sözüyle savunmuştur. Kişi hürriyetlerine de önem veren Atatürk, kişilerin istediği bir sanatta, bilim dalıyla uğraşmasını da desteklemiştir.

Lütfi OĞUZCAN

Atatürk'te Çocuk Sevgisi
(Yeniden düzenlenmiştir.)

1. Metinde Atatürk'ün hoşgörüsü hangi olayla anlatılıyor?

.....

.....

.....

2. Dünya barışı hoşgörülü olmakla nasıl sağlanır?

.....

.....

.....

3. Atatürk, çocukların hangi hürriyetten yararlanmalarını istemiştir?

.....

.....

.....

4. Atatürk, din ve vicdan hürriyeti konusundaki görüşünü hangi sözleriyle belirtmiştir? "Egemen olunamaz" sözcük öbeğinin anlamını açıklarınız.

.....

.....

3.Tema:BİREY VE TOPLUM 2.Metin:Şenlikli Bir Akşam Yemeği

Analiz 2.kazanım: Okuduklarında ve dinlediklerinde “hikâye unsurlarını” belirler.

2. Etkinlik

Dinlediğiniz metnin hikâye haritasını yapınız.

Metnin adı :.....

Yer :.....

Olay :.....

Zaman :.....

Karakterler :.....

Ana düşünce :.....

51

3.Tema:BİREY VE TOPLUM **3.Metin:** Güler Yüzlü Olunuz

Karşılaştırma 3. kazanım: Okuduklarında karşılaştırmalar yapar.

6. Etkinlik

Asık suratlı kişiler ile güler yüzlü kişileri karşılaştırınız.

Fiziksel Özellikleri

Duygusal Özellikleri

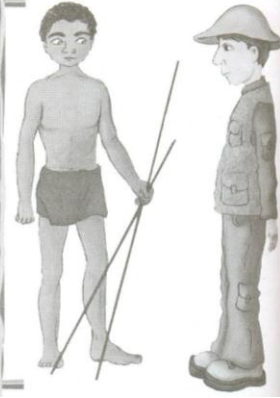
4.Tema: Üretim, Tüketim ve Verimlilik **1.Metin:** Ayakkabının Öyküsü

Çıkarım yapma 3.kazanım: Okuduklarından çıkarımlar yapar.

3. Etkinlik

Okuduğunuz metinden aşağıdaki yargılardan hangisini çıkarıyorsunuz? İşaretleyiniz.

- O dönemde erkeklerin ayakkabıları çok rahatmış.
- Uzun etek, o dönemde kadınların gösterişli ayakkabılar giyinmelerine engel olmuştur.
- Kadınlar o dönemde ayakkabı giymediklerinden ayak yapıları bozulmuştur.
- Ayakkabının süslü olması, onun rahat olduğunu göstermiştir.

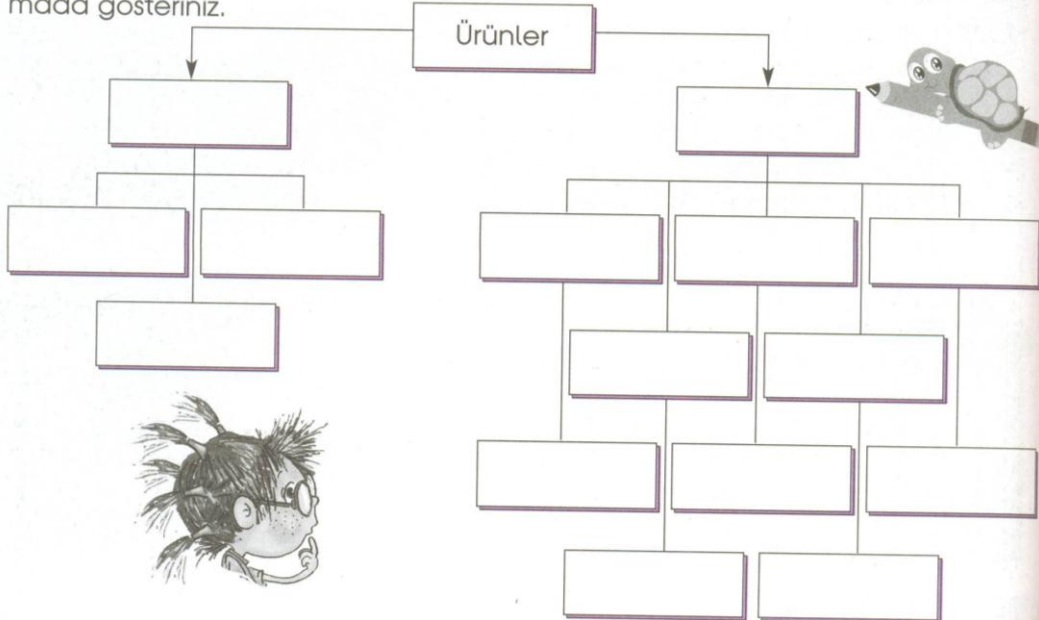

4.Tema: Üretim, Tüketim ve Verimlilik **2.Metin:** Pazar Yeri

Sınıflandırma 2.kazanım: Okuduklarında geçen varlıkları ve olayları sınıflandırır.

4. Etkinlik

a. Okuduğunuz metinde geçen ürün adlarını sınıflandırarak aşağıdaki şemada gösteriniz.

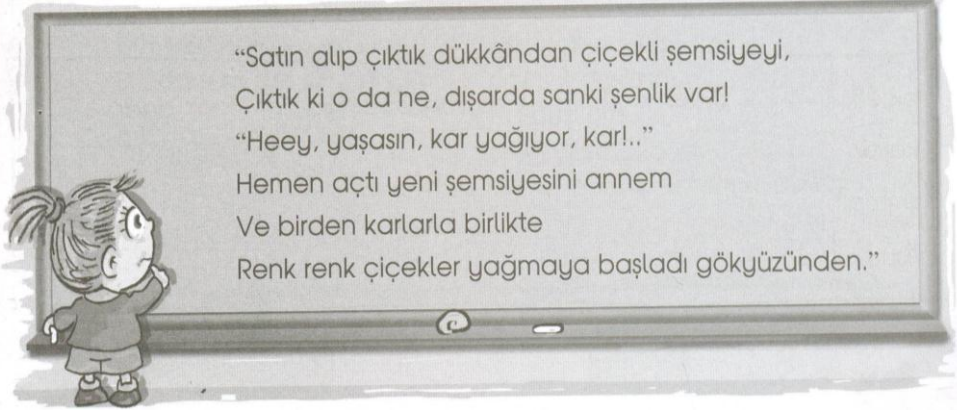

4.Tema: Üretim, Tüketim ve Verimlilik 2.Metin: Şemsiye

Analiz 20.kazanım: Dinlediklerinde ve okuduklarında duygusal ve abartılı sözleri ayırt eder.

2. Etkinlik

Şiirin aşağıdaki bölümünü inceleyiniz. Duygusal ve abartılı anlatımları çizerek belirleyiniz. Dizelere hangi sözcüklerin duygu ya da abartı kattığını sorgulayınız.

5.Tema: DEĞERLERİMİZ 1.Metin: İnsan ve Söz

Değerlendirme-uygulama 13. ve 15.kazanım:

Dinlediklerinin ve okuduklarının ana fikrini belirler.

Dinlediklerinin ve okuduklarının konusunu belirler.

1. Etkinlik

Dinlediğiniz metnin konusunu ve ana düşüncesini yazınız.

“İnsan ve Söz” adlı metnin konusu :

.....
.....
.....

Bu metnin ana düşüncesi :

.....
.....
.....

5.Tema: DEĞERLERİMİZ 2.Metin: Eskici

Değerlendirme-uygulama 20. ve 21.kazanım:

Okuma öncesi, okuma sırası ve sonrasında metinle ilgili soruları cevaplandırır.

Okuduklarında ne, nerede, ne zaman, nasıl, niçin ve kim (5N 1K) sorularına cevap arar.

5. Etkinlik

Aşağıdaki soruları okuduğunuz öyküye göre cevaplayınız.

1. Hasan niçin halasının yanına gönderilmiştir?

.....

2. Hasan'ın konuşmadan haftalarca, inatla susması sizce doğru mudur? Nedenlerini açıklayınız.

.....

3. Hasan, kendini yalnız hissettiğinde sizce halası nasıl davranmıştır?

.....

4. Siz, Hasan'ın yerinde olsaydınız nasıl davranırdınız?

.....

5. Öykünün sonunda Hasan'la eskici hangi nedenlerden dolayı ağladılar?

.....

5.Tema: DEĞERLERİMİZ 3.Metin: Halay

Değerlendirme-uygulama 37.kazanım: Okumasını, metnin içeriğini ve okuma ortamını değerlendirir.

4.

Etkinlik

“Halay” adlı şiiri; okuma, içerik ve okuma ortamı yönünden değerlendiriniz.

A. Şiiri okurken;

- Noktalama işaretlerinin anlamına uygun okudunuz mu?
- Sesinizle şiirdeki coşkuyu yansıttınız mı?
- Vurgu ve tonlamaya dikkat ettiniz mi?
- Şiiri akıcı okuyabildiniz mi?

B. Şiirin konusunu ve ana duygusunu yazarak içerik hakkında bilgi veriniz.

Konusu :

.....

Ana duygusu :

.....

Şiiri içerik bakımından “Şemsiye” adlı şiirle karşılaştırınız.

“Halay” adlı şiirde:

.....

“Şemsiye” adlı şiirde:

.....

C. Okuma ortamınızda (sınıf);

- Işık ve aydınlatma yeterli mi?
- Gürültü yapanlar oldu mu?
- Arkadaşlarınız sizi dinledi mi?
- Sıranızın yüksekliği, kitapla gözünüz arasındaki uzaklığı ayarlamamız için uygun mu?
- Sıranızda rahat oturabildiniz mi?

6.Tema: HAYAL GÜCÜ 3.Metin: Avcı ile Tavşan

Analiz 23.kazanım: Dinlediklerinde ve okuduklarında öznel ve nesnel yargıları ayırt eder.

1. Etkinlik

a. Okuduğunuz masaldan hareketle kişisel görüş belirtmeye yarayan (öznel) ifadeler ile kişisel olmayan (nesnel) ifadeleri ayırt edip belirlenen yerlere yazınız.

Ahmet dayı yaman bir avcıdır. (.....)

Tavşan çalıkların arasına kaçtı. (.....)

Hava çok sıcaktı. (.....)

Ahmet dayı kahkaha attı. (.....)

Tavşan, rüzgâr gibi uçtu. (.....)

b. Aşağıya “bana göre, düşündüm de, anladığım kadarıyla, benim düşüncem vb.” kişisel ifadelerin geçtiği cümleler kurup yazınız.

.....

.....

.....

.....

c. Aşağıya, bilimsel verilere dayanan, kişisel görüşe yer vermeyen iki cümle yazınız.

.....

.....

.....

7.Tema: GÜZEL ÜLKEM TÜRKİYE 2.Metin:Ülkem’in Renkli Haritası

Yorumlama 7.kazanım: Renkleri tanıır, anlamlandırır ve yorumlar.

3. Etkinlik

Yurdumuzun yüzey şekillerini gösteren haritayı açarak hangi renklerin kullanıldığını inceleyiniz. Renkleri, kullanıldığı yere göre anlamlandırınız.

mavi :

kahverengi :

beyaz :

sarı :

yeşil :

lacivert çizgi :

kırmızı :

8.Tema: SAĞLIK VE ÇEVRE 1.Metin: Gümüş Tüylü Martı

Analiz 12.kazanım: Dinlediklerinde ortaya konan sorunları belirler ve onlara farklı çözümler bulur

4. Etkinlik

Dinlediğiniz öyküde karşılaşılan sorunları belirleyiniz, bu sorunlara farklı çözümler öneriniz.

<p><i>Gümüş Tüylü Martı'nın sorunu :</i></p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p><i>Sonunun çözümü :</i></p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p><i>Denizlerin (çevre) sorunu :</i></p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p><i>Sonunun çözümü :</i></p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
---	--

8.Tema: SAĞLIK VE ÇEVRE 1.Metin: Gümüş Tüylü Martı

Analiz 16.kazanım: Metindeki düşüncelerle kendi düşünceleri arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirler.

7. Etkinlik

Metindeki düşüncelerle kendi düşünceleriniz arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemek için aşağıdaki çalışmayı yapınız.

Martı, petrole "kana veba" ve "denizlerdeki lanet" diyor. Siz olsanız ne derdiniz?

.....

.....

Martı, tüylerindeki petrolü güneşin eritebileceğini düşünüyor. Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?

.....

.....

EK 4: İLKÖĞRETİM 5. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA YER ALAN ETKİNLİK ÖRNEKLERİ

1.Tema: BİREY ve TOPLUM 1.Metin: Okumak İçin

Analiz 22.kazanım: Dinledikleri ve okudukları kelimelerin gerçek ve mecaz anlamlarını ayırt eder.

4. ETKİNLİK

Mecaz Anımlı Sözcükleri Bulalım

Aşağıdaki cümlelerin bazılarında mecaz anlamlı sözcükler kullanılmıştır. Bunların bulunduğu cümleleri işaretleyiniz.

Örnek:

Bu coşkuyu **tatmak** için sanki yarıştayız.

1. Annemin yaptığı tatlıları herkes çok beğenir.
2. Küçük kız, tatlı diliyle herkesin sevgisini kazanmıştı.
3. Bugün hava yine çok soğuk.
4. Son günlerde neden bana soğuk davranıyorsun?
5. Annem beni her seferinde "Pişkin ekmek al." diye uyarırdı.
6. Ne pişkin adam, hiçbir şey onu etkilemiyor.
7. Olgun şeftaliyi hiç yiyemem.
8. Olgun tavırlarıyla hepimizi etkiledi.

1.Tema: BİREY ve TOPLUM 2.Metin: Gökçen Kız Çeşmesi

Analiz 4.kazanım: Okuduklarında sebep-sonuç ilişkileri kurar.

2. ETKİNLİK

Sebep-Sonuç İlişkisi Kuralım

Okuduğunuz metni göz önünde bulundurarak aşağıdaki sebep-sonuç ilişkilerini uygun biçimde tamamlayınız.

<ol style="list-style-type: none"> 1 Gökçen Kız ayağa kalkamıyordu. 2 Tarlada çalışamıyordu. 3 Gökçen Kız yabuzluktan ve can sıkıntısından kurtuldu. 4 İlk adımı o atmış, köylüye kazanç sağlamıştı. 5 Köylü, Gökçen Kız'ın çabalarını unutmamış. 		<p>Çünkü _____</p> <p>Bu yüzden _____</p> <p>Çünkü _____</p> <p>Bu nedenle _____</p> <p>Bu yüzden _____</p>
--	---	---

1.Tema: BİREY ve TOPLUM **2.Metin:** Gökçen Kız Çeşmesi

Sorgulama 4.kazanım: Başlık ve içerik ilişkisini sorgular.

4. ETKİNLİK **Düşüncelerimizi Anlatalım**

Gökçen Kız adlı öykünün başlığı ile içeriğinin uygun olup olmadığı konusundaki düşüncelerinizi yazınız.

1.Tema: BİREY ve TOPLUM **4.Metin:** İlk Köylü Kadın Milletvekili

Analiz 19.kazanım: Yazılarında sebep-sonuç ilişkileri kurar.

2. ETKİNLİK **Cümleleri Tamamlayalım**

Aşağıdaki cümleleri tamamlayınız.

1. Köylüler, Kızılcabazam yoluna böyük böyük çıkmışlar; çünkü -----

2. Atatürk'ün otomobili dunduğu hâlde, bekleyen topluluktan cesaret edip yaklaşan olmadı; çünkü -----

3. Otomobilde bulunanlar aşağıya inmediler; çünkü -----

4. Yol boyunca Sati Kadın hakkında konuştuk; çünkü -----

2.Tema: ATATÜRK 3.Metin:Büyük Küçükler

Değerlendirme-uygulama 21.kazanım: Okuduklarında ne, nerede, ne zaman, nasıl, niçin ve kim (5N 1K) sorularına cevap arar.

2. ETKİNLİK

Soruları Cevaplayalım

Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Hasan, pencereden neler görüyor?

.....

2. Çocuklar niçin samanlıkta bekliyor?

.....

3. Hüseyin, Türk askerlerini nasıl tanıyor?

.....

4. Başkomutan Mustafa Kemal'in Türk askerlerine verdiği emir nedir?

.....

5. Çocuklar, düşman askerlerini nasıl oyuna getiriyorlar?

.....

6. Öykünün kahramanı kimler?

.....

3.Tema: BİLİM ve YAŞAM 1.Metin:Elma Fabrikası

Değerlendirme-uygulama 13. ve 15.kazanım:

Dinlediklerinin ve okuduklarının ana fikrini belirler.

Dinlediklerinin ve okuduklarının konusunu belirler.

2. ETKİNLİK

Ana Düşüncesini ve Konusunu Bulalım

Metnin ana düşüncesini ve konusunu yazınız.

Ana düşünce:

.....

.....

Konu:

.....

.....

3.Tema: BİLİM ve YAŞAM **1.Metin:**Elma Fabrikası

Analiz 2.kazanım: Okuduklarında ve dinlediklerinde “hikâye unsurlarını” belirler

5. ETKİNLİK

Öykü Haritası Yapalım

Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

Karakterler	Olay

Öykünün Adı:
ELMA FABRİKASI

Zaman	Yer

3.Tema: BİLİM ve YAŞAM 2.Metin: Güzel Kitabım

Sorgulama 4.kazanım: Başlık ve içerik ilişkisini sorgular.

2. ETKİNLİK

Konuyu Bulalım

Şiirin konusunu bulunuz ve başlığının içeriğe uygun olup olmadığını yazınız.

Şiirin konusu _____

Şiirin başlığı içeriğe _____

_____;

çünkü _____

3.Tema: BİLİM ve YAŞAM 4.Metin: Bilim ve Teknoloji (Dinleme Metni)

1. Sınıflandırma 1.ve 2.kazanım:

Bir fikre katılıp katılmadığının nedenlerini açıklayarak yazar.

Dinledikleriyle ilgili çıkarımlar yapar.

1. ETKİNLİK

Sınıflandırma Yapalım

Evinizdeki cihazları, aile bireylerinizden en çok kimin işine yaradığı konusunda sınıflandırınız.

Cihaz Adı	Kimin İşine Yaradığı	Cihaz Adı	Kimin İşine Yaradığı
1. _____	_____	7. _____	_____
2. _____	_____	8. _____	_____
3. _____	_____	9. _____	_____
4. _____	_____	10. _____	_____
5. _____	_____	11. _____	_____
6. _____	_____	12. _____	_____

4.Tema:SAĞLIK ve ÇEVRE 1.Metin:Cadı Burunlu Fabrika

Analiz 15. kazanım: Metinde ortaya konan sorunları belirler ve onlara farklı çözümler bulur.

7. ETKİNLİK

Önerilerimizi Yazalım

Metindeki sorunun çözümü için sizin önerileriniz neler olabilir? Yazınız.

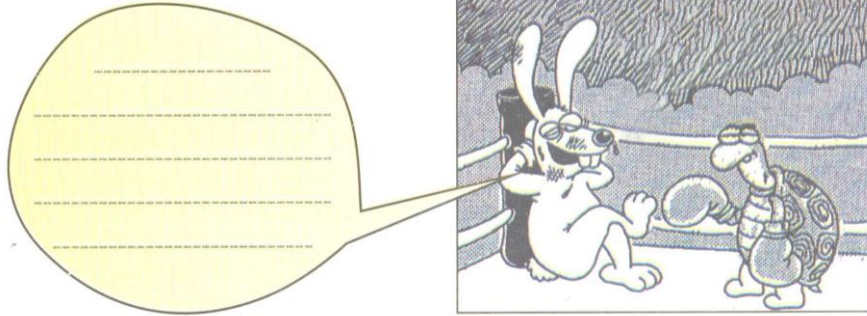
4.Tema:SAĞLIK ve ÇEVRE 2.Metin:Kırda, Kabuğu Kırık Kaplumbağa ile Söyleşi

Çıkarım yapma 4.kazanım: Karikatürde verilen mesajı algılar.

9. ETKİNLİK

Konuşma Balonunu Dolduralım

Aşağıdaki karikatürü inceleyiniz. Konuşma balonunu doldurunuz.

Selçuk Erdem/Karikatürler-3

5.Tema:GÜZEL ÜLKEM TÜRKİYE **1.Metin:**Türkiye'nin Turistik Değeri

Değerlendirme-uygulama 8.kazanım: Özetleyen ve sonuç bildiren ifadeleri dikkate alarak okur.

6. ETKİNLİK Özetleyen ve Sonuç Bildiren İfadeleri Bulalım

Aşağıdaki cümlelerde özetleyen ve sonuç bildiren ifadelerin altını çiziniz.

1. Kısacası Anadolu, tarih ve doğa zenginliği bakımından eşsiz bir hazinedir.
2. Turistlere karşı görevlerimizi eksiksiz olarak yerine getirmeliyiz, böylece ülkemizin kalkınmasına bizim de katkımız olacaktır.
3. Türkiye'nin yer altı ve yer üstü zenginlikleri saymakla bitmez; sonuç olarak şunu söyleyebiliriz: Yurdumuz, Tanrı'nın bize bir armağanıdır.

5.Tema:GÜZEL ÜLKEM TÜRKİYE **1.Metin:** İnsanlık Dersi

Analiz 9.kazanım: Dinlediklerinde eş ve zıt anlamlı kelimeleri ayırt eder.

4. ETKİNLİK Eş Anlamlı Sözcükleri Bulalım

Aşağıdaki sözcüklerin eş anlamlılarını metinde geçmektedir. Bu sözcükleri metinden bularak karşılıklarına yazınız.

kıyafet	-----	asır	-----
defa	-----	söyleşi	-----
seyahat	-----	sahil	-----
şehir	-----		

5.Tema:GÜZEL ÜLKEM TÜRKİYE **3.Metin:** Kız Kulesi (*Dinleme Metni*)

Değerlendirme-uygulama 24.kazanım: Dinlediklerini özetler.

5. ETKİNLİK

Efsaneyi Özetleyelim

Dinlediğiniz metindeki efsaneyi özetleyiniz.

6.Tema:DEĞERLERİMİZ **3.Metin:**Eski Bayram Kokuları

Değerlendirme-uygulama 19.kazanım: Dinledikleri konulara ilişkin sorular sorar ve sorulara cevap verir.

8. ETKİNLİK

Soru Yazalım

Okuduğunuz metinle ilgili üçer soru yazınız ve bu soruları arkadaşlarınıza yöneltiniz.

1. -----

2. -----

3. -----

6.Tema:DEĞERLERİMİZ 4.Metin:Gözüne Atacaksınız

Analiz 20.kazanım: Dinlediklerinde ve okuduklarında duygusal ve abartılı sözleri ayırt eder.

4. ETKİNLİK

Abartılı İfadeleri Bulalım

Dinlediğiniz metindeki abartılı ifadeleri bularak yazınız.

8.Tema:GÜZEL SANATLAR 2.Metin:Sanatın GÜCÜ

Değerlendirme-uygulama 2.kazanım: Metindeki anlam bakımından çelişkili ifadeleri saptar.

3. ETKİNLİK

Yanlışları Bulalım

Paragraftaki anlamsal çelişkileri, dil, ifade ve bilgi yanlışlarını belirleyerek altlarını çiziniz.

Güzel sanatlar, bir ulusun tanınmasında büyük fark taşımaktadır. Önemli olan sanat eserinin ulusal olmasıdır. Sanat evrenseldir. Bir ülkeye gittiğimizde sergilenen sanat eseri bize aitse çok seviniriz. Önemli olan sanatçılarıımıza ve sanat eserlerimize sahip çıkmaktır. eğer güzel sanatlara önem verirsek, sanat eserlerimizi ve sanatçılarımızı savunursak yükseliriz. Bizim ülkelere kendimizi ancak bu şekilde kabul ettiririz.

8.Tema: GÜZEL SANATLAR 4.Metin:Kuklalar ve Biz (Dinleme Metni)

Değerlendirme-uygulama 4.kazanım: Dinlediklerinde ne, nerede, ne zaman, nasıl, niçin ve kim sorularına (5N 1K) cevap arar.

4. ETKİNLİK

Soruları Cevaplayalım

Dinleme etkinliği sırasında aşağıdaki soruları yanıtlayınız.

1. Bütün çocuklar **neyi** sever?

.....

2. Kuklalar **nerede** yaşar?

.....

3. Neşemiz **ne zaman** artar?

.....

4. Kuklalar **niçin** bizi büyüü içine alır?

.....

5. Kuklaya **kim** verir canı?

.....

6. Kuklalarla **nasil** dost oluruz?

.....

.....

ÖZ GEÇMİŞ

Araştırmacı 20.12.1985 tarihinde Erzurum'da doğdu. İlkokulu Ankara'nın Polatlı ilçesinde 13 Eylül İlköğretim Okulunda (1-2.sınıflar) ve Sevim Aras İlköğretim Okulunda (3-5.sınıflar), ortaokul ve liseyi Polatlı Anadolu Lisesinde 2003 yılında tamamladı.

Lisans eğitime 2004 yılında Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Sınıf Öğretmenliğinde başlayan araştırmacı, eğitimini daha sonra ikinci yarıyılın ikinci döneminde yatay geçiş yaparak geldiği Erzurum Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi İlköğretim Sınıf Öğretmenliğinde, 2008 yılında mezun olarak tamamladı. Mezun olduğu yıl Erzurum Oltu İnci İlköğretim Okulunda sınıf öğretmenliğine başlayan araştırmacı şu anda Erzurum Yakutiye Altınbulak İlköğretim Okulunda mesleğine devam etmektedir.